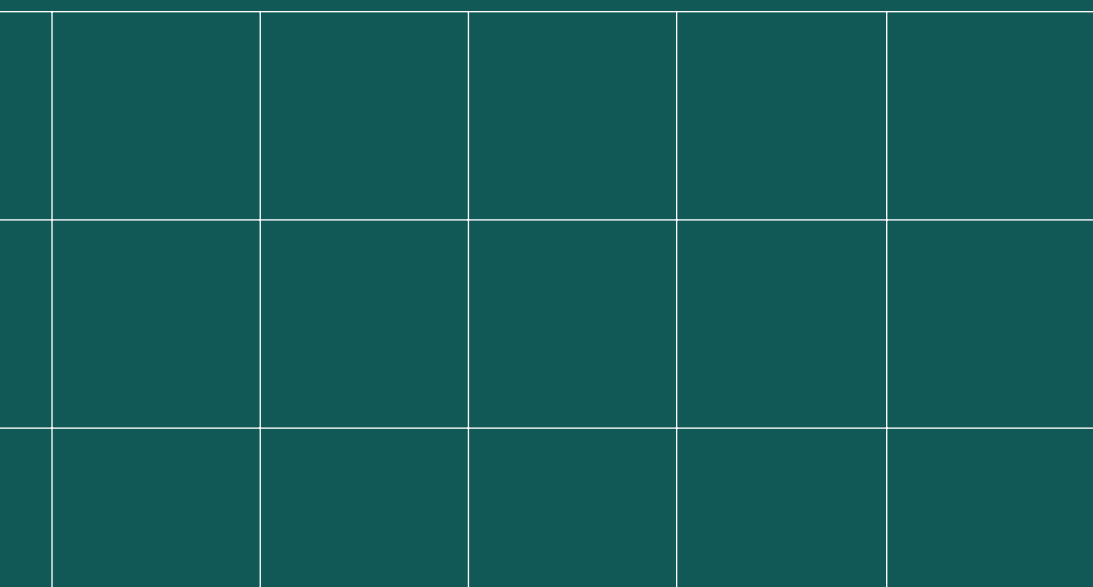

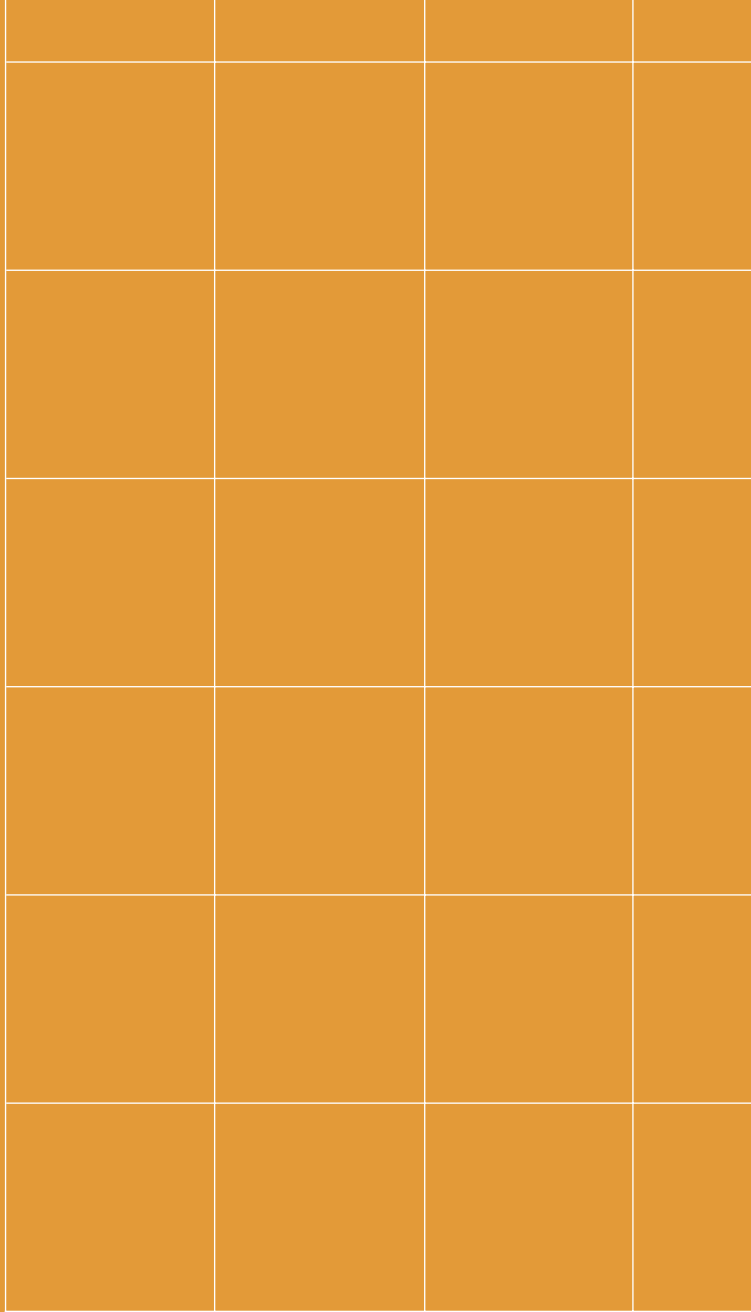
Goed
geschied

Denkers en doeners

AAN- TREKKELIJK ONDERWIJS

Het beter begrijpen van de mechanismen die de aantrekkingskracht van [brede] scholen[gemeenschappen] beïnvloeden, resulterend in praktische aanbevelingen

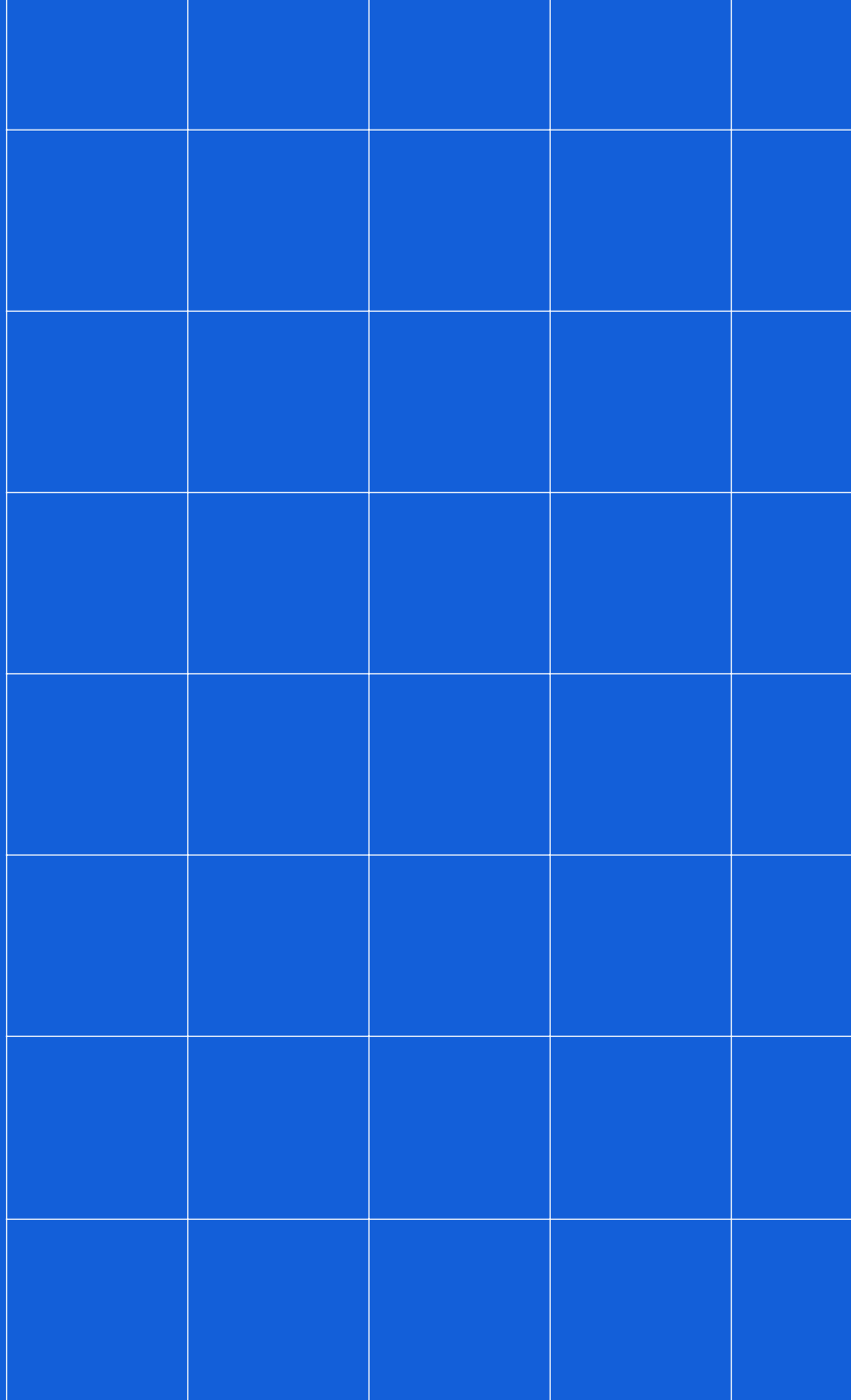
Opdrachtgever

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
VO-raad

Onderzoekers

Noa Harmsen
Eva Pitlo
Marlies Willemen

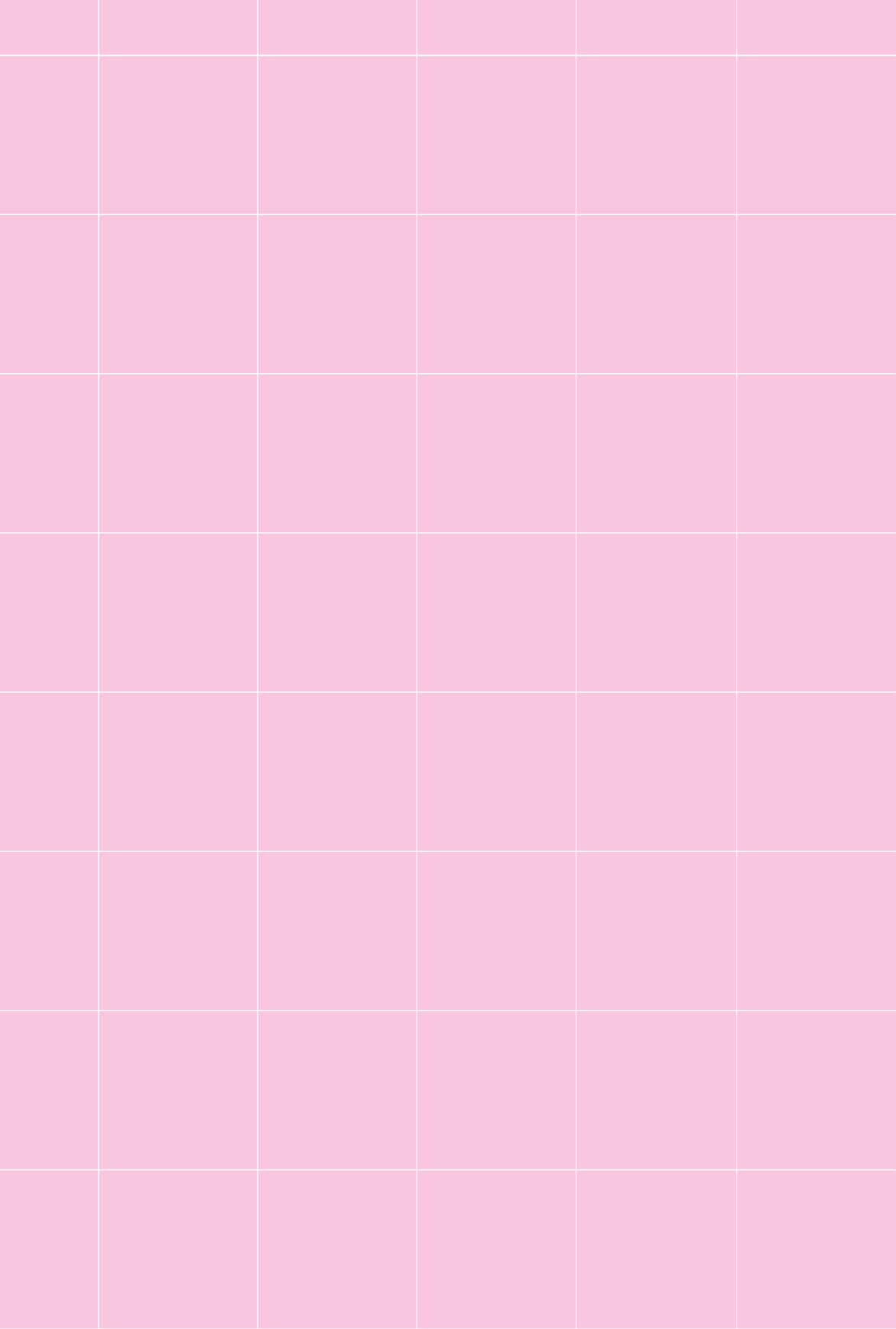
**Goed
pnyəsəb**

Inhoud

Inhoud

Samenvatting	5
1. Inleiding	15
2. Methoden	20
3. Literatuuronderzoek	27
De positie van brede scholengemeenschappen	28
Voordelen van verschillende typen scholen	30
Schoolkeuzemotieven	33
4. Bevindingen	38
Proces 1: De schoolkeuze van leerlingen en ouders	40
Proces 2: De advisering door groep 8-docenten	58
Proces 3: De schoolkeuze van onderwijspersoneel in het voortgezet onderwijs	62
5. Veronderstelde voor- en nadelen	71
6. Conclusie	79
7. Aanbevelingen	84
Bibliografie	92
Bijlagen	94
Bijlage 1: Omschrijving scholen casestudies	95
Bijlage 2: Grafieken enquêtes	99
Bijlage 3: Totaaloverzicht keuzefactoren	102
Bijlage 4: Opzet casestudies	106

Samenvatting

Samenvatting

Het doel van dit onderzoek is om de mechanismen die invloed hebben op de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen¹ beter te begrijpen. Naast het definiëren van deze mechanismen bevat dit onderzoek praktische aanbevelingen, gericht op het vergroten van die aantrekkingskracht. De volgende vragen staan centraal:

- Welke keuzefactoren zijn van invloed op het maken van een middelbare schoolkeuze voor ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?
- Welke veronderstellingen bestaan er over de voor- en nadelen van brede scholengemeenschappen en categorale scholen onder ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?
- Wat betekent dat voor de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen voor ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?

Ter verkenning van de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen zijn in het onderzoek ook andere typen scholen meegenomen, zodat de bevindingen onderling vergeleken en in context geplaatst kunnen worden. De mechanismen die invloed hebben op de aantrekkingskracht van (brede) scholen(gemeenschappen) komen aan bod in drie processen. Uit de bevindingen per proces komen aanbevelingen voort. De processen zijn:

Proces 1

De schoolkeuze van leerlingen en ouders: het proces waarin leerlingen en ouders (gezamenlijk) komen tot de keuze voor een middelbare school.

Proces 2

De advisering door groep 8-docenten: het proces waarin docenten uit groep 8 een advies meegeven wat betreft de keuze voor een middelbare school.

Proces 3

De schoolkeuze van onderwijsprofessionals op een middelbare school: het proces waarin onderwijspersoneel een middelbare school kiest om op te gaan werken, én de redenen waarom zij er blijven werken.

¹ Definitie: Brede scholengemeenschappen zijn scholen die ten minste drie verschillende onderwijsrichtingen aanbieden onder één dak, waaronder in elk geval vmbo-(g)t en havo (VO-Raad, 2024).

Proces 1 →

Bevindingen: De schoolkeuze van leerlingen en ouders

Aan ouders zijn 18 keuzemotieven voorgelegd en aan leerlingen 16. Eerst is bevraagd hoe belangrijk iedere keuzefactor afzonderlijk is. Vervolgens is bevraagd welke keuzemotieven doorslaggevend waren. De factoren zijn steeds bekeken in relatie tot het type school (categoraal, smal of breed) waarvoor uiteindelijk gekozen is. Op die manier wordt bijvoorbeeld duidelijk of de factoren die ouders en leerlingen belangrijk vinden, anders zijn voor ouders en leerlingen die uiteindelijk kozen voor brede, smalle of categorale scholen(gemeenschappen).

De volgende keuzefactoren waren doorslaggevend voor ouders en leerlingen:

Ouders		Leerlingen	
%	Keuzefactor	%	Keuzefactor
79%	Er heerst een fijne sfeer op school	75%	De sfeer op school is fijn
31%	De school heeft een specifiek onderwijsaanbod	31%	De school is dicht bij mijn huis
23%	De school beschikt over ondersteuningsmogelijkheden voor leerlingen die extra hulp nodig hebben	28,5%	De school geeft speciale vakken
21%	Mijn kind kan van onderwijsrichting veranderen zonder van schoollocatie te veranderen	28%	De school is makkelijk te bereiken
18%	De afstand tussen huis en school is kort	24%	Ik voel me thuis bij de leerlingen op deze school

Op basis van de gegeven antwoorden in zowel de enquête als de casestudies zijn de schoolkeuzemotieven in te delen in zes categorieën. Deze categorisering omschrijft op welke manier keuzefactoren van invloed zijn - welk mechanisme zij representeren.

Leerlingen →

Ouders ↗

Categorie	Toelichting categorie	Keuzefactoren
Factoren die hoe dan ook belangrijk zijn	Motieven die vaak of bijna altijd belangrijk worden gevonden.	• De sfeer op school; • Een specifiek onderwijsaanbod; • Thuis voelen bij de leerlingen van deze school.
Factoren die contextafhankelijk zijn	Motieven waarvan het belang dat ouders en leerlingen eraan hechten, afhangt van specifieke omstandigheden. Bijvoorbeeld de woonsituatie en -omgeving en de ervaringen van eventuele familieleden.	• De afstand tussen huis en school; • De school is goed te bereiken; • De ondersteuningsmogelijkheden van een school; • Vrienden gaan naar dezelfde school.
Factoren die belangrijk zijn bij een ondergrens	Motieven die pas een rol spelen in het keuzeproces wanneer ze niet op orde zijn en daarmee vooral een reden zijn om een school af te wijzen.	• Leerlingen op deze school behalen goede resultaten; • De school wordt goed beoordeeld door de Onderwijsinspectie.
Factoren die gerelateerd zijn aan een bepaald schooltype	Motieven die direct samenhangen met een bepaald schooltype (breed, smal, categoriaal) lichten we in het bijzonder uit, gezien het doel van dit onderzoek.	• Het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen; • Het kunnen ontmoeten van leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen op school.
Factoren die aanvullend zijn op bevraagde factoren	In gesprekken met ouders en leerlingen voegden zij factoren toe die niet waren bevraagd, maar voor hen wel belangrijk waren.	• De lestijden van het rooster; • De aantrekkelijkheid van het gebouw; • De toetsingsstructuur op een school.
Factoren die niet doorslaggevend zijn	Motieven die geen rol spelen in het keuzeproces voor ouders en leerlingen	• De eindtoetsscore (nu: doorstroomtoets) van instromende leerlingen; • Een oudere broer of zus gaat naar dezelfde school; • Ouders voelen zich thuis bij ouders van de school.

Scholen die erin slagen om zich positief te profileren op de factoren die een rol spelen in het keuzeproces, kunnen op die manier werken aan het vergroten van de aantrekkingskracht van hun school.

Bevindingen: De advisering door groep 8-docenten

Aan groep 8-docenten zijn dezelfde 16 keuzefactoren voorgelegd en is er bevestigd in hoeverre zij dit meenemen in hun advies aan ouders en leerlingen. Ook is bevestigd welk type school doorgaans wordt geadviseerd per schooladvies. Uit de enquête onder groep 8-docenten blijkt dat bijna 70% het type school (breed, smal, categoriaal) als factor meeneemt in hun advies.

Op de vraag welke factoren groep 8-docenten het belangrijkste vinden bij het adviseren van leerlingen en ouders over de schoolkeuze, geven onderstaande percentages de volgende factoren weer:

Groep 8-docenten	
%	Keuzefactor
53%	De school beschikt over ondersteuningsmogelijkheden voor leerlingen die extra hulp nodig hebben
42%	De leerlingen kunnen van onderwijsrichting veranderen zonder van schoollocatie te veranderen
30%	De school biedt een specifiek onderwijsaanbod aan
27%	Er heerst een fijne sfeer op school
25%	Het onderwijsconcept van de school past goed bij de leerling

Inzoomend op de advisering rondom het schooladvies valt op dat meer dan de helft van de docenten bij de meeste onderwijsrichtingen het vaakst een smalle of een brede scholengemeenschap adviseert – dus een school met meerdere schoolrichtingen onder één dak. Alleen bij het advies praktijkonderwijs en vwo ligt dit anders: daar geeft minder dan de helft aan smal of breed te adviseren. Bij praktijkonderwijs kiest 41% het vaakst voor categoriaal onderwijs, bij vwo is dat 18%. Voor alle andere onderwijsrichtingen ligt het percentage groep 8-docenten dat een categoriale school adviseert onder de 10%, en bij vmbo-kb tot en met havo zelfs onder de 5%.

Bevindingen: De schoolkeuze van onderwijspersoneel in het voortgezet onderwijs

Aan onderwijspersoneel in het voortgezet onderwijs zijn 28 keuzemotieven voorgelegd. Ook is hen gevraagd wat de doorslaggevende redenen voor de schoolkeuze (om op te gaan werken) zijn.

De doorslaggevende factoren zijn het meest interessant, omdat in de losse bevraging van de keuzefactoren vrijwel alle factoren als 'belangrijk' of 'heel belangrijk' werden aangemerkt. De doorslaggevende factoren zijn:

Onderwijspersoneel in het voortgezet onderwijs	
%	Keuzefactor
22%	Er heerst een fijne sfeer op werk
20%	De afstand tussen huis en werk is kort
15%	Ik krijg veel vrijheid om zelf te bedenken hoe ik mijn werk doe
13%	De school is een brede scholengemeenschap
11%	Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen uit verschillende onderwijsrichtingen

Scholen die erin slagen om zich positief te profileren op deze keuzefactoren kunnen op die manier werken aan het vergroten van de aantrekkingskracht van hun school voor personeel.

Het is opvallend dat een groter deel van de docenten die lesgeven op een categorale school bereid is om les te geven op een brede scholengemeenschap, dan andersom. Het lesgeven op een smalle school wordt door onderwijspersoneel van verschillende schooltypen relatief gelijk beoordeeld.

Naast factoren die bijdragen aan de keuze om wel of niet op een school te gaan werken, zijn er ook factoren die een rol spelen in het al dan niet blijven werken op een school. Deze nuancering is afkomstig uit de casestudies. Het gaat om de volgende factoren:

- De school draagt bij aan kansengelijkheid;
- De sfeer op school;
- De vrijheid om het werk naar eigen inzicht vorm te geven;
- Gesteund worden door collega's en leidinggevende(n);
- De ruimte voor het geven en ontvangen van feedback.

Veronderstelde voor- en nadelen schooltypen

Aan alle doelgroepen is in de enquête voor alle keuzefactoren bevraagd of zij de betreffende keuzefactor toekennen aan een specifiek schooltype (breed, smal, categoriaal). Uit de enquête blijkt dit alleen te gelden voor motieven die verband houden met het schooltype zelf (zoals de mogelijkheid om van onderwijsrichting te wisselen zonder van schoollocatie te veranderen).

In de casestudies zijn er wel verschillende veronderstellingen naar voren gekomen. Wat betreft ouders en leerlingen gaat het om de volgende veronderstellingen. Ter toelichting: onderstaande stellingen zijn gebaseerd op de veronderstellingen van ouders en leerlingen over hoe zij denken over de verschillende typen scholen, zoals uitgevraagd tijdens de casestudies. In totaal zijn er zeven scholen als casestudies meegenomen in dit onderzoek, waarbij ouders/verzorgers, leerlingen en onderwijspersoneel zijn bevraagd.²

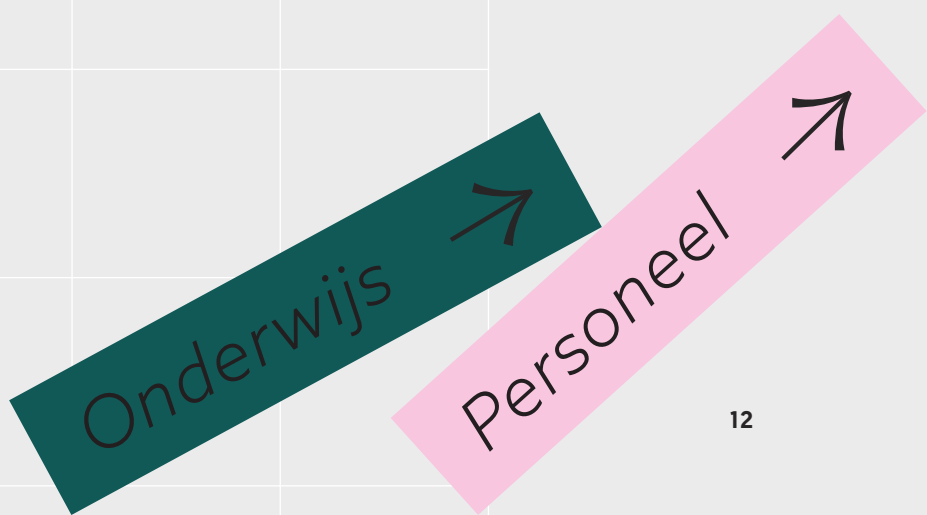
Brede scholengemeenschappen		Categorale en smalle scholen	
Voordelen	Nadelen	Voordelen	Nadelen
Er is een grotere diversiteit onder leerlingen, waardoor het een betere afspiegeling vormt van de maatschappij.	Brede scholengemeenschappen zijn (heel) groot en hebben daardoor een andere dynamiek.	De kwaliteit van docenten is hoger op categorale en smalle scholen.	Het categoriaal gymnasium is alleen een plek voor studiebollen.
De 'praktijkvoorzieningen' zijn ook toegankelijk voor havo- en vwo-leerlingen, wat zorgt voor een breder aanbod.	Er heersen negatieve stereotypen over het vmbo onder ouders en leerlingen, die brede scholengemeenschappen die vmbo aanbieden minder aantrekkelijk maken.	Op een categorale of smalle school zit ik met meer gelijkgestemden (o.a. wat betreft motivatie en leerhouding) in de klas, en dat is prettig.	Het categoriaal gymnasium is een elitaire bubbel.

² Bij interpretatie van deze onderzoeksresultaten is het belangrijk te realiseren dat de weergegeven veronderstellingen slechts een inkijkje bieden, en dat ze afkomstig zijn van een beperkte vertegenwoordiging van bevraagde doelgroepen.

Onderwijspersoneel uit het voortgezet onderwijs noemt in de casestudies de volgende veronderstellingen:

Brede scholengemeenschappen		Categorale en smalle scholen
Voordelen	Nadelen	Nadelen*
De aanwezigheid van verschillende leerwegen is een verrijking, bevordert sociale vaardigheden en draagt bij aan een realistischere afspiegeling van de maatschappij.	Brede scholengemeenschappen hebben minder kans op het ontvangen van subsidies.	Het categoriaal gymnasium wordt gestigmatiseerd, terwijl het voor sommige leerlingen juist waardevol of zelfs nodig is.
Lesgeven op een brede scholengemeenschap biedt afwisseling.	Brede scholengemeenschappen zijn minder efficiënt in de organisatie en hebben minder financiële middelen tot hun beschikking.	Het categoriaal gymnasium heeft een aantrekkingskracht door de status die eraan verbonden wordt.
Het opzetten van onderwijsprojecten is makkelijker op een brede scholengemeenschap.	De schaalgrootte van de afdelingen kan een bedreiging zijn wanneer er een disbalans ontstaat door instroom in een van de richtingen.	
Op een brede scholengemeenschap is minder sprake van een gescheiden cultuur tussen eerste- en tweedegraads docenten.	Je specialiseren in je vak als docent is moeilijker op een brede scholengemeenschap.	
	Op een brede scholengemeenschap heb je niet (altijd) de keuze in welke onderwijsrichting je lesgeeft.	

* Er zijn tijdens de casestudies geen veronderstelde voordelen benoemd voor categorale en smalle scholen.

Aanbevelingen

Met mensen uit het voortgezet onderwijs, de VO-raad, rijksambtenaren en gemeenteambtenaren is tijdens de Oplossingsmarathon gewerkt aan aanbevelingen op basis van bovenstaande bevindingen. De bevindingen werden gepresenteerd, waarna groepen aan de slag gingen met de vertaling daarvan.

Aanbevelingen voor het Rijk

- Ken scholen die meerdere schoolrichtingen aanbieden onder één dak structureel meer geld toe. Met dit geld kunnen scholen zorgen voor een breed én bijzonder onderwijsaanbod. Denk aan het in stand houden van kleine klassen en afdelingen en het vergroten van het onderwijsaanbod (zoals techniek, design, dans of tweetalig onderwijs), passend bij de behoefte in de regio van de school.
- Onderzoek in hoeverre huidige subsidieregelingen brede scholengemeenschappen benadelen. Herverdeel nieuwe rondes van onderwijssubsidieregelingen en overweeg om bij de toewijzing van (bepaalde) subsidies voorrang te geven aan brede scholengemeenschappen.
- Onderzoek welke mogelijkheden er op rijksniveau zijn om brede scholengemeenschappen te faciliteren in aantrekkelijke huisvesting.
- Voer een overheids campagne die ouders en leerlingen bewust maakt van de voordelen van brede scholengemeenschappen.
- Maak het mogelijk onderwijspersoneel op brede scholengemeenschappen beter te betalen.
- Stel in dat schoolbesturen in Regionaal Plan Onderwijsvoorzieningen (RPO), in tegenstelling tot de huidige situatie, de start van brede scholengemeenschappen niet meer kunnen tegenhouden.
- Stimuleer solidariteit onder schoolleiders, bijvoorbeeld door centrale aanmelding of een solidariteitsfonds.
- Stel een themaonderzoek van de Inspectie van het Onderwijs in naar het niveau van vwo-onderwijs op categorale scholen vs. brede scholengemeenschappen.

Aanbevelingen voor gemeenten/ provincies

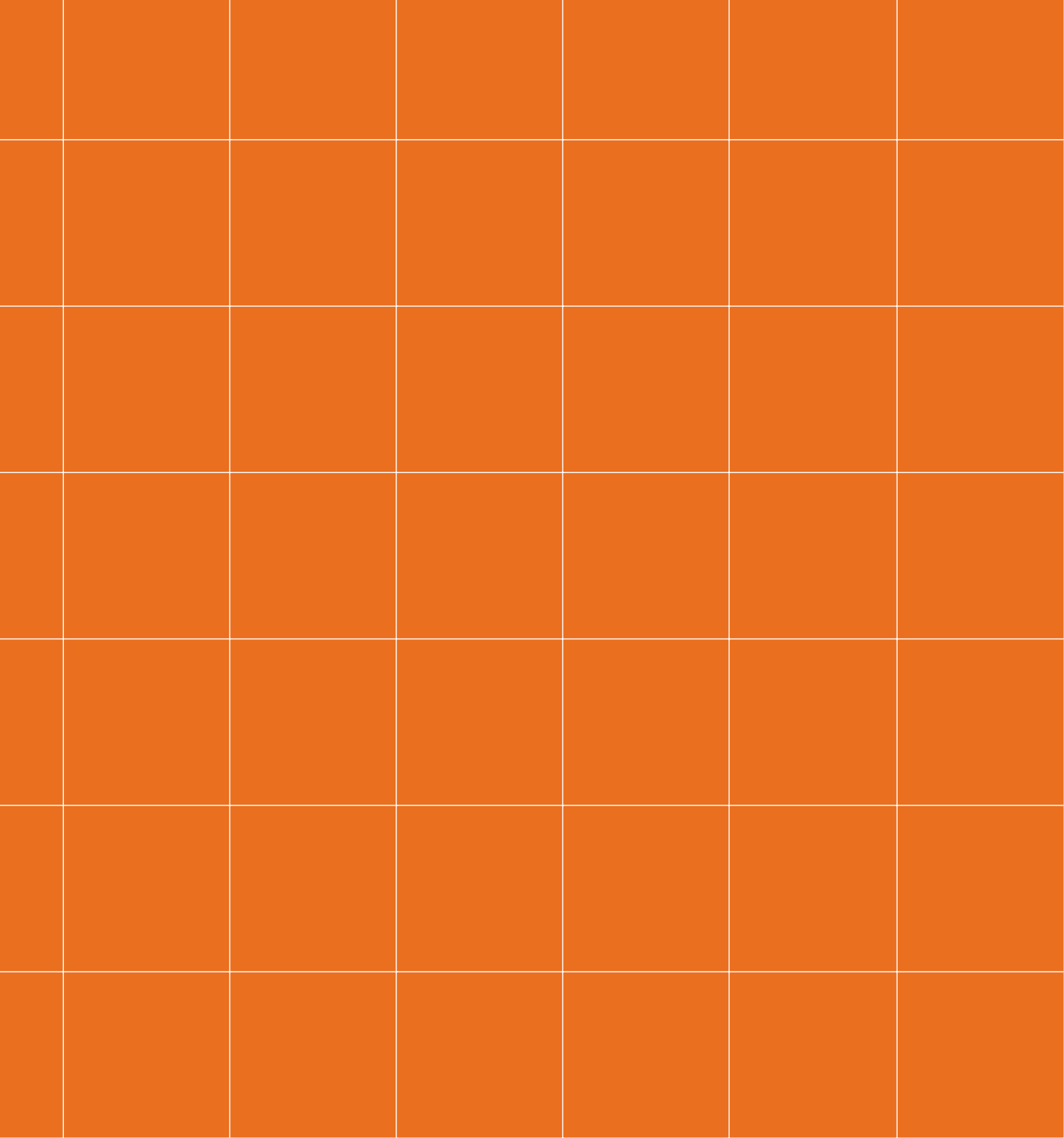
- Geef als gemeenten brede scholengemeenschappen voorrang bij de vernieuwing en toewijzing van schoolgebouwen en het creëren van aantrekkelijke schoolomgevingen.
- Onderzoek als gemeenten en provincies hoe de bereikbaarheid van brede scholengemeenschappen kan worden verbeterd, bijvoorbeeld door beter openbaar vervoer en veilige fietspaden.

Aanbevelingen voor het onderwijs

- Profileer als school op de keuzefactoren die hoe dan ook belangrijk gevonden worden: de sfeer op school, een bijzonder onderwijsaanbod en het thuis voelen bij de leerlingen van de school.
- Onderzoek als school welke contextafhankelijke keuzefactoren gelden in de beoogde leerlingenpopulatie en profileer op de aanwezige keuzefactoren: de afstand tussen huis en school, de bereikbaarheid van de school en de ondersteuningsmogelijkheden op school.
- Stuur als school op de factoren rond de ondergrens, zonder daaronder te zakken: de resultaten van leerlingen en de beoordeling door de Onderwijsinspectie.
- Profileer als brede scholengemeenschap op factoren die samenhangen met het schooltype, die van invloed zijn op het keuzeprocess: het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen en het ontmoeten van leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen.

- Maak het als school mogelijk voor vmbo-basis- en kaderleerlingen om (meer) theoretische vakken te volgen en geef havo- en vwo-leerlingen de kans om praktijkvakken te kiezen. Dit aanbod kan de aantrekkingskracht op leerlingen en ouders vergroten en biedt tegelijkertijd meer ruimte aan leerlingen om hun talenten te ontwikkelen, ongeacht de formele onderwijsroute die zij volgen.
- Onderzoek als scholen(besturen) waar samenwerkingen de organisatie van het onderwijs kunnen verbeteren en zet in op samenwerkingen die een breder en aantrekkelijker onderwijsaanbod mogelijk maken.
- Maak het aantrekkelijker om als docent te starten op een brede scholengemeenschap, bijvoorbeeld door ondersteuning en/of opleidingsaanbod.

1. Inleiding

Inleiding

Aanleiding

Brede scholengemeenschappen kunnen op allerlei manieren bijdragen aan het versterken van kansengelijkheid. Bijvoorbeeld door leerlingen meer kansen te bieden op het volgen van onderwijs in een passende onderwijsrichting, schoolloopbanen minder afhankelijk te maken, en ontmoetingen tussen leerlingen met verschillende achtergronden te stimuleren en daardoor bij te dragen aan minder segregatie.³

Ondanks de voordelen van brede scholengemeenschappen blijkt het in de praktijk moeilijk voor deze scholen om te concurreren met categorale scholen. Dit geldt in het bijzonder voor brede scholengemeenschappen in grotere gemeenten. In kleinere gemeenten zijn scholen breder, zodat ze voldoende leerlingen aantrekken om levensvatbaar te zijn.^{4,5}

In een Kamerbrief legt voormalig minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs Dennis Wiersma uit dat het Rijk in 2021 heeft besloten dat scholen die alle onderwijsrichtingen aanbieden (vmbo, havo en vwo) extra geld krijgen.⁶ Dit geld is bedoeld om de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen te vergroten.⁷

³ Hooge, E., Maassen van den Brink, H., & van 't Veen, C. (2019). Doorgeschoten differentiatie in het onderwijsstelsel, Stand van educatief Nederland 2019. Den Haag: Onderwijsraad.

⁴ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021). Samen of gescheiden naar school; De betekenis van sociale scheiding en ontmoeting in het voortgezet onderwijs. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

⁵ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, maart 10). Visie Kansengelijkheid fundamenteel onderwijs. Kamerbrief.

⁶ Artikel 3 van de Regeling aanvullende bekostiging vo-scholen in uitzonderlijke omstandigheden. Deze regeling is bedoeld voor scholen met een aanbod van alle onderwijsrichtingen vbo t/m vwo, en houdt daarbij een andere definitie aan dan dit onderzoek (zie het kader in de tekst). Het kan dus zijn dat scholen die aan dit onderzoek meededen als brede scholengemeenschap, geen recht hebben op de aanvullende bekostiging uit deze regeling. Voor meer informatie, zie de volgende [link](#).

⁷ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, maart 10). Visie Kansengelijkheid fundamenteel onderwijs. Kamerbrief.

Definities verschillende schooltypen

We gebruiken in dit onderzoek de definities zoals gehanteerd in de sectorrapportage van de VO-raad uit 2024.

- Brede scholengemeenschappen zijn scholen die ten minste drie verschillende onderwijsrichtingen aanbieden onder één dak, waaronder in elk geval vmbo-(g)t en havo.
- Smalle scholen zijn scholen die twee onderwijsrichtingen aanbieden (of drie onderwijsrichtingen, maar niet de combinatie vmbo-(g)t en havo).

Ter illustratie: een school met vmbo-b, vmbo-k en vmbo-(g)t is dus (ondanks de drie onderwijsrichtingen) geen brede scholengemeenschap, omdat er geen havo wordt aangeboden.

- Categoriele scholen bieden één onderwijsrichting aan.

Bron: VO-Raad. (2024). Sectorrapportage Brede scholengemeenschappen: Aantal vestigingen en impact op schoolloopbaan.

Tot nu toe is er echter nog geen toename te zien in het aantal leerlingen dat kiest voor een brede scholengemeenschap. Integendeel, het totaal aantal leerlingen op brede scholengemeenschappen is zelfs gedaald (zie tabel 1). Ook is het totaal aantal brede scholengemeenschappen de afgelopen jaren afgenomen (VO-Raad, 2024).

Tabel 1 Ontwikkeling aantal onderwijsrichtingen en leerlingen per vestiging (uit de sectorrapportage 2024 van de VO-Raad)⁸

Aanbod schoolsoorten	Aantal scholen			Aantal leerlingen		
	2018	2023	Vershil	2018	2023	Vershil
Brede scholengemeenschappen	581	572	-1,5%	529.739	498.428	-5,9%
Overige scholen	879	885	0,6%	438.530	442.401	0,9%
Totaal	1.460	1.456	-0,3%	968.269	940.829	-2,8%

⁸ VO-Raad. (2024). Sectorrapportage Brede scholengemeenschappen: Aantal vestigingen en impact op schoolloopbaan.

Om te verklaren waarom brede scholengemeenschappen een dalend leerlingenaantal hebben, onderzoeken we in dit rapport de redenen waarom ouders en leerlingen kiezen voor brede scholengemeenschappen of andere schooltypen. Wat bepaalt de aantrekkingskracht van een school voor hen? Welke mechanismen zijn hierop van invloed? Maken ouders en leerlingen inderdaad een bewuste keuze voor breed of smal? Of laten zij zich leiden door andere keuzefactoren, zoals afstand tot school,⁹ de grootte van een school of de reputatie van een school?¹⁰

De aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen hangt niet alleen samen met de keuzes van leerlingen en ouders, maar strekt zich ook uit tot onderwijspersoneel. Het beschikken over voldoende en goed onderwijspersoneel is immers een essentiële voorwaarde voor het bieden van kwalitatief onderwijs.

Het doel van dit onderzoek is om de mechanismen die invloed hebben op de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen beter te begrijpen. Naast het definiëren van de mechanismen bevat dit onderzoek praktische aanbevelingen voor interventies gericht op het vergroten van die aantrekkingskracht. Het resultaat kan als basis fungeren voor eventuele beleidswijzigingen, kleinschalige pilots en projecten ter bevordering van de positie van brede scholengemeenschappen.

Als we begrijpen waarom ouders, leerlingen en docenten een school kiezen, wordt zichtbaar in hoeverre brede scholengemeenschappen hun aantrekkingskracht kunnen vergroten én hoe zij dat het beste kunnen doen. In dit onderzoek staan daarom de volgende vragen centraal:

- Welke keuzefactoren zijn van invloed op het maken van een middelbare schoolkeuze voor ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?
- Welke veronderstellingen bestaan er over de voor- en nadelen van brede scholengemeenschappen en categorale scholen onder ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?
- Wat betekent dat voor de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen voor ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?

⁹ Oosterbeek, H., Sóvágó, S., & van der Klaauw, B. (2019). Why are schools segregated? Evidence from the secondary-school match in Amsterdam. Amsterdam: Centre For Economic Policy Research.

¹⁰ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

Inleiding

Aanleiding

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de methoden toegelicht. Hier wordt omschreven hoe het literatuuronderzoek, de enquête en de casestudies zijn vormgegeven en uitgevoerd.

In hoofdstuk 3 is het literatuuronderzoek te lezen, waar staat toegelicht wat er uit literatuur en eerder onderzoek bekend is over de positie van brede scholengemeenschappen, de voordelen van verschillende schooltypen en schoolkeuzemotieven. Het verdiept de relevantie van dit onderzoek en dient als basis voor gebruikte methoden.

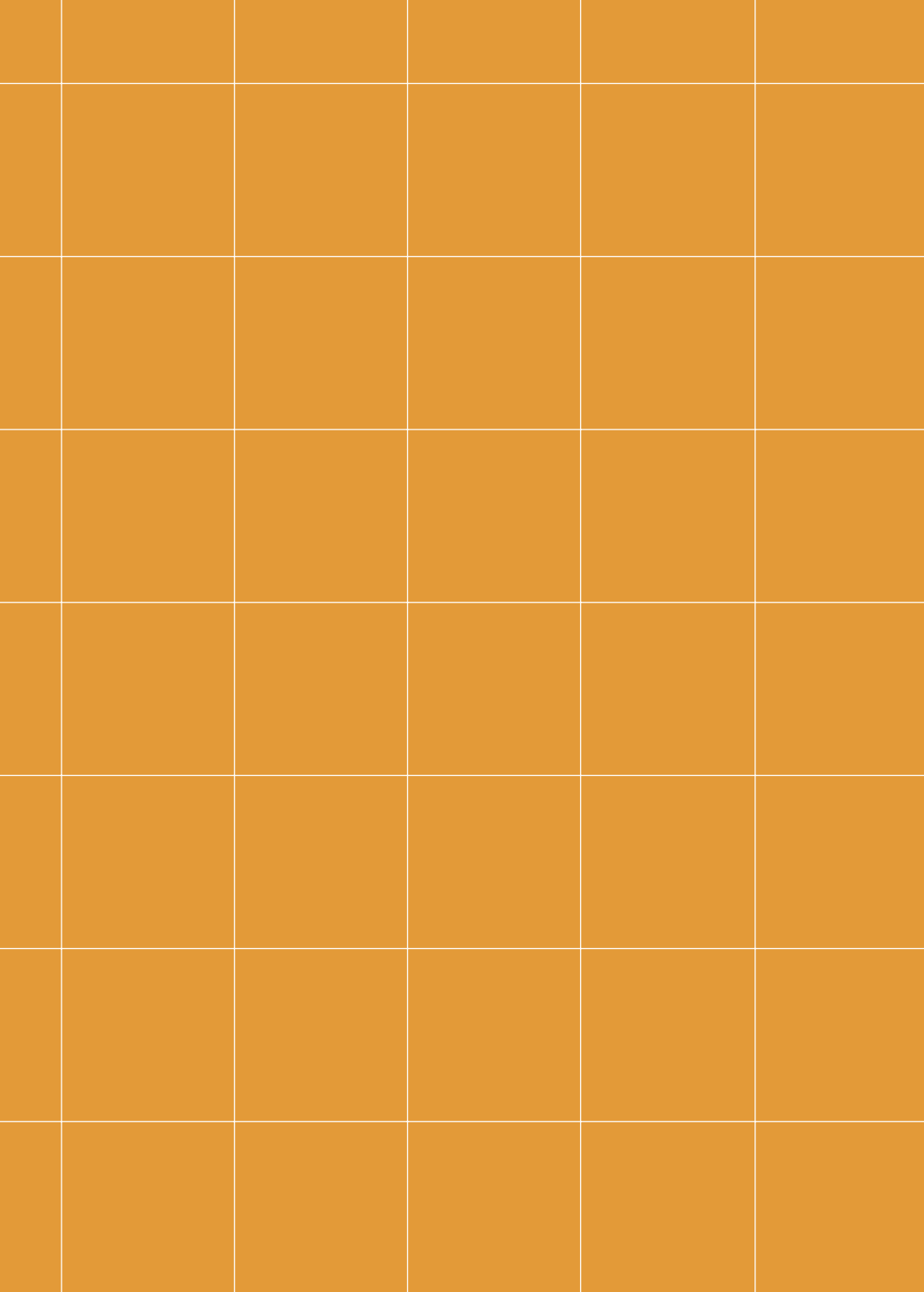
In hoofdstuk 4 worden de bevindingen gepresenteerd. Dit gebeurt via de drie processen: de schoolkeuze van leerlingen en ouders, de advisering door groep 8-docenten en de schoolkeuze van onderwijspersoneel. Hierin staan de bevindingen uit de enquêtes en de casestudies gecombineerd. Elk proces wordt afgesloten met een deelconclusie.

In hoofdstuk 5 worden veronderstellingen over schooltypen van ouders, leerlingen en onderwijspersoneel in het voortgezet onderwijs toegelicht. Deze zijn zowel in de enquêtes als in de casestudies bevraagd. De weergegeven veronderstellingen zijn afkomstig uit de casestudies, omdat er uit de enquêtes geen opvallende veronderstellingen naar voren kwamen.

In hoofdstuk 6 staat de conclusie wat betreft de bevindingen. Deze bestaat uit de deelconclusies uit hoofdstuk 3, gecombineerd met de veronderstellingen uit hoofdstuk 4.

In hoofdstuk 7 worden de aanbevelingen weergegeven zoals vormgegeven tijdens de Oplossingsmarathon en op basis van de bevindingen. Onderwijspersoneel, vertegenwoordigers van gemeenten en vertegenwoordigers van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben daarbij gezamenlijk nagedacht over oplossingen.

In de bijlagen worden tenslotte de omschrijvingen van de uitgewerkte casestudies van scholen (1), grafieken m.b.t. de enquêtes over de demografie (2), de totale lijst met bevraagde keuzefactoren (3) en de opzet van de casestudies (4) weergegeven.

2. Methoden

Methoden

Om een antwoord te vinden op de hoofd- en deelvragen zoals genoemd in de inleiding, zijn drie methodieken gebruikt: literatuuronderzoek, enquêtes en casestudies met focusgroepen. Het combineren van onderzoeksmethodieken verrijkt resultaten en draagt bij aan de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek.

Hieronder lichten we elk van deze methodieken toe.

Literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek brengt in kaart wat nationaal en internationaal bekend is over de aantrekkingskracht van scholen en in het bijzonder van brede scholengemeenschappen. Daarbij zijn open data, onderzoeksrapporten van beleidsgerichte kennisinstituten (zoals de Onderwijsraad, Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en de VO-raad), wetenschappelijke artikelen en andere relevante bronnen geanalyseerd. Deze analyse vormde de basis voor het opstellen van de enquêtes, zodat deze gebaseerd zijn op bestaande en onderbouwde informatie.

Enquêtes

Op basis van de literatuur zijn vier enquêtes uitgezet: onder ouders, leerlingen, onderwijsmedewerkers in het voortgezet onderwijs en groep 8-docenten. Voor elk van deze enquêtes is gestreefd naar een betrouwbaarheidsniveau van 95% en een foutmarge van 5%, om tot betrouwbare resultaten te komen. Dit is gelukt voor de enquêtes onder ouders en leerlingen.

Voor de enquêtes onder onderwijsmedewerkers en groep 8-docenten is dit streefniveau niet behaald (zie tabel 2 hieronder). Dit ondanks diverse inspanningen om voldoende respons te genereren.

De enquête is op meerdere manieren verspreid: via het netwerk van de onderzoekers, door een willekeurige selectie scholen (primair en voortgezet) in het hele land te benaderen en via een mailing vanuit DUO. Een mogelijke verklaring voor de lage respons is dat onderwijspersoneel overbelast is. Enkele scholen gaven namelijk terug dat ze een tijdelijke 'enquête-stop' hebben ingevoerd. Deze twee enquêtes worden daarom verkennend meegenomen in de analyses. Dat wil zeggen dat de bevindingen met enige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd.

Tabel 2 Overzicht aantal respondenten, het betrouwbaarheidsniveau en de foutmarge per enquête.

	Enquête 1	Enquête 2	Enquête 3	Enquête 4
Doelgroep	Leerlingen van VO-scholen in Nederland	Ouders van leerlingen op VO-scholen in Nederland	Onderwijzend personeel op VO-scholen in Nederland	Groep 8-docenten in Nederland
Populatie (in aantallen)	936.572 (DUO, 2022)	936.572 ¹¹	111.705 (DUO, 2024)	+/- 15.000 (DUO, 2024) ¹²
Streefaantal respondenten o.b.v. 5% foutmarge en 95% betrouwbaarheid	385	385	383	378
Behaald aantal respondenten	729	383	170	114
Foutmarge	4%	5%	8%	9%
Betrouwbaarheidsniveau	95%	95%	95%	95%

¹¹ Uitgegaan van één ouder per kind. Dat de werkelijkheid hier wellicht wat van verschilt, maakt voor de steekproefomvang niet uit. Bijvoorbeeld wanneer wordt uitgegaan van 1,5 ouder per kind, dan komt het aantal benodigde respondenten met eenzelfde foutmarge en betrouwbaarheidsniveau, ook op 385 uit.

¹² Om tot dit cijfer te komen is het aantal PO-docenten in Nederland gedeeld door 8 (acht groepen) en daarbij een 10% foutmarge gehanteerd $((106.662/8) \times 1.1)$.

Representativiteit

Door de enquête breed in Nederland uit te zetten, in zowel dichter als dunner bevolkte provincies, is gepoogd een goede representatie aan respondenten te bereiken. Toch zijn er met betrekking tot de representativiteit van de steekproeven enkele kanttekeningen te plaatsen. Dat betekent dat het goed is om deze mee te nemen in de interpretatie van opbrengsten, resultaten en conclusies:

- Zo is er bij de ouders sprake van een oververtegenwoordiging uit Zuid-Holland (32%) en een ondervertegenwoordiging uit Drenthe en Friesland (allebei 1%).
- Bij de leerlingen zien we dat Zuid-Holland (24%), Noord-Brabant (22%) en Noord-Holland (21%) het sterkst vertegenwoordigd zijn, terwijl Drenthe (1%) en Flevoland en Friesland (allebei 2%) ondervertegenwoordigd zijn.¹³
- De onderwijsmedewerkers in het voortgezet onderwijs die de enquête hebben ingevuld, komen voornamelijk uit Noord-Brabant (32%), terwijl Groningen het minst vertegenwoordigd is (2%).¹⁴
- Wat betreft de enquête onder groep 8-docenten geldt dat deze redelijk goed is ingevuld in enkele provincies – met name Zuid-Holland, Noord-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Gelderland – maar in andere provincies is de respons zeer beperkt.
- Verder blijkt dat de ouders en leerlingen die de enquête hebben ingevuld overwegend niet religieus zijn (ouders: 85%, leerlingen: 60%). Dit staat tegenover 57,2% van de Nederlanders van 15 jaar en ouder die aangeeft geen religie aan te hangen.¹⁵
- Het merendeel van de respondenten heeft geen migratieachtergrond, wat inhoudt dat beide ouders in Nederland zijn geboren (ouders: 88%, leerlingen: 75%). In Nederland geldt dit voor 72% van de inwoners.¹⁶

Wat opvalt is dat de meer stedelijke omgevingen sterker vertegenwoordigd zijn dan niet-stedelijke omgevingen. De problematiek rond de dalende leerlingenaantallen van brede scholengemeenschappen speelt ook het meest in stedelijke omgevingen en daar hebben we in dit onderzoek goed zicht op kunnen krijgen. Tegelijkertijd vertelt de enquête daarmee in mindere mate iets over niet-stedelijke omgevingen. De spreiding in de casestudies over deze gebieden is goed.

Een volledig overzicht van de demografische kenmerken – waaronder het opleidingsniveau van de ouders, de geadviseerde onderwijsrichting van de leerlingen en de gekozen schooltypen van ouders, leerlingen en medewerkers – is te vinden in bijlage 2.

¹³ De eerste pogingen om de enquête te verspreiden leverden in alle provincies weinig reacties op. Daarom is er via DUO een landelijke mailing verstuurd, waarbij alle scholen in alle provincies evenredig zijn meegenomen. Dit zorgde uiteindelijk voor voldoende respons, al bleven de genoemde provincies ondervertegenwoordigd.

¹⁴ Ook deze enquête leverde in het begin weinig respons op, waarna het via DUO landelijk is verspreid.

¹⁵ CBS cijfers uit 2023: <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2023/welk-geloof-hangen-we-aan/>.

¹⁶ CBS cijfers uit 2024:

<https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-inwoners-hebben-een-herkomst-buiten-nederland>

Inhoud

Om het belang van verschillende keuzemotieven te achterhalen, is gebruikgemaakt van een Likertschaal. Respondenten gaven per stelling aan in hoeverre zij het betreffende keuzemotief belangrijk vonden, met keuze uit: heel onbelangrijk, onbelangrijk, neutraal, belangrijk of heel belangrijk. Een volledig overzicht van de bevraagde keuzemotieven per enquête is opgenomen in bijlage 3.

Nadat respondenten alle keuzemotieven op deze wijze hadden beoordeeld, konden zij maximaal drie motieven aanwijzen als doorslaggevend in hun keuze. Daarbij was ook de optie 'anders, namelijk...' opgenomen om ruimte te bieden aan motieven die in de literatuur niet naar voren kwamen, maar voor de respondenten wel van invloed waren.

In het tweede deel van de enquête kwamen dezelfde keuzemotieven opnieuw aan bod, ditmaal gekoppeld aan veronderstellingen over verschillende schooltypen (breed, smal, categoriaal). Respondenten gaven per keuzemotief aan welk schooltype zij verwachtten dat hier het best bij dat keuzemotief past. Op deze manier wordt zichtbaar in hoeverre belangrijke schoolkeuzemotieven samenhangen met de veronderstelde aantrekkingskracht van verschillende schooltypen.

De vragenlijst berust op zelfrapportage, wat risico's met zich meebrengt, zoals sociaal wenselijke antwoorden of vertekende herinneringen. Het is goed om deze kanttekening in gedachten te houden.

Casestudies

Selectie van scholen

Voor de casestudies zijn scholen geselecteerd op basis van een aantal criteria. Deze criteria zijn gekozen omdat ze relevant zijn voor het onderzoeksdoel en bijdragen aan een evenwichtige en representatieve selectie. De criteria staan hieronder uitgewerkt.

Tijdens het selectieproces werden verschillende uitdagingen en daaruit volgende belemmeringen duidelijk. Veel scholen gaven aan geen tijd te hebben om aan het onderzoek deel te nemen. In het bijzonder werd vaak genoemd dat zij overvraagd worden met verzoeken voor onderzoek: sommige scholen worden wekelijks benaderd en hebben zelfs een tijdelijke onderzoekstop ingesteld. In totaal zijn meer dan zestig scholen benaderd, wat uiteindelijk heeft geresulteerd in zeven casestudies. Tussen januari en april zijn de scholen benaderd, in eerste instantie telefonisch en veelal opgevolgd met een e-mail.

Om tot deze zeven scholen te komen, zijn op een aantal punten concessies gedaan aan de oorspronkelijke selectiecriteria. In de onderstaande toelichting wordt per criterium uitgelegd wat de relevantie is voor het onderzoek, hoe het is meegenomen in de selectie en waar concessies zijn gedaan.

- **Geografische spreiding.** Er is gestreefd naar een evenwichtige spreiding van de scholen over het land, om recht te doen aan de diversiteit van de Nederlandse onderwijscontext. Deze spreiding is grotendeels gerealiseerd. Er namen in totaal zeven scholen deel, waarvan twee uit de provincie Groningen, één uit Gelderland, twee uit de provincie Utrecht, één uit Noord-Brabant en één uit Noord-Holland.
- **Denominatie van de school.** Een uitsluitingscriterium was de aanwezigheid van een uitgesproken onderwijsconcept (zoals montessorionderwijs of vrijeschoolonderwijs) of een sterke religieuze grondslag. Dergelijke kenmerken hebben een sterke invloed op de aantrekkingskracht van een school, wat de onderzoeksresultaten kan beïnvloeden. Om die reden zijn scholen met een dergelijk profiel buiten de selectie gehouden.
- **Krimp/groei van de school.** Het doel was om drie groeiende (of stagnerende scholen in een krimpregio) brede scholengemeenschappen te onderzoeken om succesfactoren in kaart te brengen, en twee krimpende (of stagnerende scholen in een groeiregio) brede scholengemeenschappen om knelpunten te identificeren. In de praktijk was het onvoldoende mogelijk om groeiende brede scholengemeenschappen te vinden die konden of wilden deelnemen. Daarom is dit criterium losgelaten (de verdeling is te zien in onderstaande tabel 3).
- **Demografische ontwikkeling van de regio:** Naast de groei of krimp van de school is ook gekeken naar de bevolkingsontwikkeling in de regio's waarin de scholen staan. Die beïnvloedt de aantrekkingskracht van een school; een groeiende regio biedt immers meer potentieel voor instroom. Ook hiervoor geldt dat de perfecte verdeling vinden niet mogelijk bleek, en dat de uiteindelijke verdeling is te zien in tabel 3 hieronder.
- **Schoolrichtingen en variatie in breedte:** Bij de selectie is gezocht naar spreiding in schooltypen. Alle onderwijsrichtingen, van vmbo bb tot en met gymnasium, moesten in het onderzoek vertegenwoordigd zijn. Daarnaast was variatie in de breedte van belang: van volledig brede scholengemeenschappen tot categorale scholen. Het doel was om vijf brede scholengemeenschappen (van verschillende breedtes) te onderzoeken en drie smalle of categorale scholen, waaronder één gymnasium, één havo/vwo-school en één smalle vmbo-school of categorale mavo. Dit laatste is helaas niet gelukt. Bij zowel een smalle vmbo-school als een categorale mavo is deelname aan het onderzoek uiteindelijk niet doorgegaan. Op de overige onderwijsrichtingen hebben we in de casestudies goede spreiding kunnen aanbrenge
- **NPLV-gebied.** We wilden een aantal brede scholen betrekken uit een grootstedelijke context, zoals de focusgebieden die zijn aangewezen binnen het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV). Brede scholengemeenschappen in deze gebieden hebben namelijk in het bijzonder last van een kwetsbare concurrentiepositie ten opzichte van categorale scholen, zo blijkt uit de Kamerbrief van toenmalig minister Wiersma (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023). Uiteindelijk is één brede scholengemeenschap uit een NPLV-gebied in het onderzoek opgenomen. Daarnaast staat het categorale gymnasium in een stad waar een NPLV-gebied is aangewezen.

Deze wijze van selecteren en de concessies die gaandeweg zijn gedaan hebben geleid tot deelname van de volgende zeven scholen:

Tabel 3 Overzicht van de scholen die meededen als casestudy in het onderzoek en in hoe zij voldoen aan de selectiecriteria.

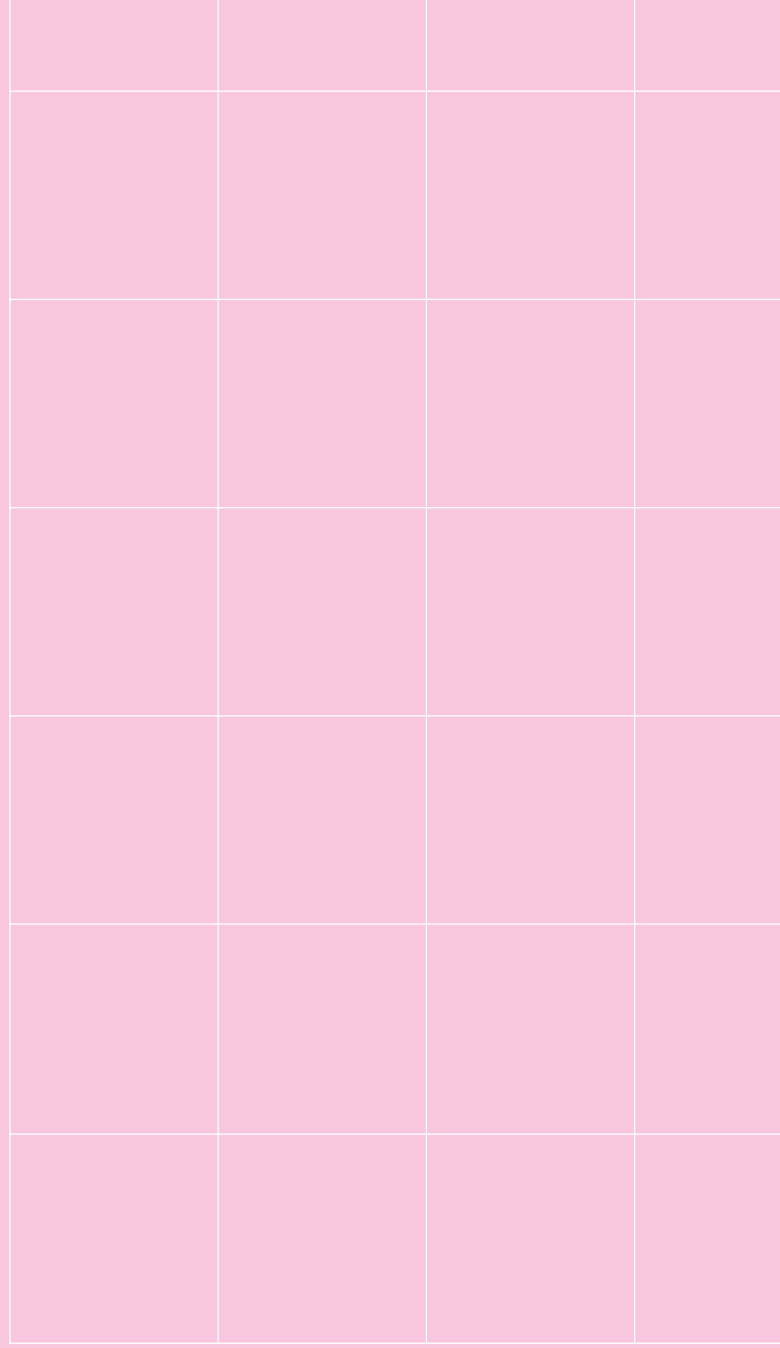
Type school	Onderwijsrichtingen	Krimp/groei regio	Krimp/groei school		NPLV
Breed	Vmbo-tl, havo en vwo	Groeiregio	Krimpende school	↓	Ja
Breed	Vmbo bbl/kbl/tl, havo en vwo	Groeiregio	Krimpende school	↓	Nee
Breed	Vmbo bbl/kbl/tl, en havo	Krimpregio	Krimpende school	↓	Nee
Breed	Vmbo bbl/kbl/tl, havo en vwo	Groeiregio	Krimpende school	↓	Nee
Breed	Vmbo-tl, havo en vwo	Groeiregio	Stagnerende school	→	Nee
Smal	Havo en vwo	Groeiregio	Groeiende school	↑	Nee
Categoriaal	Gymnasium	Groeiregio	Groeiende school	↑	Nee, maar wel in een stad met een aangewezen NPLV-gebied

Een uitgebreide (anonieme) omschrijving van de scholen die meededen aan de casestudies is te vinden in bijlage 1.

Inhoud van de casestudies

Per school organiseerden we drie focusgroepen: één met leerlingen, één met ouders en één met onderwijsprofessionals. In deze focusgroepen onderzochten we de keuzemotieven. Hiernaast bevroegen we de ervaren voor- en nadelen van de school in relatie tot het type (breed, smal of categoriaal).

De opzet van de focusgroepen per doelgroep was grotendeels hetzelfde, al varieerden we in gebruik van taal om aan te sluiten bij de doelgroep. De volledige opzet is weergegeven in bijlage 4.

3. Literatuur- onderzoek

Literatuuronderzoek

Het doel van dit onderzoek is om beter te begrijpen welke mechanismen van invloed zijn op de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen. Daarvoor is het belangrijk om te weten wat de huidige positie is van brede scholengemeenschappen, wat de voordelen zijn van verschillende typen scholen en waarom ouders en leerlingen kiezen voor een middelbare school. Dit hoofdstuk staat stil bij wat hierover bekend is in de huidige literatuur.

Disclaimer: In dit literatuuronderzoek blijven de onderzoekers wat verwoording betreft bewust zo dicht mogelijk bij de taal die in de bronnen zelf wordt gebruikt. Op die manier voorkomen zij interpretatie of onduidelijke vertaling. Tegelijkertijd resulteert dit in sommige gevallen in terminologie als 'hoge' of 'lage niveaus', en 'op- en afstromen' tussen onderwijsrichtingen.

De positie van brede scholengemeenschappen

De positie van brede scholengemeenschappen verandert. Hieronder wordt ingegaan op recente ontwikkelingen en op de oorzaken en gevolgen die de literatuur benoemt.

Regionale verschillen

Brede scholengemeenschappen, waarin leerlingen van meer dan twee onderwijsrichtingen in één gebouw leskrijgen, ondervinden met name in stedelijke gebieden concurrentie van smallere scholen.¹⁷ In deze gebieden is de poel aan leerlingen groot genoeg, waardoor smallere scholen sneller levensvatbaar zijn. Er vindt zelfs een groei in het aanbod van smalle en categorale scholen plaats, wat soms ten koste gaat van de levensvatbaarheid van brede scholengemeenschappen in dezelfde stad.¹⁸

In kleinere gemeenten en in krimpgebieden gaan leerlingen van diverse onderwijsrichtingen vaker naar dezelfde schoolvestiging. Deze scholen moeten voldoende leerlingen aantrekken om levensvatbaar te zijn. Daarmee zijn zij genoodzaakt tot een breder profiel. Immers, door minder onderwijsrichtingen aan te bieden sluit de school een groot aantal leerlingen uit, terwijl die juist hard nodig zijn voor het voortbestaan van de school.¹⁹

¹⁷ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, maart 10). Visie Kansengelijkheid funderend onderwijs. Kamerbrief.

¹⁸ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021). Samen of gescheiden naar school; De betekenis van sociale scheiding en ontmoeting in het voortgezet onderwijs. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

¹⁹ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

De feiten op een rij: aantal brede scholengemeenschappen in Nederland

- Een derde (39%) van de Nederlandse VO-scholen valt onder de definitie van een brede scholengemeenschap, waarbij meer dan twee onderwijsrichtingen onder één dak worden aangeboden.
- Het aantal brede scholengemeenschappen is in de periode 2018-2023 licht gedaald (-1,5%). Het aantal scholen dat één of twee onderwijsrichtingen aanbiedt is toegenomen (0.6%).
- Het aantal leerlingen op brede scholengemeenschappen kent in diezelfde periode een sterkere daling. Dit is 6%, tegenover een totale daling van leerlingen in het voortgezet onderwijs van 2,8%.

Bron: VO-Raad. (2024). Sectorrapportage Brede scholengemeenschappen: Aantal vestigingen en impact op schoolloopbaan.

Marktwerving als drijvende kracht

De trend naar steeds meer smal en categoriaal zou onder druk van ouders tot stand zijn gekomen. Dit volgt uit uitspraken die ouders en docenten deden in onderzoek van het SCP. Zij gaven aan dat ouders van leerlingen met een 'hoog' schooladvies kiezen voor een categorale of smalle school om de kans dat hun kind afstroomt naar een 'lagere' onderwijsrichting te verkleinen. Daarnaast wordt het vmbo door deze ouders geassocieerd met problemen, waardoor zij de voorkeur geven aan een school zonder deze onderwijsrichtingen en met, in hun eigen woorden, meer 'gelijkgestemden'. Ouders van leerlingen met een 'lager' schooladvies willen juist de optie voor 'opstromen' ophouden en kiezen daarom voor een bredere school.²⁰

In datzelfde onderzoek geven schoolbestuurders aan zelf bij voorkeur een breed onderwijsaanbod te willen hebben, maar omwille van marktwerving in te spelen op de wensen van ouders.²¹

Gescheiden onderwijs als gevolg

Dit leidt tot de situatie dat er in Nederland sprake is van een sterke scheiding tussen de verschillende onderwijsrichtingen. Dat wil zeggen dat leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen vaak leskrijgen in verschillende schoolgebouwen en er dus minder ontmoeting plaatsvindt. Ook wanneer scholen wel meerdere onderwijsrichtingen aanbieden, blijkt in de praktijk dat zij dit vaak in verschillende gebouwen doen.²²

²⁰ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

²¹ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

²² Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

Wanneer onderwijsrichtingen wel op één locatie worden aangeboden, zijn dit vaak aan elkaar grenzende onderwijsrichtingen. Zo worden vmbo basis en vmbo kader vaak op één locatie gegeven. Ook de combinatie havo en vwo komt vaak in één schoolgebouw voor. Onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) wijst uit dat slechts 16% van de basis- en kaderleerlingen op dezelfde locatie leskrijgen als havo- en vwo-leerlingen.²³

Voordelen van verschillende typen scholen

De aandacht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor de lastige concurrentiepositie van brede scholengemeenschappen is mede ingegeven door onderzoek dat wijst op hun maatschappelijke meerwaarde. Hieronder wordt toegelicht wat deze voordelen van brede scholengemeenschappen zijn. Ook wordt beschreven wat er in de literatuur bekend is over de voordelen van smallere scholen.

Wisselen van onderwijsrichting

In Nederland is er sprake van een vroege selectie: in groep 8 krijgen leerlingen een schooladvies mee. In combinatie met een smal of categoriaal aanbod kan dit ervoor zorgen dat de onderwijsrichting voor een leerling al op jonge leeftijd vastligt. Dat is zonde, want het vastleggen van het niveau van leerlingen is een momentopname. Leerlingen ontwikkelen zich elk op een andere manier, in hun eigen tempo. Het niveau van een leerling kan dus ook veranderen in de tijd.²⁴

Het is daarom een voordeel dat brede scholengemeenschappen het wisselen van onderwijsrichting makkelijker maken. Leerlingen hoeven dan immers niet van school(locatie) te veranderen. Dit verlaagt de drempel om over te stappen op een andere onderwijsrichting. Dit is met name belangrijk voor leerlingen uit gezinnen met een lagere sociaaleconomische status en laatbloeiers. Zij hebben vaak meer tijd nodig om hun volledige potentie te bereiken, en in ons onderwijssysteem, waar vroeg geselecteerd wordt, is het juist voor hen essentieel om de doorstroommogelijkheden open te houden.²⁵

Brede scholengemeenschappen zorgen zo voor minder padafhankelijkheid en voor meer kansengelijkheid. Leerlingen kunnen gemakkelijker afwijken van de onderwijsrichting waar ze in eerste instantie geplaatst zijn. Dit vergroot hun kansen om zich volledig te ontwikkelen in het onderwijs.²⁶

²³ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

²⁴ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

²⁵ Hooge, E., Maassen van den Brink, H., & van 't Veen, C. (2019). Doorgeschoten differentiatie in het onderwijsstelsel, Stand van educatief Nederland 2019. Den Haag: Onderwijsraad.

²⁶ Hooge, E., Maassen van den Brink, H., & van 't Veen, C. (2019).

De feiten op een rij: wisselen van onderwijsrichting op brede scholengemeenschappen

- Leerlingen wisselen vaker van onderwijsrichting als dit binnen dezelfde schoollocatie kan, dan wanneer ze hiervoor naar een andere locatie moeten. Op scholen met meerdere onderwijsrichtingen verandert ongeveer een kwart van de leerlingen binnen drie jaar van richting.
- Op brede scholengemeenschappen gaat ruim 28% van de leerlingen in de onderbouw naar een hoger niveau dan hun initiële schooladvies of komen uit op het hoogste niveau van hun meervoudige advies. Dit is hoger dan op categorale scholen waar dit voor 12% van de leerlingen geldt.
- Tegelijkertijd verstromen leerlingen op brede scholengemeenschappen ook vaker af naar een "lagere" onderwijsrichting. Op scholen waar verstroom niet mogelijk is binnen dezelfde schoollocatie blijven leerlingen vaker zitten.

Bron: VO-Raad. (2024). Sectorrapportage Brede scholengemeenschappen: Aantal vestigingen en impact op schoolloopbaan.

Ontmoeten van verschillende leerlingen

In Nederland is er, afhankelijk van de regio, sprake van gemiddelde tot hoge segregatie van sociaaleconomische status (SES) in ons onderwijs. Zo zijn er scholen waar slechts 10% van de leerlingen ouders heeft met een afgeronde opleiding na de middelbare school, terwijl dit percentage op andere scholen juist op 90% ligt — een aanzienlijk verschil. Om tot een evenwichtige verdeling te komen (waar geen sprake is van segregatie), zou 35,6% van de Nederlandse leerlingen van school moeten wisselen.²⁷

Onderwijssegregatie heeft nadelige gevolgen. Zo ondermijnt het de burgerschapsparticipatie en verzwakt het de sociale cohesie.²⁸ Wanneer jongeren met verschillende achtergronden elkaar niet ontmoeten, missen ze de kans om andere inzichten en perspectieven te ontdekken.²⁹ Een diverse schoolomgeving daarentegen helpt jongeren in het verbreden van hun blik. Ze leren omgaan met uiteenlopende meningen, wat wederzijds begrip bevordert en respect naar elkaar vergroot.³⁰

²⁷ Zwier, D. (2025). *Rhythms of class; Socio-economic disparities and peer dynamics in secondary school choice*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

²⁸ Zwier, D. (2025).

²⁹ Hooge, E., Maassen van den Brink, H., & van 't Veen, C. (2019).

³⁰ Zwier, D. (2025).

Scholen zijn de perfecte omgeving om te oefenen met verschillende meningen en waardenconflicten. Zo bereiden ze leerlingen voor op leven in een diverse samenleving en als burger in een democratische maatschappij.³¹

Op brede scholengemeenschappen is de kans dat leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen elkaar ontmoeten groter. Doordat ze naar dezelfde school gaan, komen ze elkaar makkelijker tegen. Een gebrek aan een institutionele scheiding tussen leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen verkleint tevens de kans op een sociale scheiding. Dit komt doordat er een samenhang bestaat tussen onderwijsniveau, ouderlijk milieu en herkomst.³²

Toch worden ook op brede scholengemeenschappen de ontmoetingskansen soms verkleind. Bijvoorbeeld door leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen op aparte momenten pauze te geven of door leerlingen in aparte vleugels les te geven. Brede scholengemeenschappen dragen dus pas echt bij aan de vermindering van segregatie wanneer ze actief inzetten op ontmoeting.³³

Voordelen smallere scholen

De voordelen van smallere scholen zouden meer liggen op individueel niveau. Zo noemen bestuurders en professionals dat sommige gymnasiumleerlingen zich cognitief beter ontwikkelen op een smalle of categorale school, waar ze omringd zijn door "gelijken".³⁴ Dit voordeel is echter niet onderbouwd met onderzoek. Zo wordt door meerdere onderzoeken aangetoond dat de meest cognitief begaafde leerlingen weliswaar baat hebben bij een vroege selectie en homogene klassen.^{35,36} Toch blijkt ook dat deze leerlingen het op categorale gymnasia niet beter doen dan in homogene vwo-klassen op brede scholengemeenschappen.³⁷

Enkele professionals noemen daarnaast dat het voor vmbo-basis en -kader leerlingen positief kan zijn om onderwijs te volgen in een omgeving omringd door "gelijken". Dit voorkomt dat zij zich de zwakste van de klas voelen, wat hun zelfvertrouwen ten goede komt.³⁸ Er is hier echter geen wetenschappelijk bewijs voor.

³¹ Hooge, E., Maassen van den Brink, H., & van 't Veen, C. (2019).

³² Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

³³ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

³⁴ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

³⁵ van der Steeg, M., Vermeer, N., & Lanser, D. (2011). Nederlandse onderwijsprestaties in perspectief. Centraal Planbureau.

³⁶ Kyuper, H., & van der Werf, G. (2012). Excellente leerlingen in het voorgezet onderwijs. University of Groningen.

³⁷ Kyuper, H., & van der Werf, G. (2012).

³⁸ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

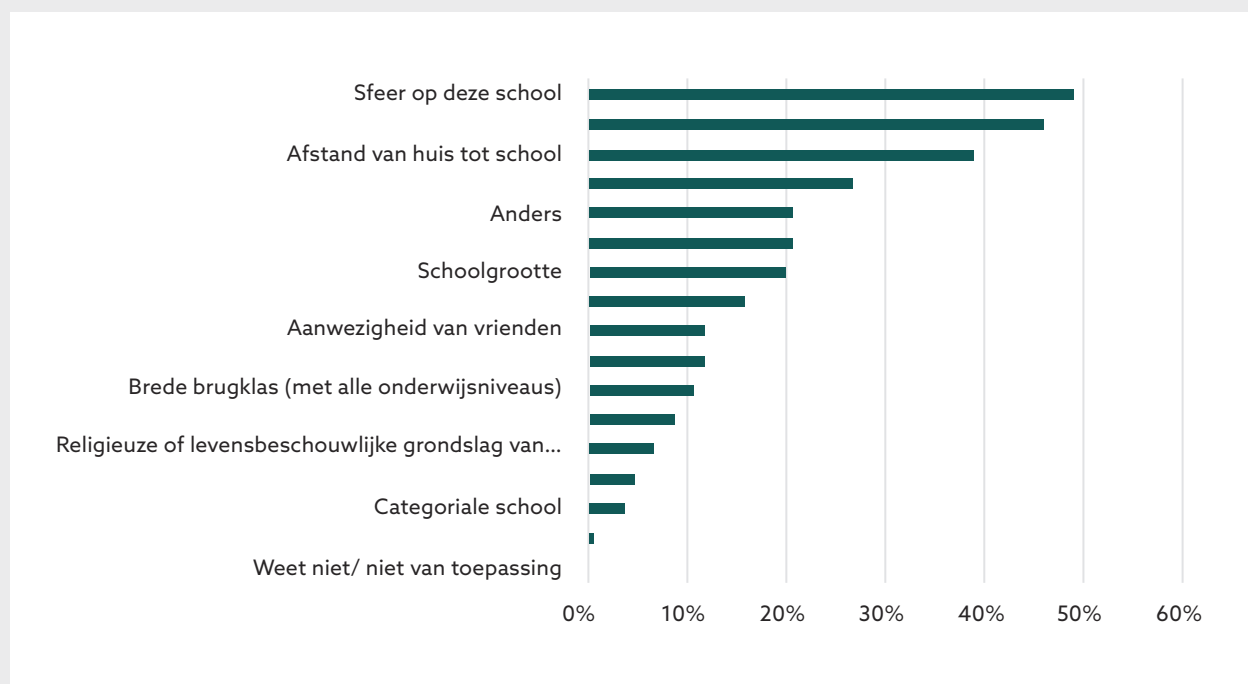
Schoolkeuzemotieven

Om te begrijpen wat van invloed is op de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen, onderzoeken we wat de schoolkeuzemotieven zijn van ouders en leerlingen. Aangezien goed en voldoende onderwijspersoneel een voorwaarde is voor kwalitatief onderwijs, nemen we ook de motieven van onderwijspersoneel mee in ons onderzoek. Hieronder lichten we toe wat de bestaande literatuur hierover zegt.

Schoolkeuzemotieven ouders

Uit onderzoek van KBA Nijmegen, het Kohnstamm Instituut en Oberon blijkt dat de meeste ouders de sfeer op school en de kwaliteit van het onderwijs als doorslaggevend ervaren bij hun schoolkeuze. Ook de afstand van huis tot school speelt voor veel ouders een cruciale rol. Opvallend is dat slechts 11% van de ouders de aanwezigheid van een brede brugklas doorslaggevend vindt. Voor 4% van de ouders is het categorale karakter van de school doorslaggevend.³⁹

Figuur 1 Welke van onderstaande punten gaven de doorslag bij het kiezen van de school waar uw kind nu op zit? (ouders, N = 3242) (Bulder et al., 2020)

³⁹ Bulder, E., van den Langenberg, K., van der Ploeg, S., Karssen, M., Vaessen, A., Leest, B., & Beurskens, K. (2020). Alle scholen toegankelijk: een open deur? Toelatingsbeleid en toegankelijkheid in het funderend onderwijs. Utrecht: Oberon.

Dat het onderwijsconcept of de pedagogische visie van een school belangrijk is voor ouders, komt naar voren in eerder onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt. Daaruit blijkt dat bijna alle ondervraagde ouders voorkeur hebben voor een school met een bepaalde denominatie, pedagogisch-didactische visie of een bijzonder kenmerk. Zij zijn zelfs bereid om hun kind hiervoor verder te laten reizen. Deze voorkeur geldt overigens ook voor de kinderen zelf.⁴⁰

Ouders hebben daarnaast een voorkeur voor kleine scholen, omdat zij verwachten dat hier meer persoonlijke aandacht is voor de leerlingen. Dat kunnen bijvoorbeeld categorale gymnasia of kleinschalige vmbo-scholen zijn. Ouders zoeken daarnaast naar scholen waar de andere ouders gelijkgestemd zijn en waar het klimaat van waarden overeenkomt met hun eigen waarden.⁴¹

Bij een mavo-, havo- of vwo-advies kiezen ouders overwegend voor een schoolvestiging zonder andere vmbo-leerwegen (basis en kader). Dit is enerzijds om 'afstromen' te voorkomen, anderzijds omdat zij de andere vmbo-niveaus associëren met ongewenst gedrag. Het vmbo wordt door ouders van leerlingen met een havo/vwo-advies geassocieerd met een diverse populatie en met problemen. Tegelijkertijd zijn er ook ouders die bewust kiezen voor een school met een diverse populatie, omdat ze het belangrijk vinden dat hun kind kennismaakt met verschillende aspecten van de samenleving.⁴²

Schoolkeuzemotieven leerlingen

Ouders sturen de schoolkeuze van hun kind op basis van bovenstaande voorkeuren. Wel geven ze aan dat de definitieve keuze door het kind zelf wordt gemaakt.⁴³

Uit onderzoek⁴⁴ onder Amsterdamse leerlingen blijkt dat zij het belangrijk vinden dat afstuderende leerlingen van een school goede resultaten behalen, en dat instromende leerlingen hoog scoren op de eindtoets. Dit geldt voor leerlingen met en zonder migratieachtergrond, maar dit verband is wel zwakker bij leerlingen met migratieachtergrond. Daarnaast vinden de Amsterdamse leerlingen het minder aantrekkelijk wanneer de school ver van huis ligt. Dit geldt juist meer voor leerlingen met een migratieachtergrond dan voor leerlingen zonder.⁴⁵

⁴⁰ Allen, J., Bijlsma, I., Borghans, L., & Poulissen, D. (2016). Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.

⁴¹ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

⁴² Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

⁴³ Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021).

⁴⁴ Kanttekening: de conclusies worden deels getrokken op basis van data van de Centrale Loting en Matching. Dat is dus op basis van de definitieve keuze van leerlingen, waarbij de invloed van ouders op deze keuze niet te onderscheiden is. Voor het onderzoek werden daarnaast ook leerlingen geïnterviewd, waarin dus wel de mening van leerlingen zelf werd bevraagd.

⁴⁵ Oosterbeek, H., Sóvágó, S., & van der Klaauw, B. (2019). Why are schools segregated? Evidence from the secondary-school match in Amsterdam. Amsterdam: Centre For Economic Policy Research.

Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam toont aan dat het maken van de keuze voor een middelbare school een sociaal proces is. Op basis van data van zes cohorten leerlingen van 2013 tot 2019 wordt geconcludeerd dat leerlingen vaker dezelfde school kiezen als klasgenoten van hun basisschool, zelfs als je rekening houdt met de algemene populariteit van scholen.⁴⁶

Advies van groep 8-docenten

Ouders en leerlingen worden soms geadviseerd door groep 8-docenten bij het zoeken van een school die bij hen past. Het is daarom interessant om te onderzoeken in hoeverre groep 8-docenten ook het type school (breed, smal of categoriaal) meenemen in dit advies. Hier is in de huidige literatuur echter weinig over bekend. Wel is er kleinschalig onderzoek gedaan onder scholen in Amsterdam-Zuidoost (ZO) naar welke schoolkeuzemotieven groep 8-docenten belangrijk vinden in hun advisering.

Zij gaven aan de volgende aspecten hierbij belangrijk te vinden:

- Hoe een school omgaat met leerlingen;
- Hoe een school communiceert aan ouders;
- Dat er weinig criminaliteit is op school;
- Dat de school in een veilige buurt staat;
- Dat er orde en discipline is op school;
- Dat er aandacht is voor zelfstandig leren werken;
- Dat er sprake is van een warme overdracht van het PO naar het VO;
- Dat er aandacht is voor leerprestaties;
- Dat er aandacht is voor kinderen met leer- en gedragsproblemen;
- Dat er voldoende moderne leermiddelen op school aanwezig zijn;
- Dat de klassen niet te groot zijn.

Daarentegen vinden deze docenten het niet belangrijk dat scholen kleinschalig zijn. En, interessant vanuit het perspectief van onze onderzoeksvraag, geven zij ook aan het onbelangrijk te vinden dat een school maximaal twee schooltypen aanbiedt.

Bron: Hilhorst, J., Boers, E., & Steenbergen, J. (2007). Tegen de stroom in! Inzicht in motieven van leerlingen, ouders en docenten in Amsterdam Zuidoost bij de keuze voor een school voor Voortgezet Onderwijs. Ede: Kennispraktijk Steenbergen.

⁴⁶ Zwier, D. (2025).

Schoolkeuzemotieven onderwijsprofessionals

In de literatuur is weinig bekend over de schoolkeuzemotieven van onderwijsmedewerkers in het voortgezet onderwijs. Wel is onderzoek gedaan naar werkgeluk onder leraren, algemene indicatoren voor werkgeluk en de drijfveren van onderwijspersoneel om in het onderwijs te werken. Zo blijkt bijvoorbeeld dat docenten⁴⁷ met meer toewijding lesgeven wanneer zij sociale steun ervaren op werk, gecoacht worden, feedback krijgen en afwisseling ervaren in hun werkzaamheden.⁴⁸

Er is veel onderzoek gedaan naar algemene indicatoren voor werkgeluk. Uit systemisch literatuuronderzoek van Jaswal, Sharma, Bhardwaj en Kraus⁴⁹ en van Salas-Vallina, Alegre, & Fernández Guerrero⁵⁰, die in totaal meer dan 500 wetenschappelijke artikelen over het onderwerp analyseerden⁵¹, blijkt dat de belangrijkste indicatoren voor werkgeluk de volgende zijn:

- Intrinsieke motivatie voor het werk (zoals de wens om bij te dragen);
- Extrinsieke motivatie (zoals aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden);
- Passend leiderschap;
- Mogelijkheden om te floreren op werk;
- Gebrek aan (overmatige) werkdruk/stress;
- Ontvangen van waardering;
- Het ervaren van dankbaarheid;
- Flexibiliteit;
- Autonomie;
- Ondersteuning en positieve sociale interacties met collega's;
- Morele betrokkenheid bij de organisatie;
- Perspectief op doorgroeimogelijkheden.

⁴⁷ Hoewel het artikel niet specificeert welke leraren zijn onderzocht (in het PO, VO, etc.), spreekt het artikel wel over tieners waaruit kan worden geconcludeerd dat het in elk geval ook voor VO-docenten geldt.

⁴⁸ Boerefijn, J. (2022, Maart). Van gelukkige leraren leer je meer. De Nieuwe Meso.

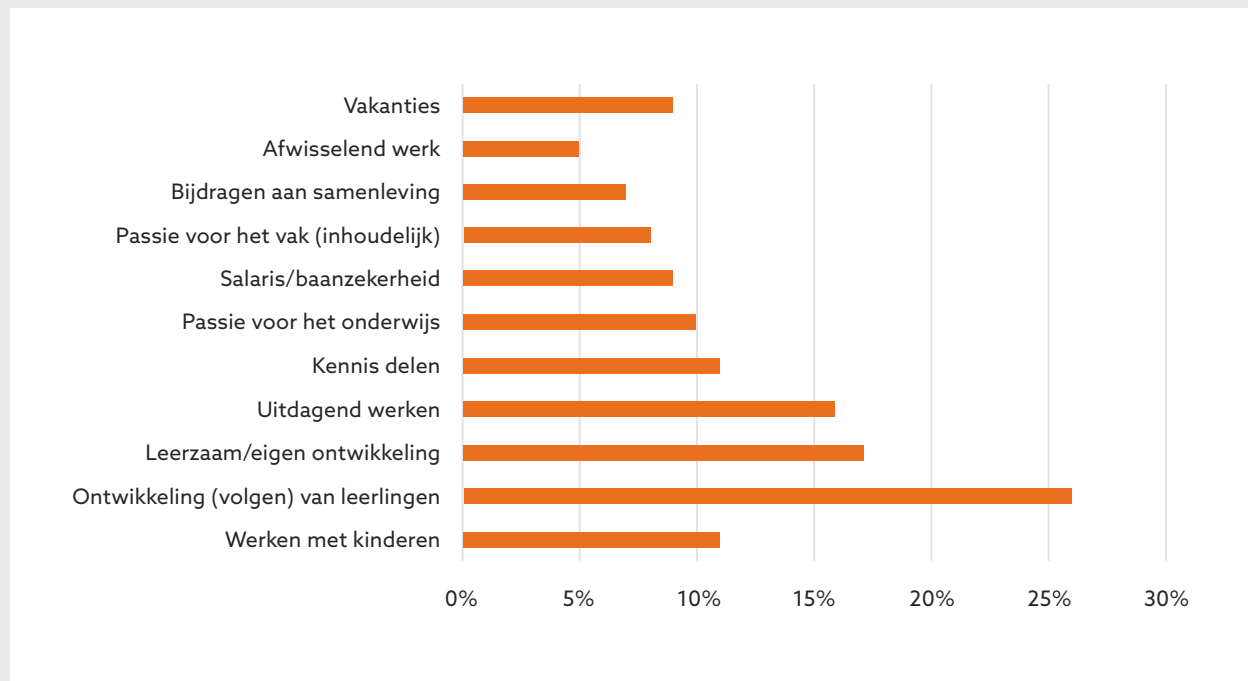
⁴⁹ Jaswal, N., Sharma, D., Bhardwaj, B., & Kraus, S. (2024). Promoting well-being through happiness at work: a systematic literature review and future research agenda. *Management Decision*, pp. 332-369.

⁵⁰ Salas-Vallina, A., Alegre, J., & Fernández Guerrero, R. (2018). Happiness at work in knowledge-intensive contexts: Opening the research agenda. *European Research on Management and Business Economics*, pp. 149-159.

⁵¹ Jaswal et al. bestudeerden 433 wetenschappelijke artikelen. Salas-Vallina analyseerden 89 artikelen.

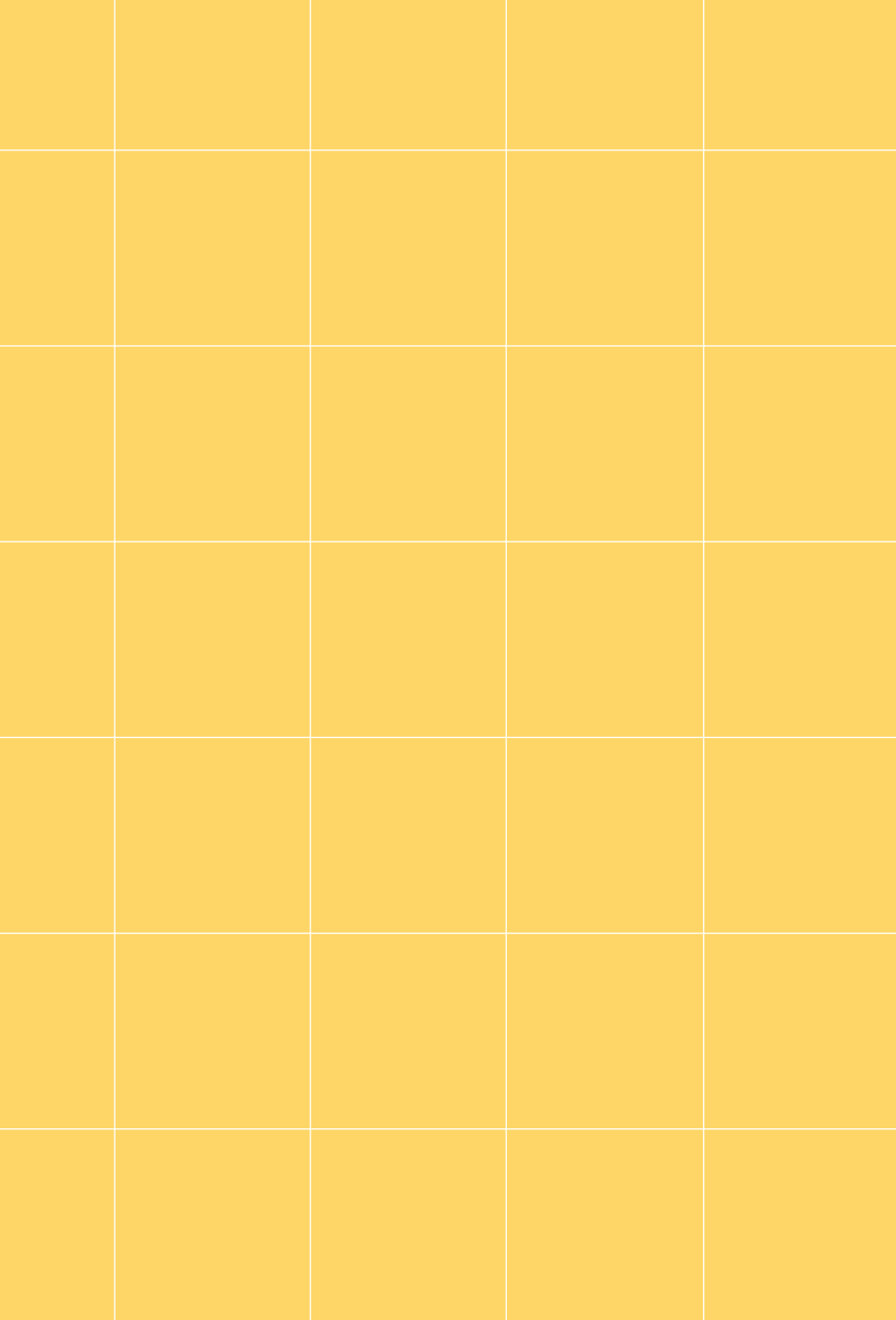
Ook is bekend wat de drijfveren van medewerkers in het voortgezet onderwijs zijn om in het onderwijs te werken. Op basis van kwalitatieve focusgroepen en een kwantitatieve vragenlijst werd onderzocht waarom docenten uit het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs voor hun beroep hebben gekozen. Hieruit kwamen als belangrijkste redenen naar voren het werken met kinderen en jongeren en het volgen van hun ontwikkeling. Interessant is verder dat ook de eigen ontwikkeling belangrijk wordt gevonden (17%) en dat het uitdagend werk is (16%).⁵²

Figuur 2 Belangrijkste redenen voor docenten om in het onderwijs te werken (PBT en Motivaction)

Uit deze literatuur kan nog niet geconcludeerd worden wat de schoolkeuzemotieven zijn van onderwijsprofessionals in het VO. Wel is bekend wat de drijfveren zijn om in het onderwijs te gaan werken en wat bijdraagt aan het werkgeluk van leraren. Dit diende als input voor de enquête en gesprekken met onderwijsmedewerkers, om de schoolkeuzemotieven van onderwijsmedewerkers op te halen.

⁵² PBT en Motivaction. (2018). Wie zijn de leraren van morgen? Op zoek naar nieuw potentieel voor het leraarschap. PBT & Motivaction.

4. Bevindingen

Bevindingen

In dit hoofdstuk zijn de bevindingen uit de enquêtes en casestudies per onderwerp weergegeven. Eerst de feitelijke opbrengsten, opgevolgd door de deelconclusies per onderwerp en keuzefactor (in geel). Zo komen de mechanismen die invloed hebben op de aantrekkingskracht van (brede) scholen(gemeenschappen) aan bod.

De bevindingen zijn onder te verdelen in drie processen rond de schoolkeuze, die alle drie een ander gedeelte van die mechanismen laten zien:

Proces 1

De schoolkeuze van leerlingen en ouders: Het proces waarin leerlingen en ouders gezamenlijk komen tot de keuze voor een middelbare school.

Proces 2

De advisering door groep 8-docenten: Het proces waarin docenten uit groep 8 een advies meegeven wat betreft de keuze voor een middelbare school.

Proces 3

De schoolkeuze van onderwijspersoneel op een middelbare school: Het proces waarin onderwijspersoneel een middelbare school kiest om op te gaan werken, én de redenen waarom zij er blijven werken.

De vier bevraagde respondentgroepen komen logischerwijs terug onder deze processen. In proces 1 komen de bevindingen van leerlingen en ouders terug. Zij doorlopen het schoolkeuzeproces samen en merkten veelal dezelfde keuzefactoren als belangrijk aan. In proces 2 staan de bevindingen door groep 8-docenten omschreven. In proces 3 komen tot slot de inzichten van onderwijspersoneel op een middelbare school terug.

De schoolkeuze van leerlingen en ouders

Om de mechanismen die van invloed zijn op de schoolkeuze te begrijpen, zijn de keuzefactoren die een rol spelen voor leerlingen en ouders in kaart gebracht. Zij maken de keuze voor een school vaak samen, blijkt uit ons onderzoek. In de enquête geeft slechts 28% van de leerlingen aan dat de voorkeur van hun ouders (heel) onbelangrijk is in het maken van een schoolkeuze. In de casestudies vertelden ouders en leerlingen dat zij het keuzeproces gezamenlijk doorlopen, bijvoorbeeld door samen open dagen te bezoeken, waarbij de meeste ouders aangeven dat de keuze van de leerling uiteindelijk bepalend is.

Alle keuzemotieven, zoals te zien in bijlage 3, zijn voorgelegd via de enquêtes en verdiepend in de casestudies. Op basis van de gegeven antwoorden zijn de schoolkeuzemotieven in te delen in zes categorieën. Deze categorisering omschrijft op welke manier keuzefactoren van invloed zijn; welk mechanisme zij representeren:

- **Factoren die hoe dan ook belangrijk zijn:** motieven die vaak of bijna altijd belangrijk worden gevonden.
- **Factoren die contextafhankelijk zijn:** motieven waarvan het belang dat ouders en leerlingen eraan hechten, afhangt van specifieke omstandigheden. Bijvoorbeeld de woonsituatie en -omgeving en de ervaringen van eventuele familieleden.
- **Factoren die belangrijk zijn bij een ondergrens:** motieven die pas een rol spelen in het keuzeproces wanneer ze niet op orde zijn en zijn daarmee vooral een reden om een school af te wijzen.
- **Factoren die gerelateerd zijn aan een bepaald schooltype:** motieven die direct samenhangen met een bepaald schooltype (breed, smal, categoriaal) lichten we in het bijzonder uit, gezien het doel van dit onderzoek.
- **Factoren die aanvullend zijn op bevraagde factoren:** In gesprekken met ouders en leerlingen voegden zij factoren toe die niet waren bevraagd, maar voor hen wel belangrijk waren.
- **Factoren die niet doorslaggevend zijn:** motieven die geen rol spelen in het keuzeproces voor ouders en leerlingen.

Om tot onderstaande bevindingen te komen, zijn de factoren steeds bekeken in relatie tot het type school (categoriaal, smal of breed) waarvoor uiteindelijk gekozen is. Op die manier wordt bijvoorbeeld duidelijk of de factoren die ouders en leerlingen belangrijk vinden, anders zijn voor ouders en leerlingen die uiteindelijk kozen voor brede, smalle of categorale scholen(gemeenschappen).

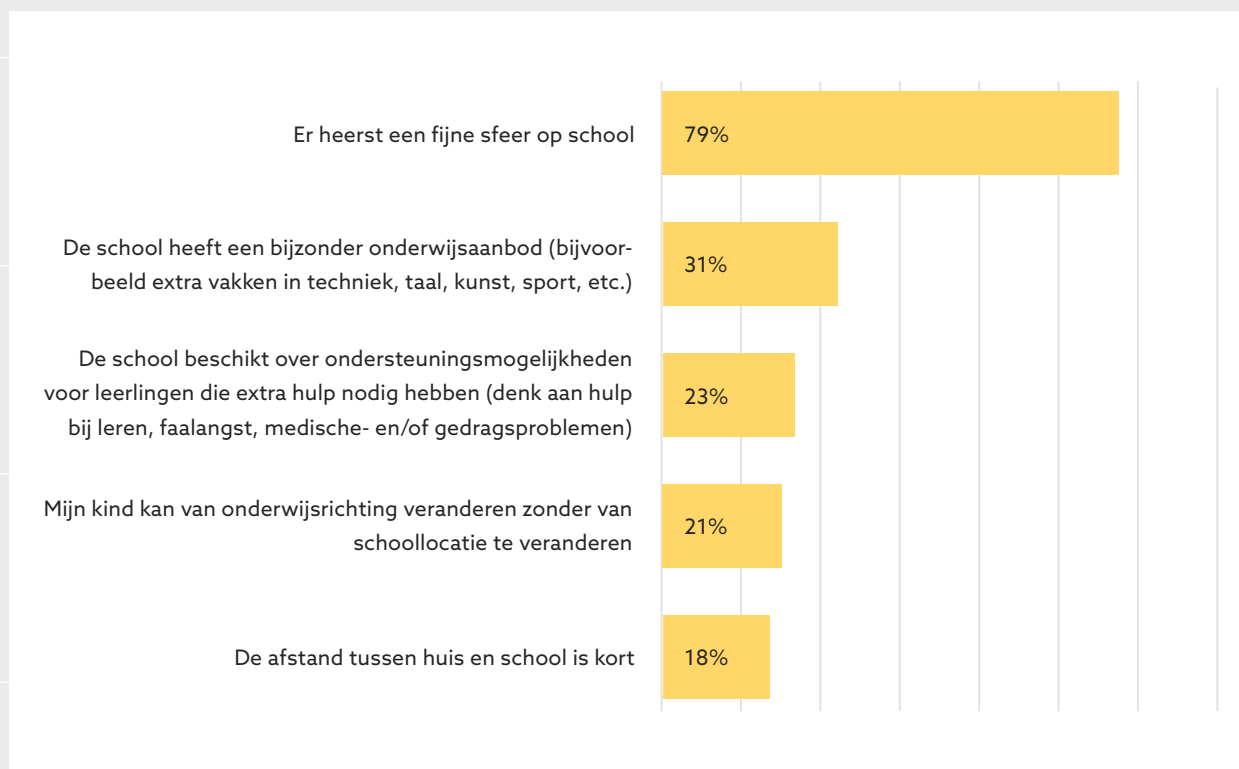
Hieronder staat ter informatie het overzicht van alle bevraagde keuzemotieven en de top 5 doorslaggevende redenen voor ouders en leerlingen. Wat deze resultaten betekenen, wordt in de rest van het hoofdstuk beschreven.

Tabel 4 Enquête ouders: "Hieronder volgt een aantal stellingen over mogelijke factoren die meespelen bij het kiezen voor een school voor uw kind. Geef per stelling aan hoe belangrijk u dit vindt. U kunt kiezen uit: heel onbelangrijk, onbelangrijk, neutraal, belangrijk, heel belangrijk."

	Heel belangrijk	Belangrijk	Neutraal	Onbelangrijk	Heel onbelangrijk
De afstand tussen huis en school is kort	6%	42%	34%	16%	2%
Eindexamenleerlingen op deze school behalen goede resultaten	11%	54%	28%	6%	1%
Leerlingen die instromen op deze school hebben een hoge score op de eindtoets/doorstroomtoets	2%	10%	40%	35%	13%
Er heerst een fijne sfeer op school	86%	13%	0%	0%	1%
De vrienden van mijn kind gaan ook naar deze school	2%	13%	37%	39%	9%
De school heeft een bijzonder onderwijsaanbod (bijv. extra vakken in techniek, taal, kunst, sport, etc.)	13%	50%	28%	8%	1%
De geadviseerde onderwijsrichting van uw kind is de hoogste richting op deze school	2%	7%	30%	43%	18%
De geadviseerde onderwijsrichting van uw kind is de laagste richting op school	2%	8%	32%	41%	17%
De school is goed bereikbaar	19%	69%	11%	1%	0%
Ik voel me thuis bij de ouders op deze school	5%	26%	39%	25%	5%
Mijn kind kan op deze school leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen ontmoeten	5%	41%	33%	17%	4%
Mijn kind kan op deze school van onderwijsrichting veranderen zonder van schoollocatie te veranderen	20%	53%	16%	9%	2%
De school wordt goed beoordeeld door de Onderwijsinspectie	22%	61%	14%	2%	1%

De school beschikt over ondersteuningsmogelijkheden voor leerlingen die extra hulp nodig hebben (denk aan hulp bij leren, faalangst, medische- en/of gedragsproblemen)	36%	51%	10%	2%	1%	
De religieuze grondslag van deze school komt overeen met mijn geloofsovertuiging	2%	8%	30%	34%	26%	
Het onderwijsconcept van de school komt overeen met mijn visie op onderwijs (denk bijvoorbeeld aan montessorionderwijs, vrije school, dalton, etc.)	11%	39%	37%	10%	3%	
	Heel belangrijk	Belangrijk	Neutraal	Onbelangrijk	Heel onbelangrijk	N.v.t.
De oudere broer/zus van mijn kind gaat ook naar deze school	2%	6%	18%	41%	22%	11%

Grafiek 1 Enquête ouders: "Welke van onderstaande redenen gaf voor u de doorslag (of zou de doorslag geven) bij de schoolkeuze van uw kind? Kies maximaal drie redenen".

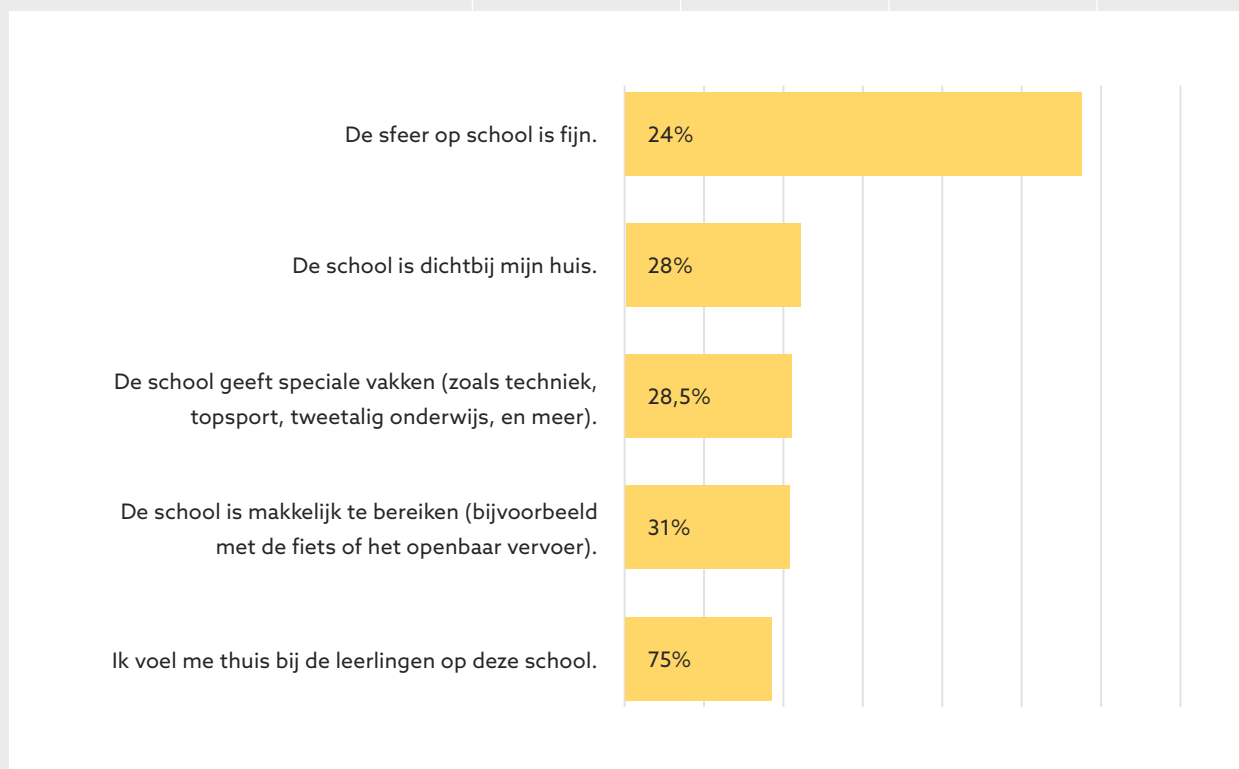

Tabel 5 Enquête leerlingen: "Hieronder staan een paar uitspraken die van toepassing kunnen zijn bij het kiezen voor een school. Geef aan hoe belangrijk de gegeven redenen voor je waren. Je kan kiezen tussen: heel onbelangrijk, onbelangrijk, neutraal, belangrijk en heel belangrijk."

	Heel belangrijk	Belangrijk	Neutraal	Onbelangrijk	Heel onbelangrijk
De school is dichtbij huis	8%	33%	39%	14%	6%
De leerlingen op deze school slagen met goede cijfers	10%	32%	36%	15%	7%
Nieuwe leerlingen op deze school hebben een hoge score op de eindtoets/ doorstroomtoets	5%	14%	40%	29%	12%
De sfeer op deze school is fijn	69%	26%	5%	0%	0%
De school is makkelijk te bereiken	22%	50%	20%	5%	3%
Mijn vrienden gaan ook naar deze school	12%	19%	32%	26%	11%
De school biedt speciale vakken aan (zoals techniek, topsport, tweetalig onderwijs en meer)	14%	33%	33%	16%	4%
Het geloof dat de school uitdraagt is hetzelfde als mijn geloof	7%	8%	28%	23%	34%
De onderwijsrichting die mij is geadviseerd is de hoogste richting die de school aanbiedt	5%	16%	38%	20%	21%
De onderwijsrichting die mij is geadviseerd is de laagste richting die de school aanbiedt	1%	5%	40%	26%	28%
Op deze school kom ik leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen tegen	4%	21%	50%	16%	9%
Op deze school kan ik van onderwijsrichting wisselen zonder van school te hoeven veranderen	20%	37%	29%	8%	6%

De school biedt hulp en ondersteuning aan leerlingen die dat nodig hebben (bijvoorbeeld als je moeite hebt met lezen, of je hebt faalangst, of je hebt problemen met je gezondheid waardoor je niet de hele dag naar school kan)		36%	43%	16%	3%	2%
De vorm van onderwijs van de school past bij wat ik belangrijk vind in onderwijs (zoals bijvoorbeeld montessori, vrije school, Dalton, enzovoort)		16%	35%	39%	6%	4%
Ik voel me thuis bij de leerlingen op deze school		49%	36%	12%	2%	1%
	Heel belangrijk	Belangrijk	Neutraal	Onbelangrijk	Heel onbelangrijk	N.v.t.
Mijn oudere broer/zus gaat ook naar deze school	3%	6%	23%	22%	31%	15%

Grafiek 2 Enquête leerlingen: "Welke van onderstaande redenen gaf voor jou de doorslag bij je schoolkeuze? Kies drie redenen."

Factoren die hoe dan ook belangrijk zijn

Factoren die voor ouders en leerlingen hoe dan ook belangrijk zijn, zijn:

- De sfeer op school;
- Een bijzonder onderwijsaanbod (bijvoorbeeld extra vakken in techniek, taal, kunst, sport, etc.);
- Thuis voelen bij de leerlingen van deze school.

Deze factoren zijn dan ook terug te zien in het overzicht van doorslaggevende redenen voor de uiteindelijke schoolkeuze van zowel leerlingen als ouders.⁵³ Deze factoren dragen dus, wanneer zij positief worden ingevuld, bij aan het vergroten van de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen.

De sfeer op school

Uit de resultaten blijkt dat ouders en leerlingen de sfeer van een school een cruciale factor vinden in het keuzeproces. In de enquêtes koos 75% van de leerlingen en 79% van de ouders de sfeer op school als één van drie doorslaggevende redenen – ongeacht voor welk type school zij uiteindelijk kozen.

Dit wordt ondersteund door resultaten uit de casestudies. In de gesprekken met leerlingen en ouders van alle typen scholen werd het belang van een prettige sfeer benadrukt. Om een goed beeld van de sfeer te krijgen, bezochten ze open lesdagen en namen ze deel aan meeloopdagen. Een ouder van een brede scholengemeenschap vertelt: “Het is belangrijk om te merken dat een open dag goed georganiseerd is. Dat je bij de deur ontvangen wordt, een programmaboekje krijgt met uitleg en dat leerlingen je op staan te wachten. Dat je wordt overtuigd door de school dat het een goede school is”.

De sfeer op school komt naar voren als een belangrijk keuzemotief voor ouders en leerlingen en is daarmee een factor waarmee de aantrekkingskracht van scholen in het algemeen, en brede scholengemeenschappen in het bijzonder, kan worden vergroot.

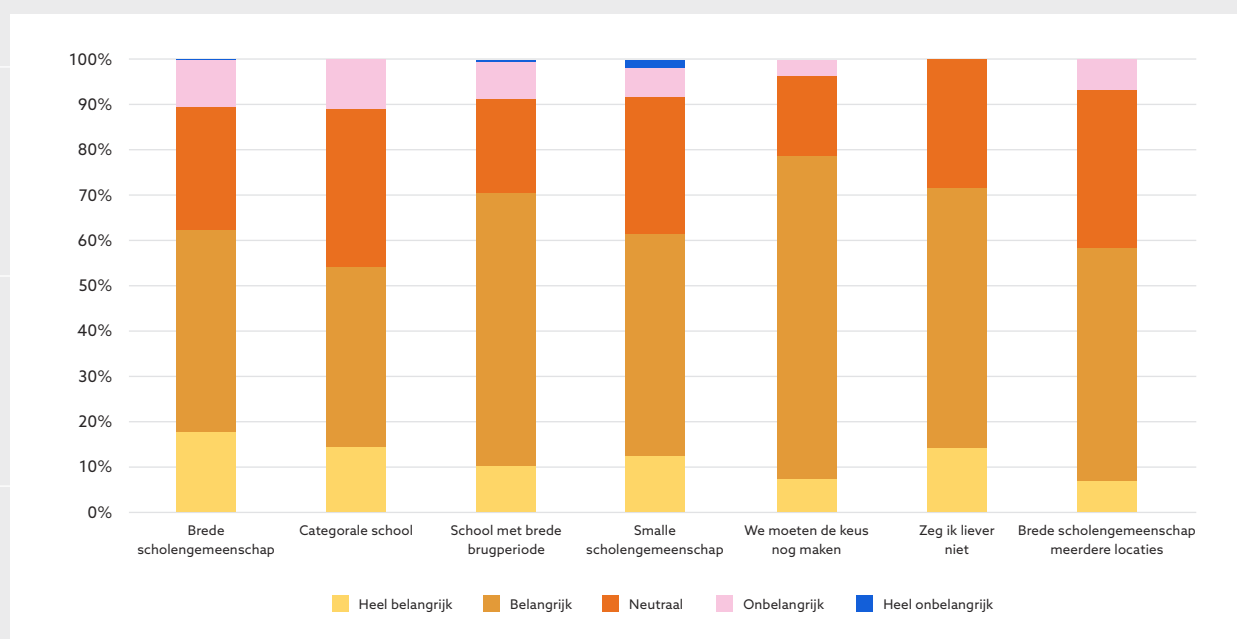
⁵³ Keuzefactoren die wel doorslaggevend zijn, en dus in deze grafiek staan, maar die niet worden opgenomen als ‘Factoren die hoe dan ook belangrijk zijn’, komen terug onder de andere categorieën factoren verderop in het rapport.

Een bijzonder onderwijsaanbod (bijv. extra vakken in techniek, taal, kunst, sport, etc.)

Een andere belangrijke keuzefactor voor ouders en leerlingen blijkt het onderwijsaanbod van de school te zijn. Voor 31% van de ouders (zie grafiek 3) en 28% van de leerlingen (zie grafiek 4) is dit een doorslaggevende reden wanneer het om schoolkeuze gaat. Voor leerlingen is het dus vaker doorslaggevend dan voor ouders.

Op alle schooltypen vindt meer dan de helft van de ouders bijzonder onderwijsaanbod 'belangrijk' of 'heel belangrijk' (zie grafiek 3) (geel/licht oranje). De verschillen zijn het grootst tussen ouders met kinderen op een categorale school (54% vindt een bijzonder onderwijsaanbod (heel) belangrijk) en ouders wiens kinderen de keuze nog moeten maken (79% vindt een bijzonder onderwijsaanbod (heel) belangrijk). Slechts 3% ("We moeten de keuze nog maken") tot 11% (categorale school) vindt het onbelangrijk of heel onbelangrijk (roze/blauw).

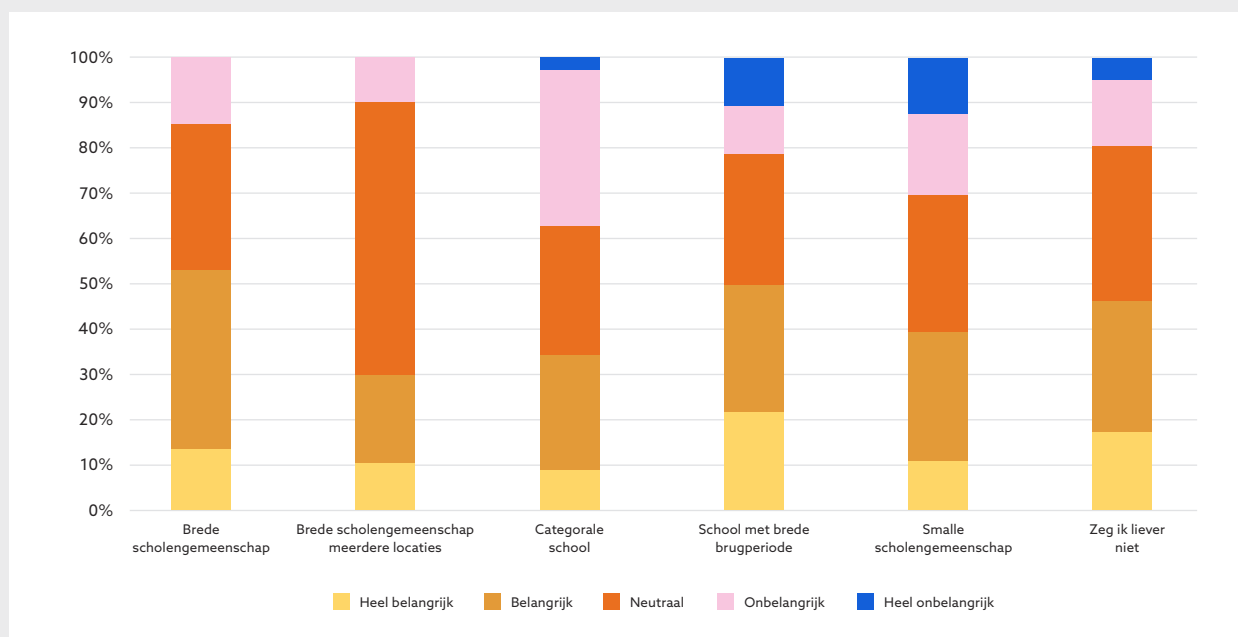
Grafiek 3 Enquête ouders: "De school heeft een goed onderwijsaanbod". Ouders worden gevraagd aan te geven hoe belangrijk ze dit vinden bij de schoolkeuze, met keuze uit: heel belangrijk, belangrijk, neutraal, onbelangrijk, heel onbelangrijk.

Hoewel leerlingen bijzonder onderwijsaanbod vaker als doorslaggevend aanmerken, is de mate waarin zij het belangrijk vinden, verschillend per schooltype (zie grafiek 4). Zij verschillen daar meer in dan hun ouders. Van leerlingen op categorale scholen vindt 34% bijzonder onderwijsaanbod 'belangrijk' of 'heel belangrijk', en 38% 'onbelangrijk' of 'heel onbelangrijk'. Voor leerlingen op brede scholengemeenschappen is dit respectievelijk 53% en 15%.

Voor leerlingen die dus uiteindelijk kiezen voor een brede scholengemeenschap, speelt het bijzondere onderwijsaanbod vaker een rol dan voor leerlingen die uiteindelijk gaan voor een categorale school.

Grafiek 4 Enquête leerlingen: "De school heeft speciale vakken". Leerlingen worden gevraagd aan te geven hoe belangrijk ze dit vinden bij de schoolkeuze, met keuze uit: heel belangrijk, belangrijk, neutraal, onbelangrijk, heel onbelangrijk.

Ook in de casestudies werd bijzonder onderwijsaanbod als belangrijk, en vaak doorslaggevend, benoemd. Uit de casestudies bleek daarnaast ter aanvulling dat het belang van bijzonder onderwijsaanbod zoals technieklessen (etc.) samenhangt met de specifieke interesses van het kind. Ouders en leerlingen vinden dit dus (nog) belangrijker wanneer het bijzondere aanbod in kwestie aansluit bij de interesses van de leerling. Leerlingen op categorale (gymnasium) en smalle school (havo/vwo) koppelden tot slot de mogelijkheid om speciale vakken te volgen aan het gevoel voldoende uitgedaagd te worden, wat zij als positief aanmerken.

Wat betreft de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen betekent dit dat het organiseren en aanbieden van bijzonder onderwijsaanbod, passend bij de vraag in de omgeving, loont. Ouders en leerlingen vinden dit namelijk een belangrijke keuzefactor. Dit beeld wordt versterkt door het belang dat leerlingen hier in het bijzonder op brede scholengemeenschappen aan toekennen.

Leerlingen ↗

Ouders ↗

Thuis voelen bij de leerlingen

Uit de resultaten van de enquête onder leerlingen komt daarnaast naar voren dat leerlingen het belangrijk vinden dat ze zich thuis voelen bij de leerlingen op de nieuwe school.

In de casestudies gaven leerlingen aan dit van tevoren niet te kunnen weten. Wel namen ze het mee bij het bezoeken van de open dag en open lesmiddagen. Daar konden zij zien welk type leerling er op een school afkomt, en of er veel aandacht was voor de (verschillende) leerlingen. Zo noemt een leerling van een brede scholengemeenschap dat het haar op de open dag opviel dat er op deze school leerlingen zijn die een hoofddoek dragen: "Ik vind het fijn om daar niet de enige in te zijn". Leerlingen op de smalle en categorale school gaven tijdens de gesprekken aan dat ze "niet langer de slimste van de klas" wilden zijn en zich wilden omringen met leerlingen die, net als zij, van leren houden.

De aantrekkingskracht van scholen, en daarmee ook van brede scholengemeenschappen, wordt dus versterkt op het moment dat schoolkiezers zich thuis voelen bij hun potentieel toekomstige medeleerlingen.

Factoren die contextafhankelijk zijn

Sommige factoren spelen pas een rol wanneer de context er op een bepaalde manier uitziet. Dit geldt voor de volgende factoren:

- De afstand tussen huis en school;
- De school is goed te bereiken;
- De ondersteuningsmogelijkheden van een school;
- Vrienden gaan naar dezelfde school.

Afstand tussen huis en school

Uit de enquêtes blijkt dat afstand tussen huis en school voor zowel leerlingen als ouders vaak meespeelt in de schoolkeuze. Zo geeft 18% van de ouders aan dat het één van drie doorslaggevende redenen was om voor een school te kiezen en vindt 48% van de ouders dit 'belangrijk' of 'heel belangrijk'. Van de leerlingen geeft 31% aan dat afstand één van drie doorslaggevende redenen was en vindt 41% het 'belangrijk' of 'heel belangrijk' in de schoolkeuze.

In de casestudies kwam echter naar voren dat dit niet voor iedereen even zwaar weegt: het lijkt samen te hangen met de omgeving waarin men woont.

In gebieden waar leerlingen en ouders relatief veel te kiezen hebben, bleek afstand tussen huis en school niet de belangrijkste factor. Zo gaf een leerling op een school in een middelgrote gemeente bijvoorbeeld aan dat hij kon kiezen uit meerdere scholen, waaronder scholen die dichterbij huis lagen dan de school waar hij nu op zit: "Dus afstand maakt niet uit." Waar minder keuze is, was afstand tussen school en huis ook niet van doorslaggevend belang, maar dat is vaak omdat er dermate weinig keuze is dat leerlingen en ouders nou eenmaal 'moeten' kiezen voor een school die verder weg ligt.

Tegelijkertijd woog het voor sommige leerlingen wel mee. Een leerling vertelde dat hij scholen in een nabijgelegen grotere gemeente niet meewoog in zijn keuze door de langere reistijd, ondanks zijn vermoeden dat docenten in die grotere gemeente persoonlijker en aardiger zijn. Een leerling uit een middelgrote stad in het oosten van Nederland vertelt dat de afstand tussen haar huis en school voor haar niet belangrijk was, maar benoemt tegelijkertijd dat ze niet buiten haar eigen gemeente naar scholen heeft gekeken. Dit wijst erop dat afstand, hoewel soms niet expliciet benoemd als belangrijk, in de praktijk wel een uitsluitende factor kan zijn.

Voor de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen betekent dit dat afstand tussen school en huis een rol kan spelen, al hangt de mate waarin dit een leidend keuzemotief is af van de specifieke omstandigheden van ouders en leerlingen.

De school is goed te bereiken

Afhankelijk van waar leerlingen en hun ouders wonen, wordt de bereikbaarheid van de school ervaren als meer of minder belangrijk. Leerlingen en ouders in buitengebieden geven aan dat het handig is als er een goede bus- of treinverbinding is, terwijl leerlingen in stedelijke gebieden hier minder waarde aan hechten.

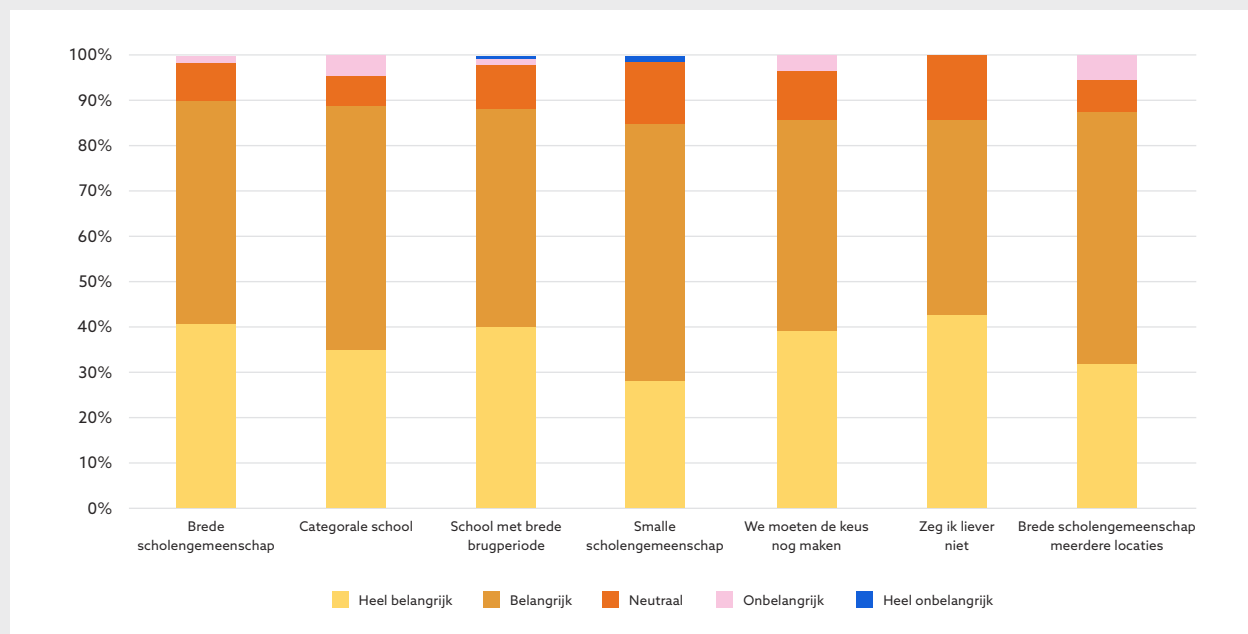
Voor de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen betekent dit dat goede bereikbaarheid van een school kan bijdragen aan de aantrekkingskracht.

De ondersteuningsmogelijkheden van een school

Een andere keuzefactor waarvan het belang afhangt van de persoonlijke situatie, is de mate waarin een school ondersteuningsmogelijkheden biedt. Dit wordt heel belangrijk gevonden, maar speelt vooral een rol wanneer een leerling daadwerkelijk een ondersteuningsbehoefte heeft.

In de enquêtes noemt bijna een kwart van de ouders (23%) dit als één van de drie doorslaggevende factoren (zie grafiek 1). Daarnaast geeft 88% van de ouders aan ondersteuning (heel) belangrijk te vinden, met nauwelijks verschil tussen de typen scholen waarvoor is gekozen (smal, breed of categoriaal).

Grafiek 5 Enquête ouders: "De school heeft ondersteuningsmogelijkheden voor leerlingen die extra hulp nodig hebben". Ouders worden gevraagd aan te geven hoe belangrijk ze dit vinden bij de schoolkeuze, met keuze uit: heel belangrijk, belangrijk, neutraal, onbelangrijk, heel onbelangrijk.

In de casestudies werd dit inzicht verdiept. Daar komt naar voren dat het belang van ondersteuning sterk samenhangt met de behoeften van het kind. Ouders letten hier extra op wanneer hun kind specifieke ondersteuning nodig heeft, bijvoorbeeld bij dyslexie, autisme of ADHD. Ook in andere situaties speelt dit mee, zoals wanneer een kind buitenschools topsport beoefent en daardoor regelmatig lessen mist.

Voor de aantrekkingskracht van (brede) scholen(gemeenschappen) betekent dit dat voor leerlingen en ouders met een ondersteuningsbehoefte de ondersteuningsmogelijkheden van grote invloed zijn op de schoolkeuze. Wetende dat een aanzienlijk deel van de leerlingen een dergelijke behoefte heeft, is het faciliteren en organiseren van deze ondersteuningsbehoefte een belangrijk mechanisme in de schoolkeuze.

Vrienden gaan naar dezelfde school

Dat vrienden van het kind ook voor dezelfde school kiezen, kan meespelen in de schoolkeuze, maar is voor ouders zelden doorslaggevend (slechts in 6% van de gevallen). Voor leerlingen speelt dit iets vaker een rol: 18% geeft aan dat het een doorslaggevende reden was dat vrienden ook voor deze school kozen.

In de casestudies kwam naar voren dat het belang van dit sociale aspect sterk afhankelijk is van de situatie. Voor sommige leerlingen bood het houvast – het werd dan gezien als een ‘nice-to-have’, maar niet als beslissend om tot de schoolkeuze te komen. Anderen kozen bewust voor een nieuwe start, los van hun bestaande sociale kring. Soms was daar een duidelijke reden voor; zo werd pestgedrag op de basisschool meerdere keren genoemd als motief om juist voor een andere school te kiezen.

Wat betreft de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen spelen bestaande vriendschappen, afhankelijk van de situatie, soms een kleine en soms een grotere rol.

Factoren die belangrijk zijn bij een ondergrens

De volgende factoren spelen geen bepalende rol, tot er niet wordt voldaan aan een bepaalde ondergrens:

- Leerlingen op deze school behalen goede resultaten;
- De school wordt goed beoordeeld door de Onderwijsinspectie.

Leerlingen op deze school behalen goede eindexamenresultaten

Voor de meeste ouders en leerlingen zijn de leerresultaten op een school geen doorslaggevende factor bij de schoolkeuze. Slechts 10% van beide groepen noemt de eindexamenresultaten als beslissende reden om voor een school te kiezen. Tegelijkertijd geeft 65% van de ouders en 43% van de leerlingen aan dat ze deze resultaten (heel) belangrijk vinden.

Uit de casestudies blijkt dat de meeste ouders en leerlingen niet actief letten op de resultaten van leerlingen van een school, tenzij de school daardoor een slechte reputatie heeft. Dan wordt dit voor sommige ouders en leerlingen wél een punt van overweging om niet voor een school te kiezen.

De aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen wordt pas beïnvloed door de resultaten van leerlingen wanneer de school daardoor een slechte reputatie heeft.

De school wordt goed beoordeeld door de Onderwijsinspectie

Ook de beoordeling van de school door de Onderwijsinspectie wordt door ouders meegenomen, maar zelden als doorslaggevende factor. Uit de enquête blijkt dat 83% van de ouders dit (heel) belangrijk vindt, maar slechts 14% noemt het als één van de drie doorslaggevende redenen voor hun schoolkeuze. Dit lijkt het eerdergenoemde beeld te onderschrijven: het is belangrijk, maar pas bepalend vanaf een bepaalde mate.

In de casestudies vertelden ouders dat ze hier pas naar gingen kijken als ze signalen hoorden dat een school slecht bekendstaat. Het belang van inspectieoordelen blijkt dus samen te hangen met het imago van de school.

Het mechanisme rond beoordeling van de Onderwijsinspectie is hetzelfde als rond de resultaten van leerlingen: het beïnvloedt de aantrekkingskracht pas wanneer de school hierdoor een slechte reputatie heeft.

Factoren die gerelateerd zijn aan een bepaald schooltype

In het identificeren van mechanismen die van invloed zijn op de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen zijn keuzefactoren die samenhangen met het aantal aangeboden onderwijsrichtingen extra interessant. Het gaat om de volgende factoren:

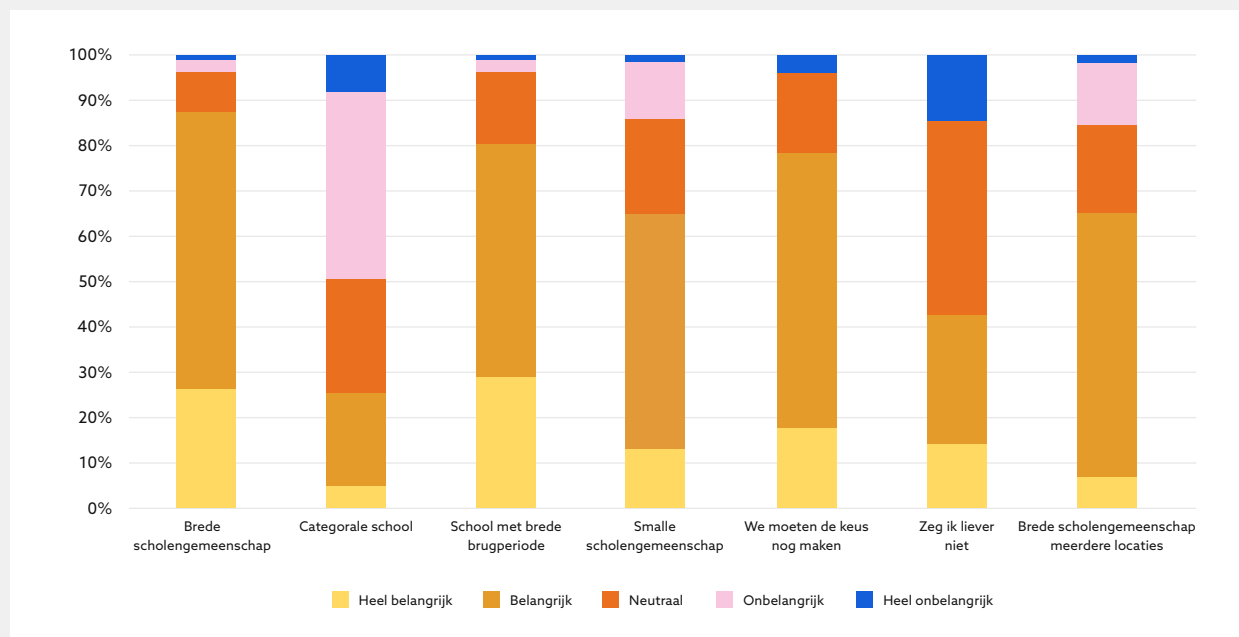
- Het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen;
- Het kunnen ontmoeten van leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen op school.

Wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen

Het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen staat in de top vijf doorslaggevende redenen voor ouders (21% geeft het aan als één van drie doorslaggevende redenen) (zie grafiek 1). Van de ouders geeft 73% aan dit 'belangrijk' of 'heel belangrijk' te vinden in de keuze.

Dit verschilt afhankelijk van het type school waarvoor is gekozen. Van de ouders wiens kind op een categorale school zit geeft 28% aan het (heel) belangrijk te vinden dat een leerling van onderwijsrichting kan veranderen zonder van schoollocatie te veranderen. Dit staat tegenover 88% van de ouders wiens kind op een brede scholengemeenschap die dit (heel) belangrijk vinden.

Grafiek 6 Enquête ouders: "Mijn kind kan op deze school van onderwijsrichting wisselen zonder van schoollocatie te veranderen". Ouders werden gevraagd aan te geven hoe belangrijk ze dit vinden bij de schoolkeuze, met keuze uit: heel belangrijk, belangrijk, neutraal, onbelangrijk, heel onbelangrijk.

Dit beeld wordt bevestigd bij de casestudies. Ouders en leerlingen van brede scholengemeenschappen hechtten veel waarde aan deze keuzefactor. In het bijzonder wordt het hebben van een dakpanklas als voordeel benoemd. Op de categorale school werd hier minder belang aan gehecht, maar er werd wel benoemd dat niet kunnen wisselen van onderwijsrichting ook juist motiverend kan werken voor leerlingen.

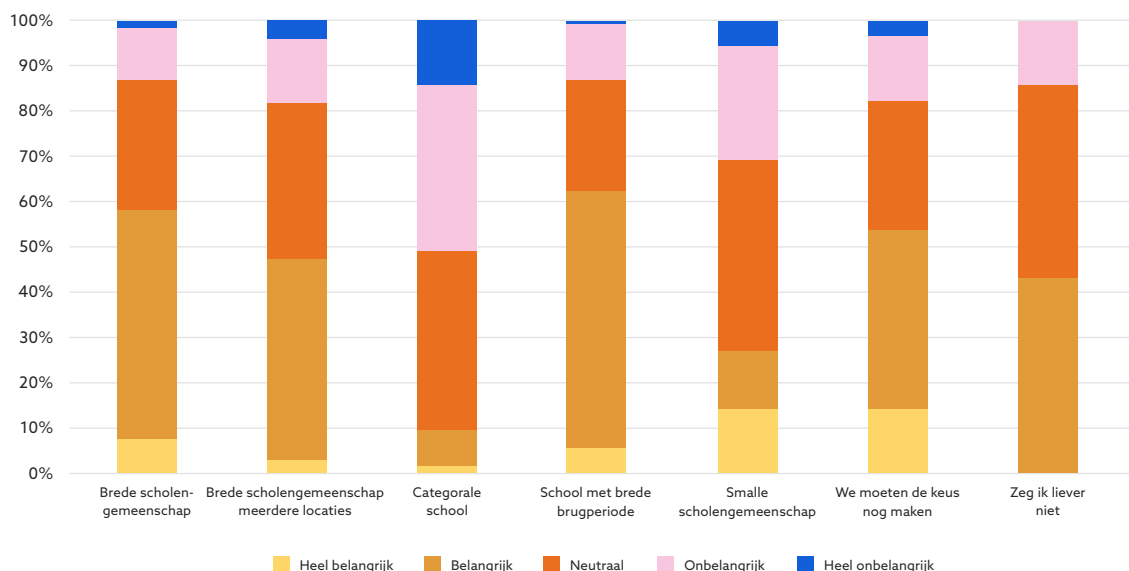
Wat betreft de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen speelt het kunnen wisselen van richting zonder van school te wisselen een grote rol voor de groep leerlingen en ouders die hebben gekozen voor een brede scholengemeenschap. Mogelijk kan het voor een grotere groep ouders en leerlingen een bepalende keuzefactor zijn, wanneer de voordelen ervan sterker worden uitgedragen. Of dit het geval is, kan echter op basis van dit onderzoek niet gezegd worden en vraagt dus om nader onderzoek.

Leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen ontmoeten op school

Een andere keuzefactor die samenhangt met het aantal onderwijsrichtingen op een school, is de mogelijkheid om leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen te ontmoeten. Dit is voor de meeste ouders geen doorslaggevende reden: 6,3% van de ouders met een kind op een categorale school noemt dit als één van drie doorslaggevende redenen, tegenover 6,4% van de ouders met een kind op een brede scholengemeenschap.

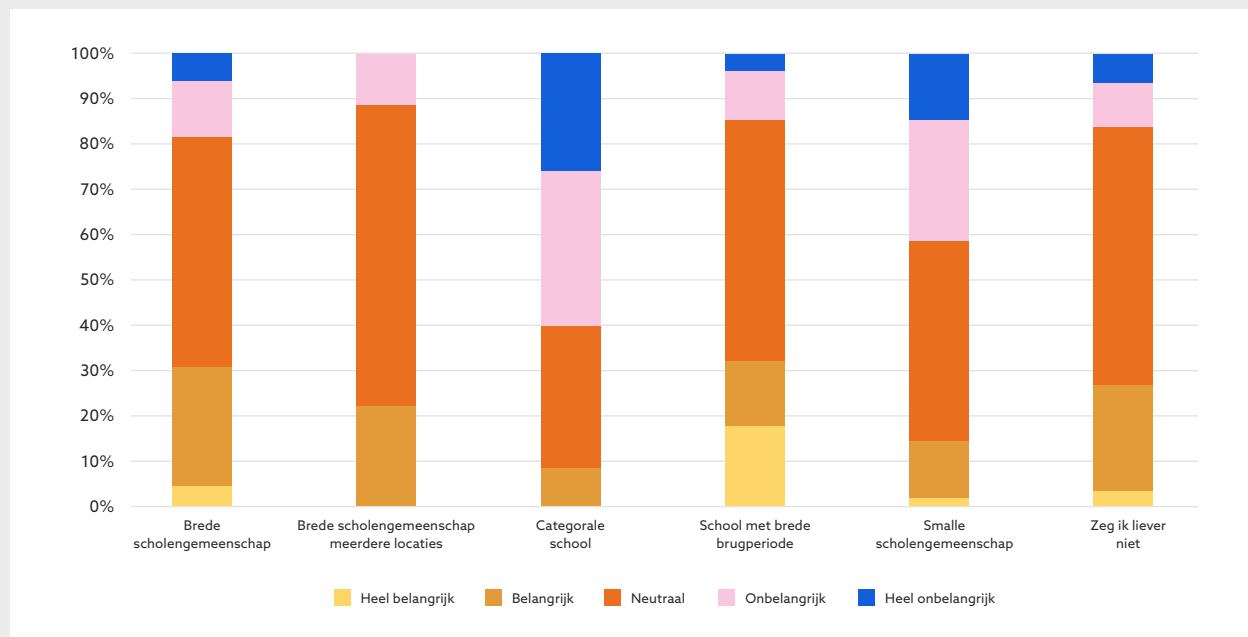
De mate waarin ouders deze keuzefactor van belang vinden, verschilt per type school. Van ouders wiens kind op een brede scholengemeenschap zit, vindt 58% dit (heel) belangrijk, tegenover slechts 10% van ouders wiens kind naar een categorale school gaat.

Grafiek 7 Enquête ouders: "Mijn kind kan op deze school leerlingen van andere onderwijsrichtingen ontmoeten". Ouders werden gevraagd aan te geven hoe belangrijk ze dit vinden bij de schoolkeuze, met keuze uit: heel belangrijk, belangrijk, neutraal, onbelangrijk, heel onbelangrijk.

De helft (50%) van de leerlingen geeft in de enquête aan hier neutraal tegenover te staan, een kwart (25%) vindt dit (heel) onbelangrijk en een kwart juist (25%) (heel) belangrijk. Ook hier zijn verschillen te zien per type school. Zo vindt 31% van de leerlingen op een brede scholengemeenschap het (heel) belangrijk om leerlingen van andere onderwijsrichtingen tegen te komen, tegenover 9% van de leerlingen op categorale scholen.

Grafiek 8 Enquête leerlingen: "Op deze school kom ik leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen tegen". Leerlingen werden gevraagd aan te geven hoe belangrijk ze dit vinden bij de schoolkeuze, met keuze uit: heel belangrijk, belangrijk, neutraal, onbelangrijk, heel onbelangrijk.

In de casestudies vertelden ouders van de categorale en smalle school dat ze het enerzijds jammer vinden dat hun kind op school geen of weinig leerlingen van andere onderwijsrichtingen tegenkomt, maar dat ze het hun kind tegelijkertijd gunnen om naar school te gaan met 'gelijkgestemden'. "Eindelijk een bubbel waar mijn kind zich lekker in voelt", gaf een ouder van een smalle school aan. Daarnaast werd aangedragen dat er andere plekken, zoals sportclubs, zijn waar leerlingen elkaar tegenkomen.

Leerlingen van brede scholengemeenschappen ervaren het juist als een voordeel om leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen te ontmoeten. Een leerling vertelde: "Je leert zo meer van elkaar, want je kan elkaar dingen uitleggen."

Het kunnen ontmoeten van leerlingen van andere onderwijsrichtingen is voor de meeste leerlingen en ouders niet doorslaggevend. Wat betreft de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen is dit op dit moment dus geen bepalende factor.

Factoren die aanvullend zijn op bevraagde factoren

In de casestudies kwamen ouders en leerlingen ook met keuzefactoren die voor hen een rol speelden in het keuzeproces, maar die niet in literatuur, en dus niet in de enquête, terugkwamen:

- De lestijden van het rooster: Sommige leerlingen ervaren juist een vroege start- en eindtijd als aantrekkelijk, terwijl anderen liever later beginnen.
- De aantrekkelijkheid van het gebouw: Een aansprekend, open en nieuw gebouw wordt als aantrekkelijk gezien. Concreet werd door ouders en leerlingen genoemd dat het gebouw niet te oud moet zijn, bij voorkeur licht en open is en niet al te groot. Het gebouw moet volgens leerlingen niet aanvoelen als een “gevangenis”.
- De toetsstructuur op een school: Sommige leerlingen geven de voorkeur aan scholen waarin alle toetsen gegeven worden in toetsweken, waar anderen liever helemaal geen toetsweken hebben.

Factoren als lestijden, het schoolgebouw en de toetsstructuur spelen een rol in de schoolkeuze van sommige ouders en leerlingen. Deze factoren zijn echter niet op grote schaal in enquêtes bevraagd, waardoor het onduidelijk is in hoeverre ze de aantrekkingskracht van scholen in het algemeen, en brede scholen in het bijzonder, kunnen beïnvloeden.

Factoren die niet doorslaggevend zijn

Uit de resultaten blijkt dat sommige schoolkeuzemotieven weinig invloed hebben op de uiteindelijke keuze, ongeacht het type school. Het gaat om de volgende keuzefactoren:

- De eindtoetsscore (nu: doorstroomtoets) van instromende leerlingen;
- Een oudere broer of zus gaat naar dezelfde school;
- Ouders voelen zich thuis bij ouders van de school.

Tussentijdse conclusie: bevindingen ouders en leerlingen

Verschillende keuzefactoren representeren een ander mechanisme met betrekking tot de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen voor ouders en leerlingen. Keuzefactoren waar door een deel van de populatie (doorslaggevend) belang aan wordt gehecht, zijn kansen voor brede scholengemeenschappen om hun aantrekkingskracht te vergroten.

De sfeer op school, het aanbieden van bijzonder onderwijsaanbod en het je thuis voelen bij leerlingen op een school spelen voor de meeste ouders en leerlingen een doorslaggevende rol in het keuzeproces. De aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen kan dus groeien wanneer deze factoren op orde zijn, worden versterkt en worden uitgedragen.

Wanneer ouders en leerlingen zich in een bepaalde context bevinden, zijn de afstand tussen huis en school, hoe goed de school te bereiken is, de geboden ondersteuningsmogelijkheden van een school en of vrienden naar dezelfde school gaan van belang. Ook dit zijn dus factoren waarmee de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen voor een deel van de ouders en leerlingen vergroot kan worden.

Het imago van een school is van invloed op het keuzeproces van ouders en leerlingen. Wanneer leerlingen op een school dermate slechte resultaten behalen, of de school negatief beoordeeld wordt door de inspectie, verslechtert dit imago en neemt de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen af.

Het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen, en het kunnen ontmoeten van leerlingen van andere onderwijsrichtingen, zijn factoren die bij uitstek horen bij een brede scholengemeenschap. Het kunnen wisselen van richting is voor ouders en leerlingen die kiezen voor een brede scholengemeenschap een belangrijke factor wat betreft de aantrekkingskracht, waar het faciliteren van ontmoeting nauwelijks bepalend is. Om de aantrekkingskracht te vergroten, lijkt het op basis van dit onderzoek daarom raadzamer te focussen op het kunnen wisselen van onderwijsrichting, dan op het faciliteren van ontmoeting.

Ouders en leerlingen noemden in de casestudies als extra meewegende keuze-factoren de lestijden van het rooster, de aantrekkelijkheid van het gebouw en de toetsstructuur op een school. Hoe de voorkeuren wat betreft deze factoren eruitzagen, verschilt per persoon. In hoeverre deze de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen vergroten is op basis van dit onderzoek niet te zeggen, omdat ze niet grootschalig zijn bevraagd.

De eindtoetsscore bij instroom, de school van een oudere broer of zus en of ouders zich thuis voelen bij andere ouders van een school, zijn niet of nauwelijks van invloed op de aantrekkingskracht.

Proces 2

De advisering door groep 8-docenten

De basisschool ondersteunt leerlingen en hun ouders bij een goede overstap naar het voortgezet onderwijs. Ze helpen regelmatig bij het vinden van een passende school en adviseren ouders en leerlingen dan informeel. Hierdoor spelen zij ook een rol in de aantrekkingskracht van middelbare scholen. Uit de enquête onder groep 8-docenten blijkt dat bijna 70% het type school (breed, smal, categoriaal) meeneemt in hun advies.

Keuzefactoren die een rol spelen in de advisering

Één van de belangrijkste factoren bij het adviseren hangt direct samen met het schooltype: 60% van de docenten noemt dat de mogelijkheid om van onderwijsrichting te wisselen zonder van schoollocatie te veranderen één van drie belangrijkste adviesfactoren is (zie grafiek 9). 95% van de groep 8-docenten geeft aan dit soms, vaak of altijd mee te nemen. Zij adviseren hiermee richting een brede of smalle scholengemeenschap, aangezien alleen daar de mogelijkheid bestaat om van onderwijsrichting te wisselen zonder van schoollocatie te veranderen.

Een andere factor die samenhangt met schooltype is de mogelijkheid voor leerlingen om leerlingen van andere onderwijsrichtingen op school te ontmoeten. Slechts 6% van de groep 8-docenten noemt echter dit als één van drie belangrijkste adviesfactoren (zie grafiek 9). Wel geeft 70% van de docenten deze factor soms, vaak of altijd mee in hun advies.

De factor die het vaakst genoemd wordt, is het aanbod van ondersteuningsmogelijkheden voor leerlingen die extra hulp nodig hebben. Voor 77% van de groep 8-docenten is dit één van drie belangrijkste adviesfactoren (zie grafiek 9), en 98% neemt dit soms, vaak of altijd mee in hun advies.

Grafiek 9 Welke van onderstaande redenen vindt u het belangrijkste in het adviseren van leerlingen en ouders bij het kiezen van een school? Kies maximaal drie redenen.

Advisering type school naar schooladvies

Meer dan de helft van deze docenten adviseert bij de meeste onderwijsrichtingen het vaakst een smalle of brede scholengemeenschap – en dus geen categorale school (zie tabel 6). Alleen bij het advies praktijkonderwijs en vwo ligt dit anders: daar geeft minder dan de helft aan smal of breed te adviseren. Bij praktijkonderwijs kiest 41% het vaakst voor categoriaal onderwijs, bij vwo is dat 18%. Voor alle andere onderwijsrichtingen ligt het percentage groep 8-docenten dat een categorale school adviseert onder de 10%, en bij vmbo-kb tot en met havo zelfs onder de 5%.

Tabel 6 Hieronder staan de verschillende adviezen die een leerling kan krijgen. Vul in welk schooltype u per onderwijsrichting het vaakst aan leerlingen adviseert (van donker- naar lichtblauw representeert van meest naar minst voorkomend).

	Categoriaal	Smal/breed	Maakt niet uit
Praktijkonderwijs	41%	25%	34%
Pro/ vmbo bb	16%	54%	30%
Vmbo bb	9%	68%	23%
Vmbo bb/vmbo kb	5%	74%	5%
Vmbo kb	1%	78%	21%
Vmbo kb/ vmbo gl-tl	1%	82%	17%
Vmbo gl-tl	4%	74%	22%
Vmbo gl-tl/ havo	1%	82%	17%
Havo	7%	74%	19%
Havo/ vwo	7%	71%	22%
Vwo	18%	47%	35%

Advies

Groep 8

Tussentijdse conclusie: bevindingen groep 8-docenten

Wat betreft keuzefactoren spelen de ondersteuningsmogelijkheden van een school, het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen en het bieden van bijzonder onderwijsaanbod de grootste rol in de advisering van groep 8-docenten. Wat brede scholengemeenschappen betreft is het kunnen wisselen van onderwijsrichting daarin het meest interessant, aangezien dit alleen het geval is op een school met meerdere onderwijsrichtingen, en dus brede en smalle scholengemeenschappen.

Het schooltype (categoraal, smal, breed) speelt ook op zichzelf een rol in de advisering. Alleen bij een vwo- of praktijkadvies adviseren groep 8-docenten vaker een categorale, dan een smalle of brede scholengemeenschap. In het grootste deel van de gevallen adviseren groep 8-docenten dus een school met meerdere onderwijsrichtingen.

Aangezien brede scholengemeenschappen in de enquête niet los van elkaar bevraagd zijn, is er geen uitspraak te doen over wanneer de voorkeur naar een smalle, of juist een brede scholengemeenschap uitgaat. Dit is een interessante vervolgvraag.

De schoolkeuze van onderwijspersoneel in het voortgezet onderwijs

In de enquête en de casestudies is aan medewerkers in het voortgezet onderwijs⁵⁴ gevraagd wat zij belangrijk vinden bij de keuze voor een school om op te werken. In deze paragraaf wordt achtereenvolgens toegelicht:

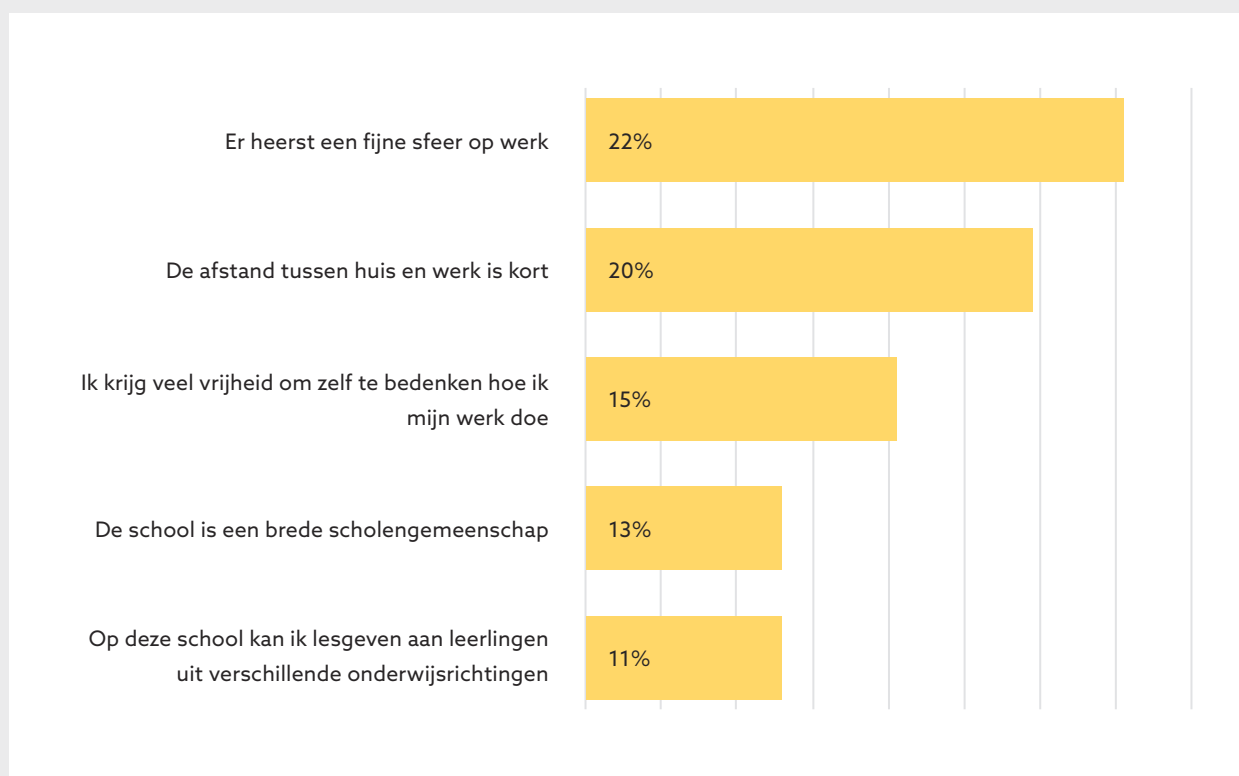
- **Doorslaggevende factoren:** de keuzefactoren die onderwijspersoneel aanduidt als doorslaggevend.
- **Factoren die samenhangen met schooltype:** in welke mate het schooltype zelf en daaraan gelieerde keuzefactoren een rol spelen in de schoolkeuze.
- **Andere keuzefactoren:** welke keuzefactoren daarnaast een rol spelen in de schoolkeuze.
- **Factoren die contextafhankelijk zijn:** motieven waarvan het belang dat ouders en leerlingen eraan hechten, afhangt van specifieke omstandigheden. Bijvoorbeeld de woonsituatie en -omgeving en de ervaringen van eventuele familieleden.
- **Factoren die bijdragen aan het blijven werken op een school:** naast factoren die van invloed zijn op de schoolkeuze, zijn er factoren die met name een rol spelen in of onderwijspersoneel ook op een school blijft werken.

Doorslaggevende factoren

Docenten gaven maximaal drie doorslaggevende redenen aan voor hun schoolkeuze. Daaruit ontstond de volgende top vijf:

⁵⁴ In het vervolg van dit rapport wordt met de term onderwijsprofessionals bedoeld onderwijsprofessionals die in het voortgezet onderwijs (VO) werken.

Grafiek 10 Top 5 aangewezen doorslaggevende redenen voor onderwijsmedewerkers in voortgezet onderwijs bij het kiezen voor een school om op te werken.

Wat opvalt, is dat de percentages relatief laag zijn. Dit betekent dat er gespreid antwoord is gegeven op de vraag welke keuzefactoren doorslaggevend zijn – meer gespreid dan door bijvoorbeeld ouders en leerlingen. De meningen hierover lijken dus meer verdeeld.

Opvallend is daarnaast dat twee van de meest gekozen, bepalende factoren direct samenhangen met schooltype (categoraal, smal, breed). Het gaat om 'de school is een brede scholengemeenschap' en 'op de school kan ik lesgeven aan leerlingen uit verschillende onderwijsrichtingen'. Dit wijst erop dat schooltype voor een aanzienlijk deel van de docenten (respectievelijk 18% en 11% van de respondenten) een doorslaggevende reden is in de schoolkeuze.

Wanneer de doorslaggevende redenen uitgesplitst worden naar het type school waar docenten werken, zijn er zowel overeenkomsten als verschillen met de algemene top vijf.

Een overeenkomst is dat 'een fijne sfeer op werk' voor alle schooltypen op de eerste plaats staat. Ook 'de afstand tussen huis en werk' komt bij alle schooltypen voor in de top vijf, zij het op verschillende posities. Dat docenten vrij zijn om zelf te bedenken hoe ze hun werk doen, staat voor alle schooltypen in de top vijf – behalve voor docenten op categorale scholen. Opvallend is dat zij als enigen 'de school draagt bij aan kansengelijkheid' in hun top vijf doorslaggevende redenen hebben staan.

Grafiek 11 Top 5 doorslaggevende redenen voor docenten per type school

Brede scholengemeenschappen	
1	Er heerst een fijne sfeer op werk
2	De afstand tussen huis en werk is kort
3	Ik krijg veel vrijheid om zelf te bedenken hoe ik mijn werk doe
4	De school is een brede scholengemeenschap
5	Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen uit verschillende onderwijsrichtingen

Brede scholengemeenschappen meerder locaties	
1	De afstand tussen huis en werk is kort
2	Er heerst een fijne sfeer op werk
3	Ik krijg veel vrijheid om zelf te bedenken hoe ik mijn werk doe
4	Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen die de richting vwo (atheneum/ gymnasium) volgen
5	Er zijn voldoende ontwikkelmogelijkheden (denk aan trainingen, doorgroeifuncties, etc.)

Smalle scholengemeenschappen	
1	Er heerst een fijne sfeer op werk
2	De afstand tussen huis en werk is kort
3	Ik krijg veel vrijheid om zelf te bedenken hoe ik mijn werk doe
4	Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen die de richting havo volgen
5	De leerlingen op deze school zijn respectvol naar elkaar en hun docenten

Brede scholengemeenschappen	
1	Er heerst een fijne sfeer op werk
2	Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen die de onderwijsrichting praktijkonderwijs volgen
3	Deze school levert een belangrijke bijdrage aan kansengelijkheid
4	Ik voel me gesteund door mijn collega's
5	De afstand tussen huis en werk is kort

Factoren die samenhangen met schooltype

Een aantal van de bevraagde factoren hangt direct samen met het schooltype (categoriaal, smal, breed). Over de totale respondentenpopulatie geeft onderstaande tabel weer hoe zij hierop reageren.

Redenen →

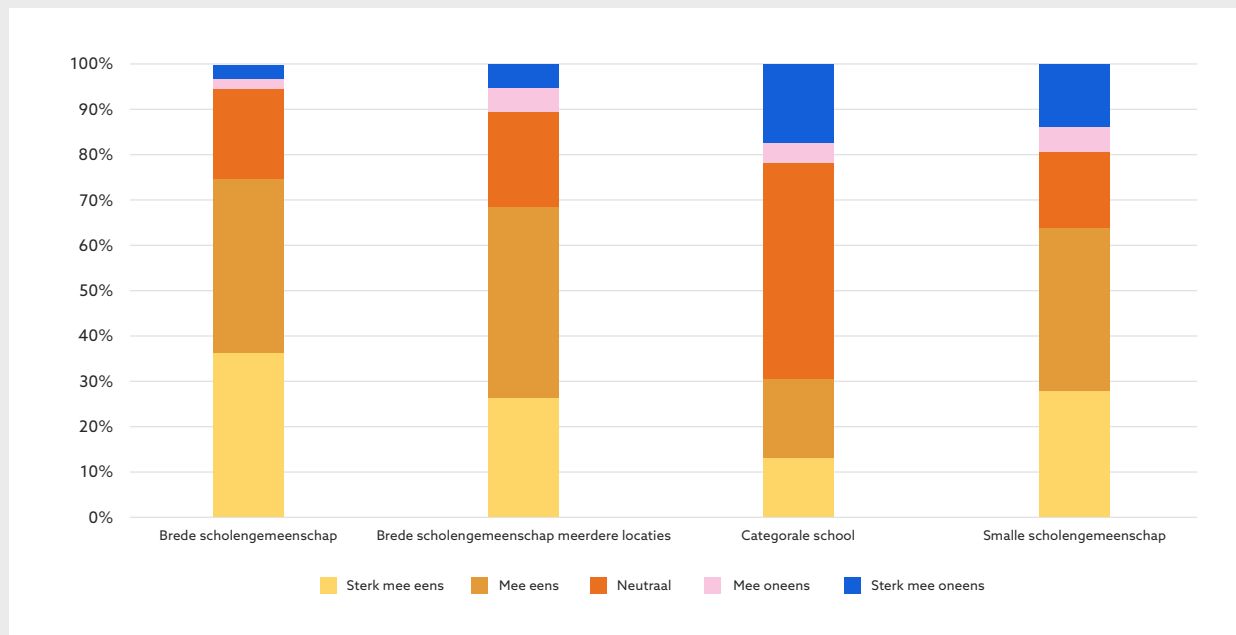
Tabel 7 Geef van de onderstaande stellingen aan in hoeverre u het hiermee eens bent. Keuzemogelijkheden: sterk mee oneens, mee oneens, neutraal, mee eens, sterk mee eens.

	Sterk mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Sterk mee eens
Ik geef graag les aan leerlingen binnen één onderwijsrichting	10%	14%	19%	33%	24%
Ik geef graag les aan leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen	10%	15%	29%	34%	12%
Ik geef graag les op een categorale school	23%	24%	25%	18%	10%
Ik geef graag les op een smalle scholengemeenschap	11%	14%	33%	32%	10%
Ik geef graag les op een brede scholengemeenschap	8%	4%	23%	35%	30%

De resultaten laten opvallende verschillen zien tussen docenten van brede scholengemeenschappen en van categorale scholen.

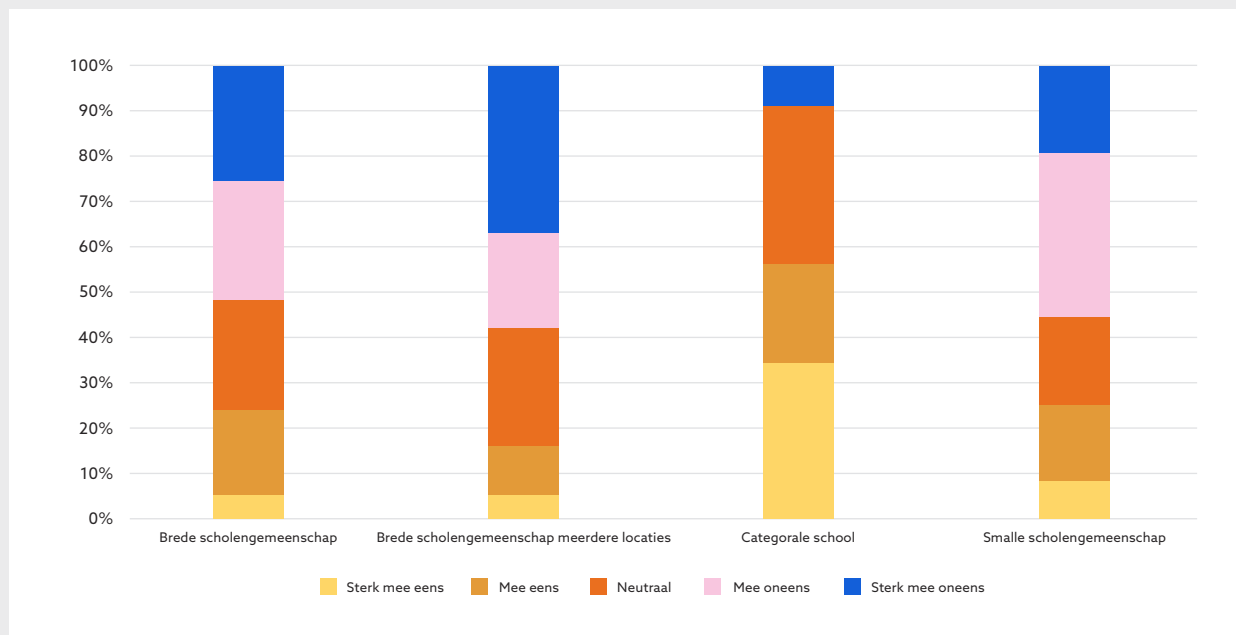
Bijna 80% van de docenten die werken op een categorale school gaf aan dat zij het (sterk) eens zijn met de stelling dat zij graag lesgeven op een brede scholengemeenschap, of hier neutraal tegenover staan. Met andere woorden: deze docenten staan niet negatief tegenover lesgeven op brede scholengemeenschappen, ondanks dat ze op een categorale school werken (zie grafiek 12).

Grafiek 12 Stelling: "Ik geef graag les op een brede scholengemeenschap".

Daarentegen gaf minder dan 50% van de docenten die werken op een brede scholengemeenschap aan het (sterk) eens te zijn met de stelling dat zij graag lesgeven op een categorale school, of hier neutraal tegenover te staan (zie grafiek 13). Dit is een verschil van 30%.

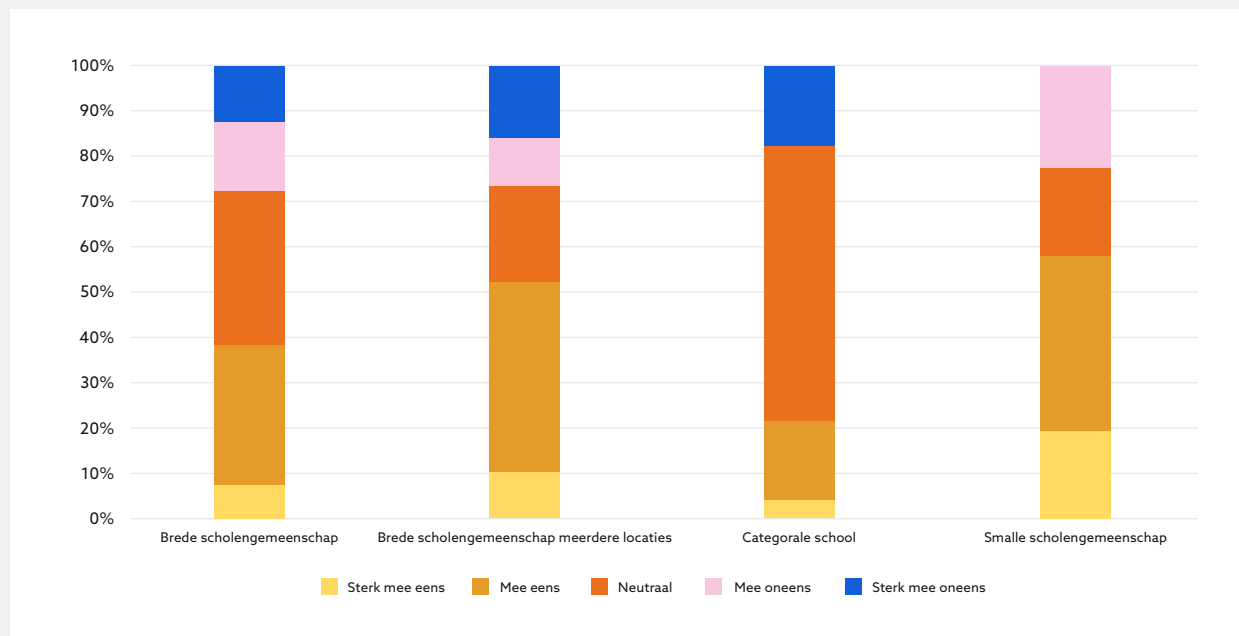
Grafiek 13 Stelling: "Ik geef graag les op een categorale school".

Bovenstaande resultaten suggereren dat docenten die lesgeven op een brede scholengemeenschap er minder voor openstaan om op een categorale school te werken, dan andersom. Docenten die lesgeven op een categorale school, staan er dus meer voor open les te geven op het andere schooltypen.

Wat verder opvalt, is dat de stelling “ik geef graag les op een smalle scholengemeenschap” relatief gelijk wordt beoordeeld door beide groepen. Zowel onder docenten van categorale scholen als van brede scholengemeenschappen staat iets meer dan 70% positief of neutraal tegenover deze stelling.

Grafiek 14 Stelling “Ik geef graag les op een smalle scholengemeenschap”.

Andere keuzefactoren

Naast factoren die samenhangen met het schooltype, zijn keuzefactoren bevraagd die hier niet mee samenhangen. De totale respons hierop is te zien in onderstaande tabel.

Tabel 8 "Hoe belangrijk vond u onderstaande factoren bij het kiezen van een school om voor te werken?"

	Heel belangrijk	Belangrijk	Neutraal	Onbelangrijk	Heel onbelangrijk
De afstand tussen huis en werk is kort.	15%	51%	22%	11%	1%
Ik voel me gesteund door mijn leidinggevende.	67%	29%	3%	0%	1%
Ik voel me gesteund door mijn collega's.	64%	33%	2%	0%	1%
Er heerst een fijne sfeer op werk.	76%	22%	1%	0%	1%
Er is ruimte voor het geven en ontvangen van feedback.	48%	46%	5%	0%	1%

Er zijn voldoende ontwikkelmogelijkheden (denk aan trainingen, doorgroeifuncties, etc.)	34%	52%	12%	1%	1%
Er is voldoende ruimte om nieuwe dingen te leren.	37%	52%	9%	1%	1%
Ik krijg veel vrijheid om zelf te bedenken hoe ik mijn werk doe.	53%	41%	4%	1%	1%
De leerlingen op deze school zijn respectvol naar elkaar en hun docenten.	68%	30%	1%	0%	1%
De school biedt goede arbeidsvoorwaarden aan.	31%	59%	9%	0%	1%
De werkdruk op deze school ligt niet te hoog.	31%	52%	13%	3%	1%
Er wordt ingezet op het ontlasten van docenten (bijv. door ondersteunend- en administratief personeel aan te nemen).	34%	48%	13%	4%	1%
Het onderwijsconcept (denk aan Dalton, Montessori, vrije school, etc.) van de school sluit aan bij mijn visie op onderwijs.	22%	48%	25%	3%	2%
De school draagt bij aan kansengelijkheid.	39%	50%	9%	1%	1%
Ik herken mezelf in de leerlingen van deze school.	12%	35%	37%	14%	2%

Opvallend is dat de negatieve antwoordopties (heel onbelangrijk en onbelangrijk) nauwelijks werden gekozen, wanneer los van elkaar beoordeeld. Met 'los van elkaar beoordelen' wordt bedoeld dat ze geen keuze hoeven te maken tussen de factoren ten opzichte van elkaar: ze kunnen in theorie alle keuzefactoren als 'heel belangrijk' aanmerken in dit deel van de enquête. Dit maakt het extra relevant om met name naar de doorslaggevende factoren te kijken.

Factoren die contextafhankelijk zijn

Uit de casestudies blijkt dat het belang van bepaalde factoren afhankelijk is van persoonlijke omstandigheden. Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met de levensfase waarin docenten zich bevinden. Zo gaf een docent aan dat een korte afstand tussen huis en werk voor haar destijds bijzonder belangrijk was, omdat ze daarmee haar gezinsleven beter kon combineren toen haar kinderen jong waren. Andere medewerkers merkten juist op dat dit belang toeneemt naarmate je ouder wordt.

Ook de mate waarin het onderwijsconcept van een school aansluit bij de eigen onderwijsvisie wordt door sommige docenten in verband gebracht met hun levensfase: dit aspect zou dan belangrijker worden naarmate ze ouder werden.

Factoren die bijdragen aan het blijven werken op een school

In de gesprekken met docenten in de casestudies komt naar voren dat zij onderscheid maken tussen factoren om voor een school te kiezen en redenen om er te blijven werken. Tegelijkertijd verschilt het per school welke factoren waaraan worden toegeschreven. Zo gaven docenten van één van de brede scholengemeenschappen aan dat zij de factor 'de school draagt bij aan kansengelijkheid' belangrijk vinden bij het kiezen van een school. Docenten van de categorale school daarentegen vonden diezelfde factor niet belangrijk voor hun keuze, want, zo werd aangegeven: "Dat kan ik veranderen als ik er werk".

De sfeer werd op sommige scholen genoemd als reden om te blijven, en op andere scholen als factor in het keuzeproces – bijvoorbeeld omdat ze al een aantal collega's kenden of bewust tijdens het solliciteren de sfeer kwamen proeven. Hetzelfde geldt voor de vrijheid om het werk naar eigen inzicht vorm te geven. Alle docenten die we spraken gaven aan dit belangrijk te vinden. Of deze factor vooral meespeelt bij de keuze voor een school of juist bij de beslissing om ergens te blijven werken, verschilde per docent.

In alle gesprekken kwam naar voren dat het ervaren van steun door collega's en leidinggevenden belangrijk is. Voor veel docenten is dit iets dat je pas merkt als je eenmaal ergens werkt, en dus vooral een reden om te blijven. Toch proberen sommige docenten hier al vóór indiensttreding een beeld van te krijgen. Ruimte voor het geven en ontvangen van feedback werd ook vaak genoemd als een reden om te blijven. Hoeveel ruimte de docenten hier daadwerkelijk voor ervaren, verschilt per school.

De hoogte van de werkdruk werd door de meeste docenten als weinig belangrijk beschouwd. Hiervoor is wel van belang dat er sprake is van werkplezier en dat er een gevoel van 'we doen het samen' is. Het bieden van goede arbeidsvoorwaarden vonden alle docenten onbelangrijk. Hoewel de cao voor iedereen gelijk is, proberen sommige scholen extra's aan te bieden – zoals een hogere opslagfactor of een sportschoolabonnement – om medewerkers aan te trekken. Docenten geven echter aan dat dit geen doorslaggevende rol speelde in hun keuze.

Tussentijdse conclusie: bevindingen onderwijspersoneel

De doorslaggevende factoren in de schoolkeuze van onderwijspersoneel zijn een fijne sfeer op het werk, een korte afstand tussen huis en werk, veel vrijheid om zelf te bedenken hoe je je werk doet, dat de school een brede scholengemeenschap is en dat je op een school les kunt geven aan leerlingen uit verschillende onderwijsrichtingen. Het valt op dat twee van de doorslaggevende factoren direct samenhangen met het schooltype. Wat betreft de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen loont het dus om in te zetten op deze factoren.

Inzoomend op het type school, valt het op dat docenten die lesgeven op een categorale school, liever lesgeven op een brede scholengemeenschap, dan andersom. Het lesgeven op een smalle school wordt door onderwijspersoneel van verschillende schooltypen relatief gelijk beoordeeld.

Wanneer de keuzefactoren los beoordeeld worden, worden de negatieve antwoordopties (heel onbelangrijk en onbelangrijk) nauwelijks gekozen. Dit sluit aan bij het beeld dat we zien bij de doorslaggevende factoren: dat er (meer dan bij ouders en leerlingen) een spreiding bestaat tussen wat onderwijspersoneel als doorslaggevend ervaart.

Naast factoren om voor een school te kiezen, zijn er factoren die een rol spelen in het willen blijven werken op een school. Dit kwam naar voren tijdens de casestudies. Als redenen om op een school te blijven werken werden genoemd: de school draagt bij aan kansengelijkheid, de sfeer op school, de vrijheid om het werk naar eigen inzicht vorm te geven, gesteund worden door collega's en leidinggevende(n) en ruimte voor het geven en ontvangen van feedback.

Factoren die hierin geen rol spelen volgens de gesprekken in de casestudies, zijn de hoogte van de werkdruk en het bieden van goede arbeidsvoorwaarden.

Doorslaggevend ➔

Keuzes ➔

5. Veronderstelde voor- en nadelen

Veronderstelde voor- en nadelen

In zowel de enquêtes als de casestudies is ouders, leerlingen en onderwijspersoneel gevraagd naar veronderstellingen over verschillende schooltypen. Respondenten gaven in de enquête per keuzemotief aan welk schooltype zij die keuzefactor het meest toedichtten. Op die manier is getoetst of er een – juiste of onjuiste – veronderstelling is ten aanzien van een keuzefactor. Dit is van belang, omdat het laat zien hoe veronderstellingen mogelijk het schoolkeuzeproces beïnvloeden.

Ter illustratie: het veronderstelling-mechanisme toegelicht

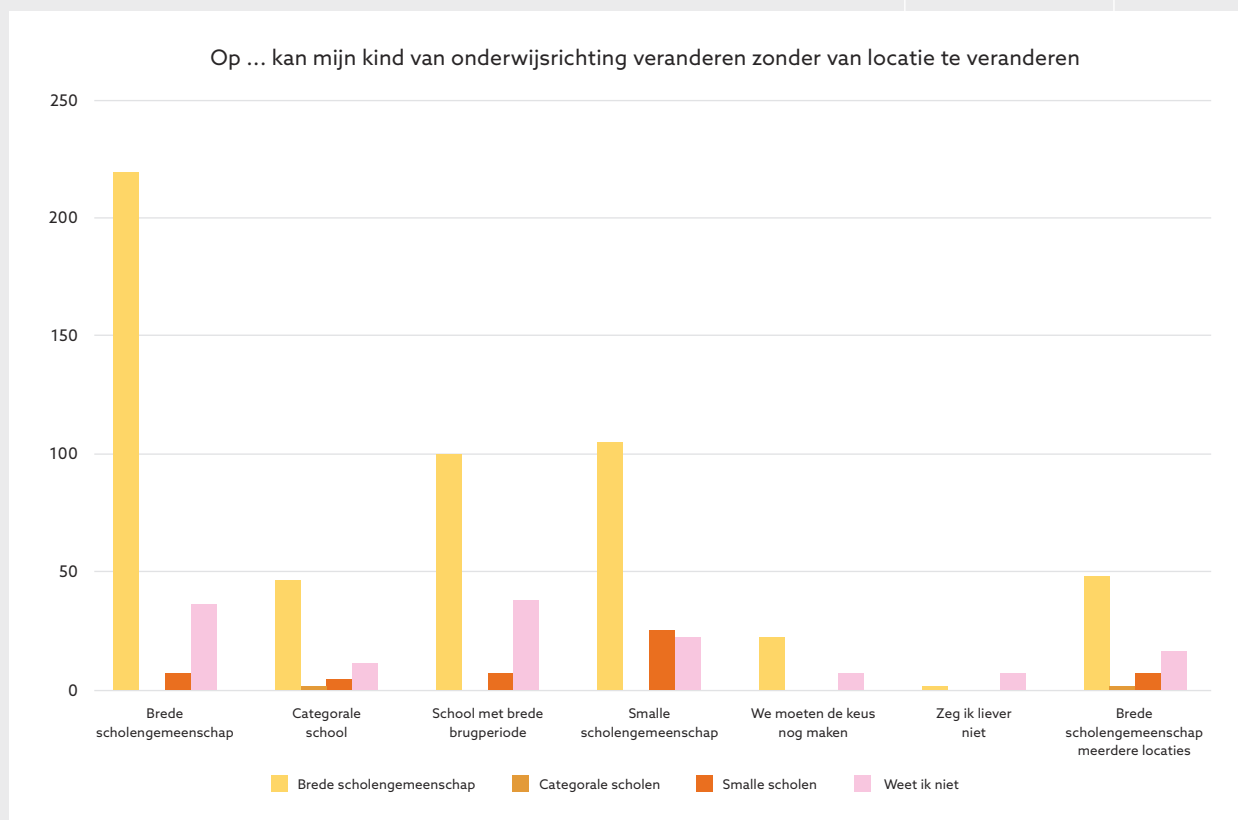
De sfeer op een school blijkt een belangrijke keuzefactor voor ouders en leerlingen. Wanneer bij veronderstellingen door respondenten wordt aangegeven dat zij een positieve sfeer vooral verwachten te zien bij schooltype X, dan verdiept dat de informatie over het mechanisme tussen de sfeer en de schoolkeuze. Het laat dan zien dat ouders en leerlingen vermoedelijk vaak voor schooltype X kiezen, omdat zij een van de belangrijkste keuzefactoren het meest verwachten te vinden in schooltype X.

Dat is niet op zichzelf verkeerd, maar roept wel de vraag op of de sfeer daadwerkelijk vooral op schooltype X bestaat. Wanneer dit niet zo is, loont het immers voor schooltype Y om uit te dragen dat ook zij die positieve sfeer bezitten. Dit zou de aantrekkingskracht dan immers kunnen vergroten – door een onjuiste veronderstelling te bestrijden.

Uit de resultaten van de enquête blijkt echter dat er geen opvallende veronderstellingen zijn wat betreft de uitgevraagde keuzemotieven en schooltype. Geen van de keuzefactoren werd dus opvallend vaak toegedicht aan een specifiek schooltype.

Motieven die direct verband houden met het schooltype zelf (zoals de mogelijkheid om van onderwijsrichting te wisselen zonder van schoollocatie te veranderen), vormen daarop een uitzondering. Deze werden wel het vaakst toegedicht aan brede scholengemeenschappen. Zie ter illustratie grafiek 15.

Grafiek 15 Ouders werden gevraagd per stelling aan te geven van welk schooltype zij verwachten dat deze het beste overeenkomt met de stelling. De antwoorden in de legenda rechts zijn wat respondenten invulden op de puntjes. De schooltypen onder de balken geven het schooltype aan waar ouder en kind voor gekozen hebben.

De bevindingen in dit hoofdstuk zijn daarom enkel afkomstig uit de casestudies. Daar gingen we in gesprek met ouders, leerlingen en docenten over veronderstellingen over de voor- en nadelen van het type school waar zij voor hebben gekozen. Hieronder lichten we de bevindingen toe.

Het gaat in de onderstaande tekst nadrukkelijk om veronderstellingen. Zij geven geen waarheid weer, maar hoe ouders en leerlingen denken over de verschillende typen scholen, zoals uitgevraagd tijdens de casestudies.

Veronderstelde voordelen van brede scholengemeenschappen door ouders en leerlingen

Diversiteit aan leerlingen maakt afspiegeling maatschappij

Ouders en leerlingen zien ook voordelen van brede scholengemeenschappen. Zo wordt de diversiteit aan leerlingen positief gewaardeerd. Ouders noemen dat deze scholen "meer een weerspiegeling van de maatschappij" zijn. Leerlingen komen er in contact met anderen van verschillende onderwijsrichtingen. Zoals een ouder opmerkte: "De ontmoetingen die mijn zoon heeft, gaan verder dan alleen de medeleerlingen binnen vmbo-t."

‘Praktijkvoorzieningen’ ook toegankelijk voor havo/vwo

Daarnaast kan het feit dat brede scholengemeenschappen vaak beschikken over praktijklokalen voor het vmbo ook ten goede komen aan andere onderwijsrichtingen. Die praktijkvoorzieningen – zoals technieklokalen of keukenfaciliteiten – kunnen ook worden ingezet voor havo- of vwo-leerlingen die praktijkgericht onderwijs of verdieping zoeken. Voor sommige scholen is dit een kans die meer benut kan worden. Zo vertelt een leerling van een brede scholengemeenschap: “Ik vind de praktijklokalen fantastisch, maar daar mag ik als havoleerling geen gebruik van maken”.

Veronderstelde nadelen van brede scholengemeenschappen door ouders en leerlingen

Brede scholengemeenschappen zijn (heel) groot

In meerdere gesprekken komt naar voren dat ouders het een voordeel vinden als een school kleinschalig is of voelt. Dit wordt door hen gekoppeld aan schooltype.

Een ouder van een leerling op een brede scholengemeenschap gaf bijvoorbeeld aan eigenlijk een smallere school te prefereren, omdat “grotere scholengemeenschappen een heel andere dynamiek hebben; een knusse school biedt voordelen als het gaat om veiligheid.” Een medewerker van diezelfde school vertelt dat ze op open dagen soms hoort dat ouders en leerlingen door de grootte denken dat de school een ‘leerlingfabriek’ is, waar leerlingen slechts een nummer zijn. Tegelijkertijd komt in de casestudies ook naar voren dat dit een indruk is die van tevoren van brede scholengemeenschappen kan bestaan, maar dat het in de praktijk meevalt.

Er bestaan negatieve denkbeelden over het vmbo

Tijdens meerdere casestudies deden ouders en leerlingen uitspraken die een negatief beeld over het vmbo laten zien. In onderstaande tekst is er bewust voor gekozen de letterlijke uitspraken te delen. Deze uitspraken zijn negatief, en soms heftig en confronterend om te lezen. Belangrijk in de interpretatie van deze paragraaf, is dat deze uitspraken geen waarheid laten zien.

Wat het wel laat zien, zijn de negatieve denkbeelden die bij sommige ouders en leerlingen spelen over het vmbo. Omdat deze van invloed kunnen zijn op de schoolkeuze, zijn de denkbeelden wel weergegeven. Deze veronderstellingen zijn, net als de andere veronderstellingen, dan ook niet als bevinding, inzicht of kennis meegenomen, maar schetsen wel een stuk context waarbinnen de schoolkeuze gemaakt wordt.

Een medewerker van een brede scholengemeenschap vertelt: “Op open dagen hoor ik vaak dat ouders van havo/vwo-leerlingen liever niet willen dat hun kind in contact komt met mavoleerlingen”. In de gesprekken met ouders werd dit niet expliciet als bezwaar genoemd, maar er kwamen wel opmerkingen naar voren die wijzen op een negatief imago van het vmbo.

Zo vertelt een ouder dat het voor haar “een grote shock” was dat haar kind op het mavo terecht kwam in plaats van op havo of vwo. Volgens haar worden mavo-leerlingen “anders opgevoed” en hebben ze “een andere manier van denken”. In meerdere gesprekken werd gesuggereerd dat vmbo-leerlingen de motivatie van andere leerlingen naar beneden halen.

Volgens een medewerker op een brede scholengemeenschap denken ouders van havo- en vwo-leerlingen dat leerlingen van het mavo meer gedoe veroorzaken en het leren verstoren. Een ouder van een categoriaal gymnasium vertelde dat haar kind zei: “Ik ben blij dat ik op deze school zit, want hier word ik niet omver gereden door fatbikes en krijg ik geen messen in mijn rug.”

Veronderstelde voordelen van categoriale scholen door ouders en leerlingen

Kwaliteit van docenten hoger op categoriale en smalle scholen

Tijdens de casestudies gaven leerlingen van de categoriale school aan dat hun beeld van de kwaliteit van docenten voor hen een belangrijke rol speelde in hun schoolkeuze. Volgens hen zijn de docenten op hun school gepassioneerd en gemotiveerd, wat zij toeschrijven aan het schooltype: het categoriaal gymnasium. Docenten zouden volgens hen graag lesgeven op deze school omdat de leerlingen gemotiveerd zijn en omdat zij de ruimte krijgen om diep op hun vak in te gaan.

Ook leerlingen van de smalle scholengemeenschap spraken zich hierover uit. Zij gaven aan het jammer te vinden dat sommige docenten niet goed kunnen uitleggen, en legden eveneens een verband met het schooltype. Hun veronderstelling is dat docenten zich op categoriale scholen beter kunnen specialiseren, wat volgens hen de kwaliteit van het onderwijs ten goede komt.

Met ‘gelijkgestemden’ op een categoriale of smalle school

Daarnaast gaven leerlingen van zowel het categoriaal gymnasium als van de smalle havo/vwo-school aan dat het prettig is om onder ‘gelijkgestemden’ te zijn. Waar zij op de basisschool vaak bekendstonden als ‘de slimste van de klas’, ervaren zij in de nieuwe schoolomgeving dat zij deel uitmaken van een groep met een vergelijkbare leerhouding en motivatie. Dit creëert een leeromgeving waarin zij zich meer op hun gemak voelen, zich minder hoeven aan te passen aan anderen en waarin zij intellectueel worden uitgedaagd.

Ouders van leerlingen op het categoriale gymnasium leggen uit dat er leerlingen zijn die op een gymnasium goed functioneren, maar op een andere school zouden “verzuipen”. Een ouder vertelt: “Ze steken cognitief boven het maaiveld uit, maar zijn sociaal soms wat minder sterk”.

Veronderstelde nadelen van categorale scholen door ouders en leerlingen

Het categoriaal gymnasium als een plek voor studieballen

Ouders van leerlingen op het categoriaal gymnasium gaven aan dat zij vooraf bepaalde aannames hadden over dit type school. Een veelgehoord vooroordeel is dat het gymnasium alleen geschikt zou zijn voor 'nerds' of 'studieballen'. In de praktijk blijkt dit beeld genuanceerder, geven zij aan. Een ouder vertelde: "Mijn zoon past inderdaad in dat plaatje, maar hij heeft ook klasgenoten die helemaal niet zo van leren houden."

Het categoriaal gymnasium als elitaire bubbel

Ook het imago van het categoriaal gymnasium als een 'elitaire bubbel' kwam ter sprake. Verschillende ouders gaven aan dat zij dit beeld vooraf hadden en dat dit deels bevestigd werd door hun ervaringen. Zo merken zij dat er relatief veel leerlingen zijn met een welgestelde achtergrond, wat zichtbaar is in het dragen van merkkleding en luxeaccessoires. In dit geval blijkt de aanname volgens hen dus deels te kloppen.

Veronderstelde voordelen van brede scholengemeenschappen volgens onderwijspersoneel

Leerlingen leren meer van en met elkaar

De aanwezigheid van verschillende leerwegen wordt gezien als een verrijking: het bevordert sociale vaardigheden en draagt bij aan een realistischere afspiegeling van de maatschappij. Ook wordt door medewerkers van een brede scholengemeenschap genoemd dat er minder stigma rust op de onderwijsrichting van leerlingen: iedereen is gewoon 'leerling van deze school'.

Lesgeven op een brede scholengemeenschap biedt afwisseling

Voor docenten biedt werken op een brede school veel afwisseling. Het wordt zelden als saai ervaren, juist vanwege de diversiteit onder leerlingen én collega's. Die variatie wordt gezien als leerzaam: doordat je met verschillende collega's samenwerkt, ontstaan er nieuwe inzichten en manieren van lesgeven.

Opzetten van onderwijsprojecten is makkelijker

Ook wordt genoemd dat brede scholen meer mogelijkheden bieden voor het opzetten van onderwijsprojecten die meerdere onderwijsrichtingen overstijgen.

Minder gescheiden cultuur

Bovendien is er volgens sommige medewerkers op brede scholengemeenschappen minder sprake van een gescheiden cultuur tussen eerstegraads en tweedegraads docenten; men werkt meer als één team.

Veronderstelde nadelen van brede scholengemeenschappen volgens medewerkers

Minder kans op het ontvangen van subsidies

Subsidieverdeling wordt daarnaast als een knelpunt genoemd. Veel subsidies worden toegekend op basis van achterstandsscores. Brede scholengemeenschappen hebben vaak afdelingen die zowel een relatief hoge als lage achterstandsscore vertegenwoordigen. In de subsidieaanvragen wordt naar het gemiddelde van de gehele school gekeken, waardoor de school in de middenmoot belandt en vaak buiten de boot valt. Daardoor missen brede scholengemeenschappen regelingen die juist gericht zijn op het bevorderen van kansengelijkheid.

Minder efficiëntie in organisatie en minder financiële middelen

Brede scholengemeenschappen moeten een brede populatie bedienen. Ze moeten “van alles een beetje” doen, in plaats van “van één ding heel veel”. Smallere scholen zijn efficiënter en hebben meer geld over om leuke dingen te doen. Ze kunnen zich aantrekkelijker maken op dat gebied, waardoor een ongelijke concurrentiestrijd ontstaat, vertellen de medewerkers van brede scholengemeenschappen.

Daarnaast zijn brede scholengemeenschappen van zichzelf al duurder, omdat je minder efficiënt groepen kan maken. “Door breed te zijn prijs je jezelf uit de markt op verschillende gebieden”, vertelt een schoolleider van een brede scholengemeenschap. Dat moet eerlijker verdeeld worden, vindt zij.

Schaalgrootte van afdelingen kan een bedreiging zijn

Daarnaast zijn er een heel aantal organisatorische uitdagingen voor brede scholengemeenschappen. Bijvoorbeeld schaalgrootte speelt een rol. Als bepaalde afdelingen krimpen, bijvoorbeeld een vwo-afdeling met dalende aanmeldingen, komt de ‘breedheid’ van de school onder druk te staan. “Hoe zorg je ervoor dat je een brede scholengemeenschap blijft?” wordt in de casestudies afgevraagd.

Specialiseren als docent is moeilijker

Een nadeel van brede scholengemeenschappen dat wordt genoemd in casestudies is dat specialiseren lastig kan zijn, doordat er bijvoorbeeld kleine bovenbouwgroepen zijn. Hierdoor is er minder ruimte voor eerste-graadsdocenten en wordt het moeilijker om docenten met die ambitie te behouden.

Niet zelf kiezen aan welke onderwijsrichting je lesgeeft

Ook kan je op brede scholengemeenschappen niet altijd kiezen aan welke onderwijsrichting je lesgeeft. Niet elke docent voelt zich prettig bij lesgeven aan alle richtingen. Zo kan het voorkomen dat een docent met een voorkeur voor havo of vwo ook les moet geven op vmbo-kaderniveau: "niet alle docenten kunnen dat".

Veronderstelling van categorale en smalle scholen volgens medewerkers

Onterechte stigmatisering van het categoriaal gymnasium

Docenten benoemen dat het categoriaal gymnasium gestigmatiseerd wordt, terwijl dit type school voor sommige leerlingen onmisbaar is – aldus hen. Die leerlingen zouden op een brede scholengemeenschap niet tot hun recht komen en mogelijk zelfs uitvallen.

Tegelijkertijd signaleren zij ook dat het categoriaal gymnasium aantrekkelijk wordt gevonden doordat er een bepaalde status aanhangt. Volgens hen leidt dat ertoe dat er ook leerlingen worden aangemeld die bijvoorbeeld beter tot hun recht zouden komen op de havo.

Zij pleiten daarom voor een cultuuromslag: het gymnasium moet er vooral zijn voor leerlingen die dit type school nodig hebben voor hun ontwikkeling en die elders zouden 'verzuipen'. Dat vraagt ook om een kritischer blik op het schooladvies vanuit de basisschool.

6. Conclusie

Conclusie

Het doel van dit onderzoek is om beter te begrijpen welke mechanismen de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen beïnvloeden. Door inzicht te krijgen in de bewuste schoolkeuzemotieven van ouders, leerlingen en docenten wordt duidelijk aan welke knoppen scholen kunnen draaien om hun aantrekkelijkheid te vergroten. Tegelijkertijd kunnen onderliggende veronderstellingen over (typen) scholen het keuzeproces onbewust beïnvloeden. Daarom is het ook relevant om inzicht te krijgen in welke veronderstellingen hierover leven bij ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals, die mogelijk de aantrekkingskracht beïnvloeden.

Om hiertoe te komen stonden de volgende vragen centraal:

- Welke keuzefactoren zijn van invloed op het maken van een middelbare schoolkeuze voor ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?
- Welke veronderstellingen bestaan er over de voor- en nadelen van brede scholengemeenschappen en categorale scholen onder ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?
- Wat betekent dat voor de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen voor ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals?

Hieronder zijn de bevindingen van het onderzoek nogmaals kort weergegeven. Deze conclusies zijn in het volgende hoofdstuk vertaald naar aanbevelingen.

Bevindingen ouders en leerlingen

Verschillende keuzefactoren representeren een ander mechanisme met betrekking tot de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen. Keuzefactoren waar door een deel van de populatie (doorslaggevend) belang aan wordt gehecht, zijn kansen voor brede scholengemeenschappen om hun aantrekkingskracht te vergroten.

De sfeer op school, het aanbieden van een bijzonder onderwijsaanbod (extra vakken) en het je thuis voelen bij leerlingen op een school spelen voor de meeste ouders en leerlingen een doorslaggevende rol in het keuzeproces. Het kan de aantrekkingskracht van een school dus mogelijk ten goede komen wanneer er op deze factoren wordt ingezet.

Wanneer ouders en leerlingen zich in een bepaalde context bevinden zijn de afstand tussen huis en school, hoe goed de school te bereiken is, de geboden ondersteuningsmogelijkheden van een school en of vrienden naar dezelfde school gaan van belang. Zo wordt het belang van ondersteuningsmogelijkheden vergroot wanneer de leerling een bepaalde ondersteuningsbehoefte heeft. Het belang van afstand wordt daarentegen minder belangrijk als ouder en leerling in een omgeving wonen met veel scholen in de buurt. Dit zijn dus factoren waarmee de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen voor een deel van de ouders en leerlingen vergroot kan worden.

Het imago van een school is van invloed op het keuzeproces van ouders en leerlingen. Wanneer leerlingen op een school dermate slechte resultaten behalen, of de school negatief beoordeeld wordt door de inspectie, verslechtert dit imago en neemt de aantrekkingskracht van scholen in het algemeen, en dus ook van brede scholengemeenschappen, af.

Het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen en het kunnen ontmoeten van leerlingen van andere onderwijsrichtingen zijn factoren die bij uitstek horen bij een brede scholengemeenschap. Het kunnen wisselen van richting is voor ouders en leerlingen die kiezen voor een brede scholengemeenschap een belangrijke aantrekkingsfactor, terwijl het faciliteren van ontmoeting nauwelijks meespeelt. Om de aantrekkingskracht te vergroten lijkt het daarom raadzamer te focussen op het kunnen wisselen van onderwijsrichting dan op het faciliteren van ontmoeting van leerlingen van andere onderwijsrichtingen.

Ouders en leerlingen noemden in de casestudies als extra meewegende keuzefactoren de lestijden van het rooster, de aantrekkelijkheid van het gebouw en de toetsingsstructuur op een school. Hoe de voorkeuren wat betreft deze factoren eruitzagen verschilt per persoon. Dus hier kan geen conclusie worden getrokken over de aantrekkelijkheid van brede scholen.

De eindtoetsscore bij instroom, de school van een oudere broer of zus en of ouders zich thuis voelen bij andere ouders van een school zijn volgens de respondenten niet van invloed op de aantrekkingskracht.

Veronderstellingen ouders en leerlingen

Veronderstelde voordelen van brede scholengemeenschappen zijn volgens ouders en leerlingen dat de diversiteit aan leerlingen op deze scholen een afspiegeling van de maatschappij is en dat het contact tussen verschillende leerlingen positief is. Ook wordt als voordeel gezien dat praktijkvoorzieningen voor de vmbo-leerwegen ook breder beschikbaar zijn voor leerlingen uit andere onderwijsrichtingen. De veronderstelde voordelen van categorale scholen zijn dat de kwaliteit van docenten daar hoger is en dat het voor leerlingen fijn is om met 'gelijkgestemden' naar school te gaan.

Veronderstelde nadelen van brede scholengemeenschappen wat betreft ouders en leerlingen zijn dat brede scholengemeenschappen (heel) groot zijn terwijl de voorkeur uitgaat naar kleinschaligheid. Ook komt in de casestudies naar voren dat er negatieve vooroordelen heersen over vmbo-leerlingen, die een nadelige invloed zouden hebben op havo- en vwo-leerlingen. Daar tegenover staan de veronderstelde nadelen van categorale scholen, met name over het categoriaal gymnasium. Daarover wordt aangegeven dat het categoriaal gymnasium alleen een plek zou zijn voor 'nerds' of studieballen en dat het een elitaire bubbel is.

Concluderend zijn er beelden en bijbehorende veronderstellingen die zowel in het voordeel als in het nadeel van verschillende schooltypen spreken. Wat betreft de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen kan het lonen om de veronderstelde voordelen (nog) meer te laten zien en de veronderstelde nadelen te bestrijden door te laten zien dat deze niet (altijd) kloppen.

Bevindingen groep 8-docenten

Docenten van groep 8-leerlingen helpen ouders en leerlingen regelmatig bij het maken van de schoolkeuze. Wat betreft keuzefactoren spelen de ondersteuningsmogelijkheden van een school, het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen en het bieden van bijzonder onderwijsaanbod (extra vakken) de grootste rol in deze informele advisering van groep 8-docenten aan ouders en leerlingen. Wat brede scholengemeenschappen betreft is het kunnen wisselen van schoolrichting daarin het meest interessant, aangezien dit alleen het geval is op een school met meerdere onderwijsrichtingen.

Het schooltype (categoraal, smal, breed) speelt ook op zichzelf een rol in de advisering. Alleen bij een vwo- of praktijkadvies adviseren groep 8-docenten vaker een categorale, dan een smalle of brede scholengemeenschap. Voor de grootste groep leerlingen wordt dus door groep 8-docenten een school met meerdere onderwijsrichtingen geadviseerd.

Aangezien brede en smalle scholengemeenschappen in de enquête niet los van elkaar bevraagd zijn, is er geen uitspraak te doen over wanneer de voorkeur naar een smalle, of juist een brede scholengemeenschap uitgaat. Dit is een interessante vervolgvraag.

Bevindingen onderwijspersoneel

De doorslaggevende factoren in de schoolkeuze van onderwijsprofessionals zijn een fijne sfeer op het werk, een korte afstand tussen huis en werk, veel vrijheid om zelf te bedenken hoe je je werk doet, dat de school een brede scholengemeenschap is en dat je op een school les kunt geven aan leerlingen uit verschillende onderwijsrichtingen. Het valt op dat twee van de doorslaggevende factoren direct samenhangen met het schooltype. Wat betreft de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen loont het dus om in te zetten op deze factoren.

Inzoomend op het type school valt op dat een groter deel van de docenten die lesgeven op een categorale school bereid is om les te geven op een brede scholengemeenschap dan andersom. Lesgeven op een smalle school wordt door onderwijspersoneel van verschillende schooltypen relatief gelijk beoordeeld.

Wanneer de keuzefactoren individueel worden beoordeeld, worden de negatieve antwoordopties (heel onbelangrijk en onbelangrijk) nauwelijks gekozen. Dit sluit aan bij het beeld dat we zien bij de doorslaggevende factoren: dat er (meer dan bij ouders en leerlingen) een spreiding bestaat in wat onderwijspersoneel als doorslaggevend ervaart.

Naast factoren om voor een school te kiezen zijn er factoren die een rol spelen in het willen blijven werken op een school. Dit kwam naar voren tijdens de casestudies. Als redenen om op een school te blijven werken werden genoemd: de school draagt bij aan kansengelijkheid, de sfeer op school, de vrijheid om het werk naar eigen inzicht vorm te geven, gesteund worden door collega's en leidinggevende(n) en ruimte voor het geven en ontvangen van feedback.

Factoren die hierin geen rol spelen volgens de gesprekken in de casestudies, zijn de hoogte van de werkdruk en het bieden van goede arbeidsvoorwaarden.

Veronderstellingen onderwijspersoneel

Onderwijspersoneel geeft als voordelen van brede scholengemeenschappen aan dat leerlingen meer van en met elkaar leren, dat het afwisseling biedt in hun werk, dat het opzetten van onderwijsprojecten makkelijker is en dat er minder sprake is van een gescheiden cultuur.

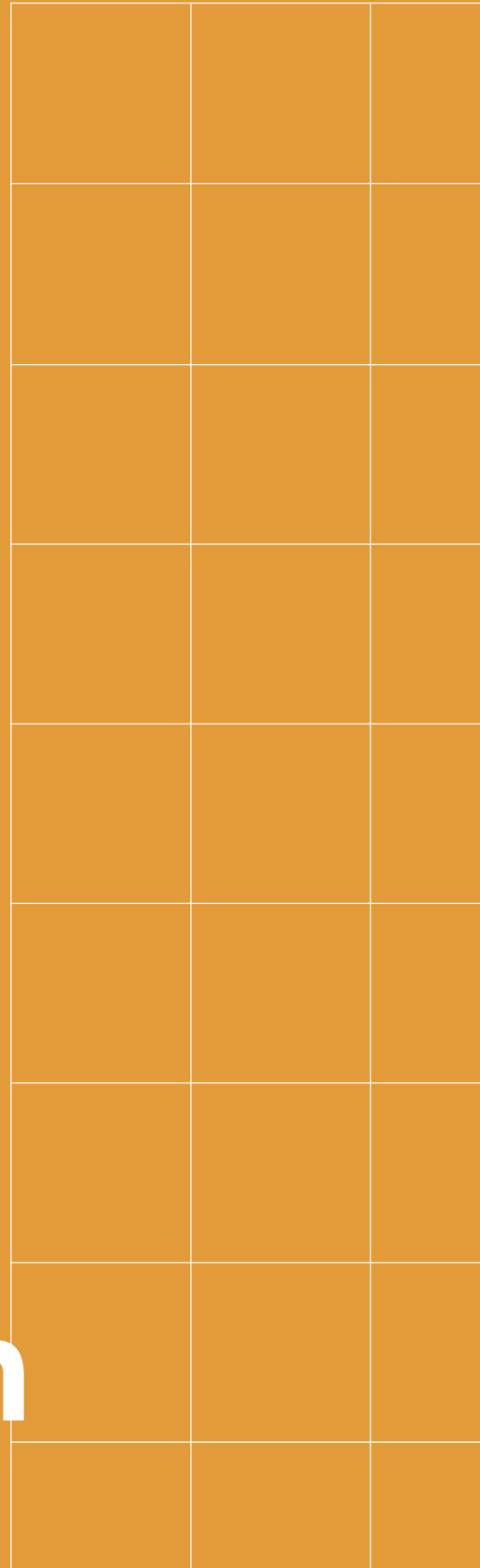
Er worden ook veronderstelde nadelen van brede scholengemeenschappen besproken. Zo wordt genoemd dat de kans om subsidies te ontvangen die worden toegekend op basis van achterstandsscores, kleiner zou zijn. Dit komt doordat zij vaak zowel afdelingen met relatief hoge als met relatief lage achterstandsscores hebben, waardoor het gemiddelde in de middenmoot uitkomt. Daarnaast wordt aangegeven dat brede scholengemeenschappen lastiger efficiënt te organiseren zijn, over minder financiële middelen beschikken en risico's kennen met betrekking tot de schaalgrootte van bepaalde afdelingen. Verder wordt als verondersteld nadeel genoemd dat docenten binnen brede scholengemeenschappen minder vaak kunnen specialiseren als eerstegraadsdocent en niet altijd zelf kunnen kiezen aan welke onderwijsrichting zij lesgeven.

Als nadeel van het categoriaal gymnasium wordt aangegeven dat er sprake is van een onterechte stigmatisering, waar meer erkend zou moeten worden dat het een type school is dat ook nodig is voor een specifieke groep leerlingen.

Wat betreft de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen richting onderwijspersoneel geldt opnieuw dat het uitlichten van de veronderstelde vooroordelen en het bestrijden van de veronderstelde nadelen een logische tactiek is.

Wat specifiek opvalt aan de nadelen van brede scholengemeenschappen is dat deze gedeeltelijk financieel en organisatorisch van aard zijn. Dit zijn ervaren nadelen van scholen die door beleidskeuzes (gedeeltelijk) weggenomen zouden kunnen worden.

7. Aan- bevelingen

Aanbevelingen

De hoofdvraag van het onderzoek was om beter te begrijpen welke mechanismen de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen beïnvloeden. Daarnaast had het onderzoek als doel om te komen tot praktische aanbevelingen voor interventies die deze aantrekkingskracht kunnen vergroten.

Om tot aanbevelingen te komen is er een zogenoemde Oplossingsmarathon georganiseerd. Mensen die mogelijk met de aanbevelingen aan de slag moeten, werden uitgenodigd om tot aanbevelingen te komen. Zo waren er diverse mensen uit het voortgezet onderwijs (docenten, schoolleiders, etc.), de VO-raad, rijksambtenaren en gemeenteambtenaren aanwezig. Door deze brede samenstelling is er vanuit diverse perspectieven meegedacht over wat wel en niet kan werken in de praktijk.

Tijdens de Oplossingsmarathon werden eerst de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek gepresenteerd. Vervolgens gingen de deelnemers aan de slag met het bedenken van ideeën om de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen te vergroten.

In een eerste ronde werkten deelnemers in homogene groepen: onderwijs bij onderwijs, rijksambtenaar bij rijksambtenaar en gemeenteambtenaar bij gemeenteambtenaar. Op basis van de onderzoeksresultaten en hun eigen ervaringen bedachten zij zoveel mogelijk ideeën.

In de tweede ronde werden een aantal door de deelnemers zelf geselecteerde ideeën verder uitgewerkt in heterogene groepen. Door vanuit verschillende perspectieven naar de oplossingen te kijken gingen we na of die oplossingen voor de uitvoerders (onderwijs en overheid) werken.

De aanbevelingen in dit hoofdstuk zijn tot stand gekomen op basis van de resultaten uit het onderzoek en de ideeën tijdens de Oplossingsmarathon. Op de volgende vier thema's zijn aanbevelingen geformuleerd:

- Profileren van scholen;
- Financiën;
- Huisvesting en omgeving;
- Organisatie van het onderwijs;
- Bewustwordings- en voorlichtingscampagne.

Verskillende aanbevelingen zijn gericht op en vragen actie van diverse instituties, zoals de Rijksoverheid, gemeenten en scholen(besturen). In de tekst staat vermeld op wie elke aanbeveling betrekking heeft.

Profilering van scholen

Profilering op basis van keuzefactoren

Op basis van de gepresenteerde bevindingen is per categorie keuzemotief (zoals eerder gepresenteerd in de bevindingen) een aanbeveling voor de profilering van scholen. Voor het aantrekken van leerlingen geldt:

- Profileer je als school op de keuzefactoren die hoe dan ook belangrijk gevonden worden: de sfeer op school, een bijzonder onderwijsaanbod en het je thuis voelen bij de leerlingen van deze school.
- Onderzoek als school welke contextafhankelijke keuzefactoren gelden in de beoogde leerlingenpopulatie en profileer je op de aanwezige keuzefactoren: de afstand tussen huis en school, de bereikbaarheid van de school en de ondersteuningsmogelijkheden op school.
- Zet je als school in om op de factoren die spelen bij een ondergrens, niet door de ondergrens te zakken: de resultaten van leerlingen en de beoordeling door de Onderwijsinspectie.
- Profileer je als brede school op brede school-specifieke factoren, waar die van invloed zijn op het keuzeproces: het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen en het ontmoeten van leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen.

Financiën

Meer middelen voor brede scholengemeenschappen

Ken als Rijksoverheid brede scholengemeenschappen structureel meer geld toe. Met dit geld kunnen scholen zorgen voor een breed én bijzonder onderwijsaanbod. Denk aan het in stand houden van kleine klassen en afdelingen en het verbijzonderen van het onderwijsaanbod (zoals techniek, design, dans of tweetalig onderwijs), passend bij de behoefte in de regio van de school.

Uit de casestudies komt naar voren dat brede scholengemeenschappen het financieel niet altijd makkelijk hebben. Bijvoorbeeld omdat zij een breed onderwijsaanbod moeten faciliteren en daarmee hun onderwijs niet altijd (kosten)efficiënt kunnen organiseren of omdat zij kleinere klassen les moeten geven.

Een schoolleider van een brede scholengemeenschap zei hierover: "We zien steeds vaker dat leerlingen kiezen op basis van interessant aanbod, bijvoorbeeld danslessen. Brede scholengemeenschappen zijn financieel duurder dan andere scholen, want die kunnen minder efficiënt groepen maken. Als smallere school ben je efficiënter en heb je meer geld over om leuke dingen te organiseren. En dan kan je je dus aantrekkelijker maken op dat gebied. Dat zorgt voor een oneerlijke concurrentiestrijd".

Dat ouders en leerlingen zouden kiezen voor bijzonder onderwijsaanbod komt overeen met de bevindingen uit onze enquêtes, waaruit blijkt dat dit voor 31% van de ouders en voor 28% van de leerlingen een doorslaggevende factor in de schoolkeuze is.

Aanscherping subsidies in het voordeel van brede scholengemeenschappen

Onderzoek als Rijksoverheid in hoeverre huidige subsidieregelingen brede scholengemeenschappen benadelen. Herverdeel nieuwe rondes van onderwijssubsieregelingen en overweeg om bij de toewijzing van (bepaalde) subsidies voorrang te geven aan brede scholengemeenschappen.

Medewerkers van brede scholengemeenschappen gaven in de casestudies aan dat brede scholengemeenschappen het risico lopen subsidies mis te lopen die worden toegekend op basis van achterstandsscores. Zo werd aangegeven: "Op brede scholengemeenschappen heb je vaak afdelingen met hoge achterstandsscores en afdelingen met lage achterstandsscores. In de berekeningen wordt daarvan een gemiddelde genomen waarmee brede scholengemeenschappen in de middenmoot terechtkomen. Door breed te zijn prijs je jezelf zo uit de markt. Dat moet eerlijker verdeeld worden".

Huisvesting en omgeving

Vorrang voor brede scholen in toewijzing schoolgebouwen

Geef als gemeenten brede scholengemeenschappen voorrang bij de vernieuwing en toewijzing van schoolgebouwen en het creëren van aantrekkelijke schoolomgevingen.

Onderzoek als ministerie welke mogelijkheden er op rijksniveau zijn om brede scholengemeenschappen te faciliteren in aantrekkelijke huisvesting.

Uit de bevindingen blijkt dat de sfeer op school voor ouders en leerlingen de belangrijkste reden is om voor een school te kiezen. In de casestudies werd gevraagd waar die sfeer voor hen uit bestaat. In meerdere gesprekken werd de sfeer gekoppeld aan het schoolgebouw. Zo werd genoemd dat het niet te oud moet zijn, bij voorkeur licht en open is en niet al te groot. Het gebouw moet volgens leerlingen niet aanvoelen als een "gevangenis". Om die reden is één van de aanbevelingen gericht op de onderwijshuisvesting.

De sfeer bestond voor ouders en leerlingen overigens uit meer dan het gebouw. De sfeer is een persoonlijk en subjectief gevoel. Een ouder zei hierover: "Als je binnenkomt bij de open dag voel je het meteen. Het is geen feit, maar een persoonlijk gevoel." Een andere ouder vertelde: "Sfeer is niet meetbaar, maar een gevoel. Dat maakt het dubbel: je kunt het niet betwisten, maar het is wel heel belangrijk." Leerlingen omschreven de sfeer desgevraagd als de "uitstraling" of "vibe" van de school.

Bereikbaarheid van de school

Onderzoek als provincie en gemeente hoe de bereikbaarheid van brede scholengemeenschappen, met name in gebieden waar leerlingen grotere afstanden afleggen om naar school te gaan, verbeterd kan worden. Denk aan het veiliger maken van fietsroutes en het verbeteren van ov-verbindingen.

Uit het onderzoek blijkt dat voor sommige ouders en leerlingen de bereikbaarheid van de school een grote rol speelt in de schoolkeuze. Dit geldt met name voor leerlingen en ouders in buitengebieden. Brede scholengemeenschappen worden dus aantrekkelijker voor deze groep ouders en leerlingen, wanneer hun school goed bereikbaar is.

Organisatie van het onderwijs

Het brede onderwijsaanbod benutten

Maak het als school mogelijk voor vmbo-basis- en kaderleerlingen om (meer) theoretische vakken te volgen en geef havo- en vwo-leerlingen de kans om praktijkvakken te kiezen. Dit aanbod kan de aantrekkingskracht op leerlingen en ouders vergroten en biedt tegelijkertijd meer ruimte aan leerlingen om hun talenten te ontwikkelen, ongeacht de formele onderwijsroute die zij volgen.

Omdat brede scholengemeenschappen een brede populatie bedienen moeten ze "van alles een beetje doen, in plaats van één ding heel veel", vertelde een schoolleider van een brede scholengemeenschap. Dat kan niet altijd (kosten)efficiënt.

Tegelijkertijd biedt een breed aanbod aan onderwijsrichtingen op één locatie ook kansen. Bijvoorbeeld om meer maatwerk en aantrekkelijk onderwijs te bieden. Zo kunnen scholen het mogelijk maken dat leerlingen vakken volgen in verschillende onderwijsrichtingen. Denk aan havo- en vwo-leerlingen die praktijkvakken volgen in praktijklokalen die zijn ingericht voor de beroepsgerichte profielen van de vmbo-leerwegen.

In de casestudies werd door leerlingen ook nadrukkelijk deze wens uitgesproken. Zo vertelde een leerling van een brede scholengemeenschap: “Ik vind de praktijklokalen op onze school geweldig, maar als havo-leerling mag ik daar geen gebruik van maken”. Tevens sluit deze kans aan op landelijke ontwikkelingen zoals de subsidieregeling Praktijkgerichte havo.⁵⁵

Samenwerking voor efficiënte organisatie en breed onderwijsaanbod

Onderzoek als scholen(besturen) waar samenwerkingen de organisatie van het onderwijs kunnen verbeteren en zet in op samenwerkingen die een breder en aantrekkelijker onderwijsaanbod mogelijk maken.

Tijdens de Oplossingsmarathon werd aanbevolen dat brede scholengemeenschappen meer inzetten op samenwerking bij de organisatie van hun onderwijs. Denk bijvoorbeeld aan het delen van (praktijk)lokalen, zoals techniek- en sportruimtes, om een bijzonder onderwijsaanbod mogelijk te maken – iets wat, zoals uit de bevindingen blijkt, een belangrijk keuzemotief is voor ouders en leerlingen.

⁵⁵ <https://www.dus-i.nl/subsidies/praktijkgerichte-havo>.

Ook werd genoemd dat andere vormen van samenwerking zoals het houden van gezamenlijke startdagen en kennisuitwisseling tussen personeelsleden van verschillende scholen kunnen bijdragen aan een efficiëntere onderwijsorganisatie. Die efficiëntie creëert mogelijk financiële en organisatorische ruimte, die bij brede scholengemeenschappen lijkt te ontbreken.

Bewustwordings- en voorlichtingscampagne

Voordelen van brede scholengemeenschappen

Voer een overheids campagne die ouders en leerlingen bewust maakt van de voordelen van brede scholengemeenschappen.

De (maatschappelijke) meerwaarde van brede scholengemeenschappen speelt in uiteenlopende mate een rol bij de schoolkeuze van ouders en leerlingen, zo blijkt uit de bevindingen. Zo is vooral voor ouders en leerlingen die al voor brede scholengemeenschappen kiezen het kunnen wisselen van onderwijsrichting zonder van schoollocatie te veranderen een belangrijk keuzemotief. Mogelijk kan dit voor een grotere groep ouders en leerlingen een rol spelen in de schoolkeuze wanneer de (maatschappelijke) voordelen sterker worden uitgedragen.

Gerichte bewustwording en voorlichting over deze (maatschappelijke) voordelen kunnen bijdragen aan de aantrekkingskracht van brede scholengemeenschappen. Als uit te lichten voordeel wordt met name genoemd dat leerlingen makkelijker op een passende onderwijsrichting komen doordat het overstappen naar een andere richting makkelijker is. Er kan daarnaast aandacht worden besteed aan de voordelen wat betreft burgerschap en het leren samenwerken met een meer diverse leerlingenpopulatie.

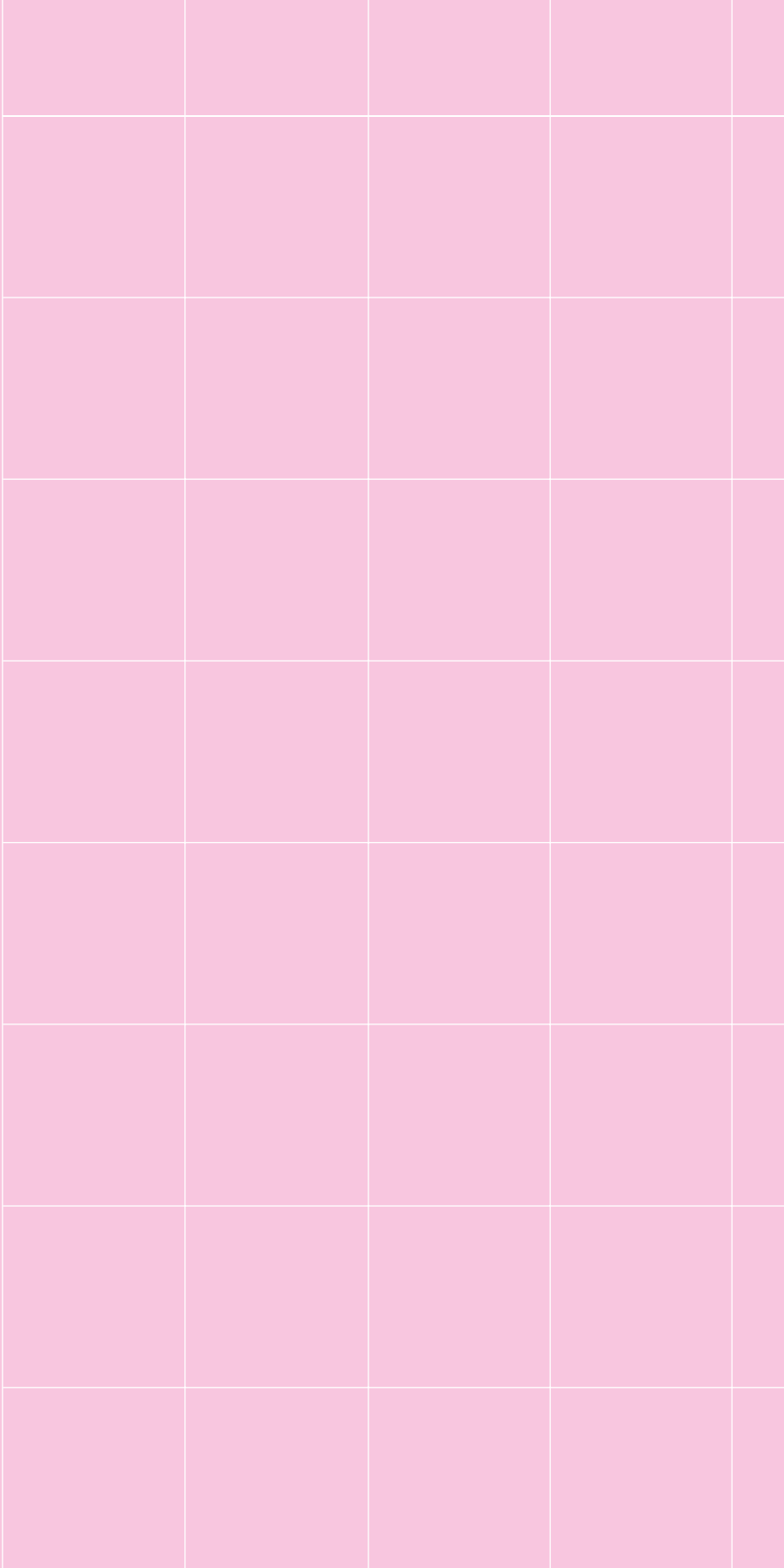
Tot slot kan in de campagne laagdrempelige en meertalige informatie worden aangeboden over het Nederlandse schoolsysteem, de overstap en schoolkeuzes, zodat een (nog) grotere groep ouders en leerlingen weet krijgt van de voordelen van brede scholengemeenschappen.

Overige ideeën uit de Oplossingsmarathon

Er is een aantal ideeën genoemd tijdens de Oplossingsmarathon, die door de groepen niet zijn geselecteerd voor verdere uitwerking en/of wat lastiger te koppelen is aan de bevindingen in dit onderzoek. Toch zijn het mogelijk wel ideeën die in de toekomst verdere uitwerking verdienen. Daarom worden ze hieronder kort benoemd:

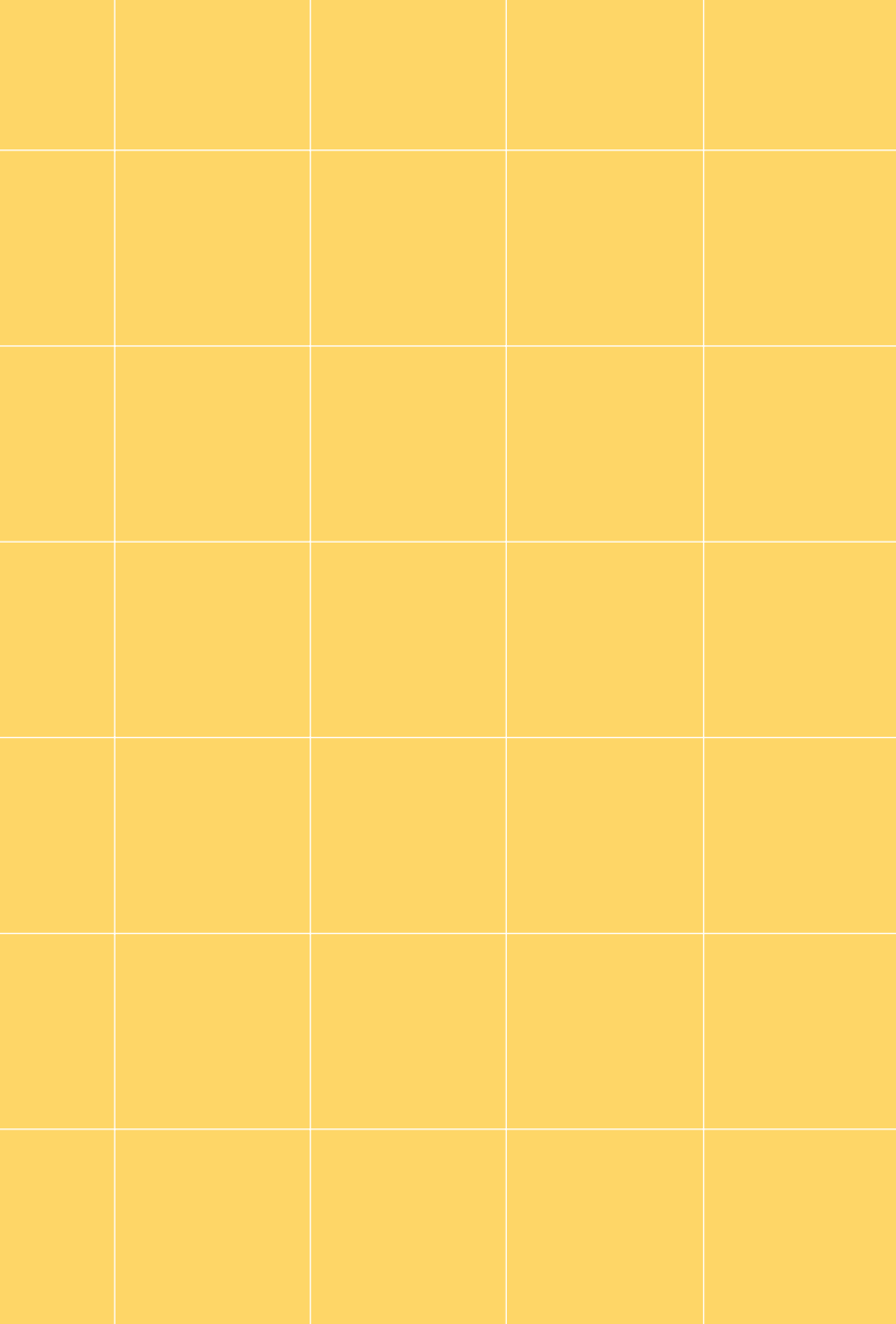
- Maak het aantrekkelijker om als docent te starten op een brede scholengemeenschap, bijvoorbeeld door ondersteuning en/of opleidingsaanbod.
- Maak het mogelijk onderwijspersoneel op brede scholengemeenschappen beter te betalen.
- Stel in dat schoolbesturen in Regionaal Plan Onderwijsvoorzieningen (RPO), in tegenstelling tot de huidige situatie, de start van brede scholengemeenschappen niet kunnen tegenhouden.
- Stimuleer solidariteit onder schoolleiders, bijvoorbeeld door centrale aanmelding of een solidariteitsfonds.
- Stel een themaonderzoek van de Inspectie van het Onderwijs in naar het niveau van vwo-onderwijs op categorale scholen vs. brede scholengemeenschappen.

A decorative graphic consisting of a grid of squares. The grid is composed of 10 columns and 10 rows of squares. The squares are colored in a light pink or lavender hue. The grid is positioned in the upper right quadrant of the page, with its bottom-left corner aligned with the top-left corner of the 'Bibliografie' text.

Bibliografie

Bibliografie

- Allen, J., Bijlsma, I., Borghans, L., & Poulissen, D. (2016). *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.
- Boerefijn, J. (2022, Maart). Van gelukkige leraren leer je meer. *De Nieuwe Meso*.
- Bulder, E., van den Langenberg, K., van der Ploeg, S., Karssen, M., Vaessen, A., Leest, B., & Beurskens, K. (2020). *Alle scholen toegankelijk: een open deur? Toelatingsbeleid en toegankelijkheid in het funderend onderwijs*. Utrecht: Oberon.
- DUO. (2022). *Leerlingen per vestiging en bestuur (vavo apart) 2022*.
- DUO. (2024). *Onderwijspersoneel primair onderwijs in aantal personen 2011-2023*.
- DUO. (2024). *Onderwijspersoneel vo in personen 2011-2023*.
- Hilhorst, J., Boers, E., & Steenbergen, J. (2007). *Tegen de stroom in! Inzicht in motieven van leerlingen, ouders en docenten in Amsterdam Zuidoost bij de keuze voor een school voor Voortgezet Onderwijs*. Ede: Kennispraktijk Steenbergen.
- Hooge, E., Maassen van den Brink, H., & van 't Veen, C. (2019). *Doorgeschooten differentiatie in het onderwijsstelsel, Stand van educatief Nederland 2019*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Jaswal, N., Sharma, D., Bhardwaj, B., & Kraus, S. (2024). Promoting well-being through happiness at work: a systematic literature review and future research agenda. *Management Decision*, pp. 332-369.
- Kyuper, H., & van der Werf, G. (2012). *Excellente leerlingen in het voortgezet onderwijs*. University of Groningen.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, 10 Visie Kansengelijkheid funderend onderwijs. *Kamerbrief*.
- Oosterbeek, H., Sóvágó, S., & van der Klaauw, B. (2019). *Why are schools segregated? Evidence from the secondary-school match in Amsterdam*. Amsterdam: Centre For Economic Policy Research.
- PBT en Motivaction. (2018). *Wie zijn de leraren van morgen? Op zoek naar nieuw potentieel voor het leraarschap*. PBT & Motivaction.
- Salas-Vallina, A., Alegre, J., & Fernández Guerrero, R. (2018). Happiness at work in knowledge-intensive contexts: Opening the research agenda. *European Research on Management and Business Economics*, pp. 149-159.
- van der Steeg, M., Vermeer, N., & Lanser, D. (2011). *Nederlandse onderwijsprestaties in perspectief*. Centraal Planbureau.
- Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021). *Samen of gescheiden naar school; De betekenis van sociale scheiding en ontmoeting in het voortgezet onderwijs*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- VO-Raad. (2024). *Sectorrapportage Brede scholengemeenschappen: Aantal vestigingen en impact op schoolloopbaan*.
- Zwier, D. (2025). *Rhythms of class; Socio-economic disparities and peer dynamics in secondary school choice*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Bijlage

Omschrijving scholen casestudies

In deze bijlage staan de scholen die als casestudy hebben deelgenomen aan dit onderzoek omschreven:

Onderstaande omschrijvingen zijn gebaseerd op openbare data. Hieronder de bronvermeldingen per categorie:

- Percentages van de krimp en groei van scholen zijn berekend op basis DUO-gegevens over de leerlingenaantallen per school in 2018 en 2023 (leerlingen per vestiging en bevoegd gezag)⁵⁶
- Percentages van de krimp en groei van de regio zijn gebaseerd op gegevens van CBS.⁵⁷
- De classificatie van gemeentegrootte is overgenomen van het CBS.

Brede scholengemeenschappen

Brede scholengemeenschap 1

Schooltype	Brede scholengemeenschap
Schoolrichtingen	Mavo, havo, atheneum, gymnasium
Krimp/groei school	Stagnatie 0%
Krimp/groei regio	Groei 5% – 10%
Grootte gemeente	Klasse 5 (50.000 tot 100.000 inwoners)
Aantal scholen in omgeving	In de gemeente zelf staan vier middelbare scholen. In de buurt van de gemeente ligt een grote stad, wat het aantal scholen in de omgeving tot meer dan 100 maakt. Alle verschillende typen scholen zijn vertegenwoordigd: categoriaal, smal, breed (vanaf drie én meer onderwijsrichtingen).

⁵⁶ <https://duo.nl/open Onderwijsdata/voortgezet-onderwijs/aantal-leerlingen/aantal-leerlingen.jsp>.

⁵⁷ <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/regionaal/groei-en-krimp>.

Brede scholengemeenschap 2

Schooltype	Brede scholengemeenschap
Schoolrichtingen	Vmbo-tl, havo en vwo
Krimp/groei school	Krimp -17% (op basis van de afgelopen 3 jaar)
Krimp/groei regio	Groei 20% - 25%
Grootte gemeente	Klasse 5 (100.000 tot 150.000 inwoners)
Aantal scholen in omgeving	Binnen de gemeente is er keuze uit meer dan twintig scholen. Alle schoolrichtingen (m.u.v. praktijkonderwijs) kunnen op meer dan tien scholen gevolgd worden. Hierin is ook nog een keuze tussen openbare scholen, algemeen bijzondere scholen en protestants-christelijke scholen.

Brede scholengemeenschap 3

Schooltype	Brede scholengemeenschap
Schoolrichtingen	Vmbo bbl/kbl/tl, havo, vwo (atheneum)
Krimp/groei school	Krimp
Krimp/groei regio	Groei >20%
Grootte gemeente	Klasse 4 (20.000 tot 50.000 inwoners)
Aantal scholen in omgeving	In de gemeente ligt nog één andere school, die de vmbo-onderwijsrichtingen aanbiedt. De school heeft een regiofunctie, dat wil zeggen dat zij ook veel leerlingen uit omliggende kleinere gemeenten trekt. Toch is er wel sprake van enige keuzevrijheid, omdat erin omliggende (kleine en grotere) gemeenten nog een aantal andere scholen aanwezig zijn. Zo ligt er een grote gemeente (klasse 6) in de buurt (25 minuten reisafstand met ov) met 10 verschillende typen scholen met voor elke onderwijsrichting een keus.

Brede scholengemeenschap 4

Schooltype	Brede scholengemeenschap
Schoolrichtingen	Vmbo bbl, kbl, tl, havo
Krimp/groei school	Krimp >20%
Krimp/groei regio	Krimp <5%
Grootte gemeente	Klasse 4 (20.000 tot 50.000 inwoners)
Aantal scholen in omgeving	In de gemeente zelf is slechts één andere school voor praktijkonderwijs gevestigd. De gemeente wordt echter omringd door meerdere grotere en kleinere gemeenten, wat de keuzemogelijkheden aanzienlijk vergroot. Zo ligt er op nog geen kwartier fietsen een klasse 5-gemeente met zeven middelbare schoolvestigingen. Daarnaast bevindt zich op 25 minuten reizen met het openbaar vervoer een klasse 8-gemeente met ruim 20 middelbare scholen. De scholen in de omgeving zijn zowel smal, breed als categoriaal.

Brede scholengemeenschap 5

Schooltype	Brede scholengemeenschap
Schoolrichtingen	Vmbo bbl, kbl, tl, havo, vwo
Krimp/groei school	Krimp >30%
Krimp/groei regio	Groei (>15%)
Grootte gemeente	Klasse 4 (20.000 tot 50.000)
Aantal scholen in omgeving	Deze school is de enige in haar gemeente. Op ongeveer een kwartier fietsen bevindt zich een klasse 7 gemeente, waar een ruim aanbod aan scholen te vinden is. Hier zijn alle schooltypes vertegenwoordigd (breed, smal en categoriaal).

Smalle scholengemeenschap

Schooltype	Smalle scholengemeenschap
Schoolrichtingen	Havo en vwo (zowel atheneum als gymnasium)
Krimp/groei school	Groei
Krimp/groei regio	Groei >5%
Grootte gemeente	Klasse 4 (20.000 tot 50.000)
Aantal scholen in omgeving	Binnen de gemeente is er keuze uit vijf scholen, waarvan twee scholen ook havo en atheneum aanbieden. Er is binnen de gemeente geen ander gymnasiumaanbod. Twee grotere nabijgelegen gemeenten (klasse 6 en 7) bevinden zich op respectievelijk 10 en 20 minuten reisafstand met het openbaar vervoer. In deze gemeenten is een aanvullend schoolaanbod beschikbaar, waaronder ook smalle scholengemeenschappen met een gymnasiumafdeling en een categoriaal gymnasium. Dit wordt nog aangevuld met (veelal breder) onderwijsaanbod uit diverse omliggende kleinere gemeenten.

Categorale school

Schooltype	Categorale school
Schoolrichtingen	Gymnasium
Krimp/groei school	Groei > 15%
Krimp/groei regio	Groei > 15%
Grootte gemeente	Klasse 8 (250.000 inwoners of meer)
Aantal scholen in omgeving	In de gemeente zelf staan bijna 30 middelbare scholen. Tel je daar de scholen in nabijgelegen kleinere gemeenten bij op, dan is er keuze uit ruim 70 middelbare scholen. Alle verschillende typen scholen zijn vertegenwoordigd: categoriaal, smal, breed (vanaf drie én meer onderwijsrichtingen).

Grafieken enquêtes

Deze bijlage bevat een overzicht van demografische gegevens per enquête en van het totaal aan uitgevraagde keuzefactoren per enquête.

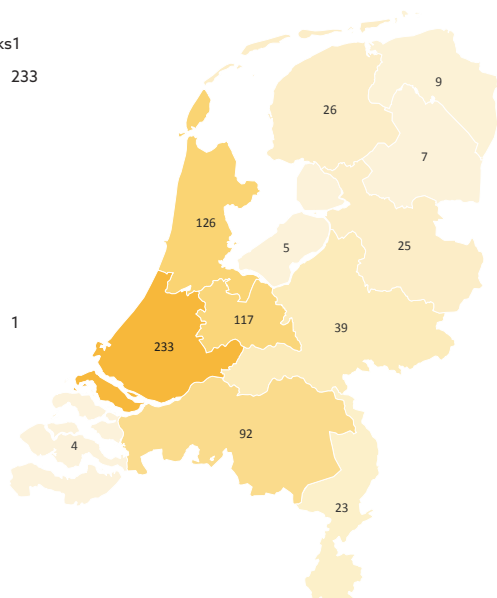
Demografische gegevens ouders

In welke provincie woont u?

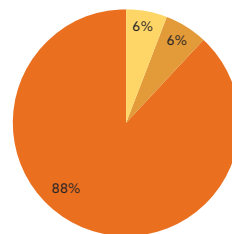
Reeks1

233

1

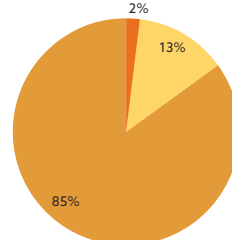

Heeft u of uw kind een migratieachtergrond?

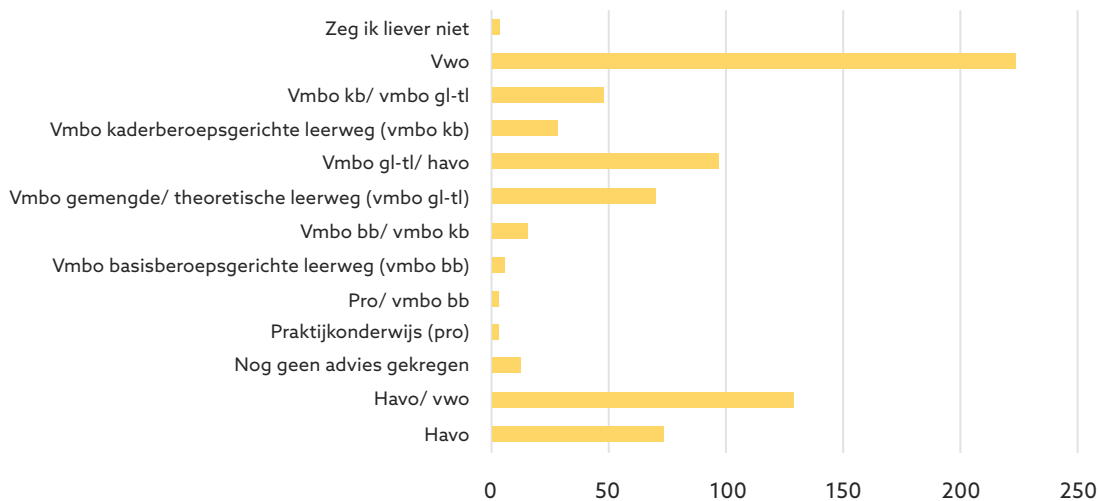
- Ja, ik heb zelf een migratieachtergrond
- Ja, mijn kind heeft een migratieachtergrond
- Nee, geen van beiden

Bent u religieus?

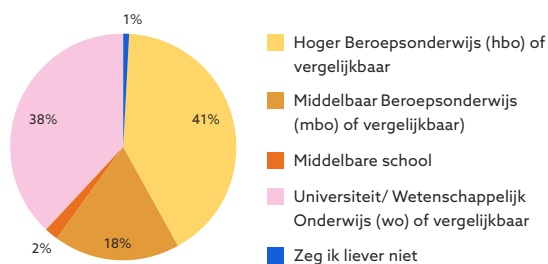

- Ja
- Nee
- Zeg ik liever niet

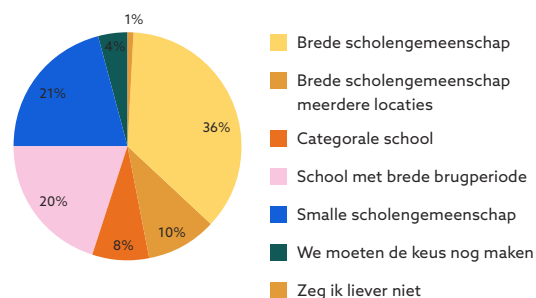
Welk advies heeft uw kind gekregen?

Opleidingsniveau

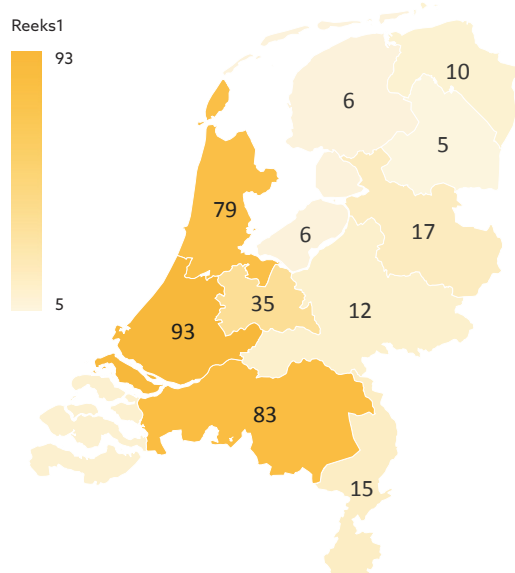

Voor welk type school hebben u en uw kind gekozen?

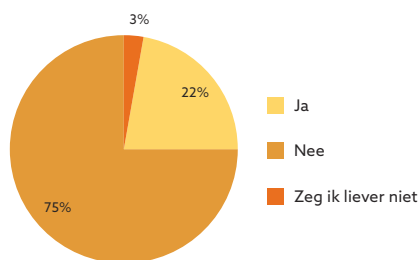

Demografische gegevens leerlingen

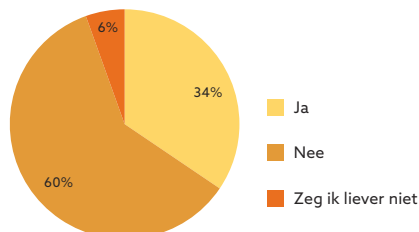
In welke provincie woont u?

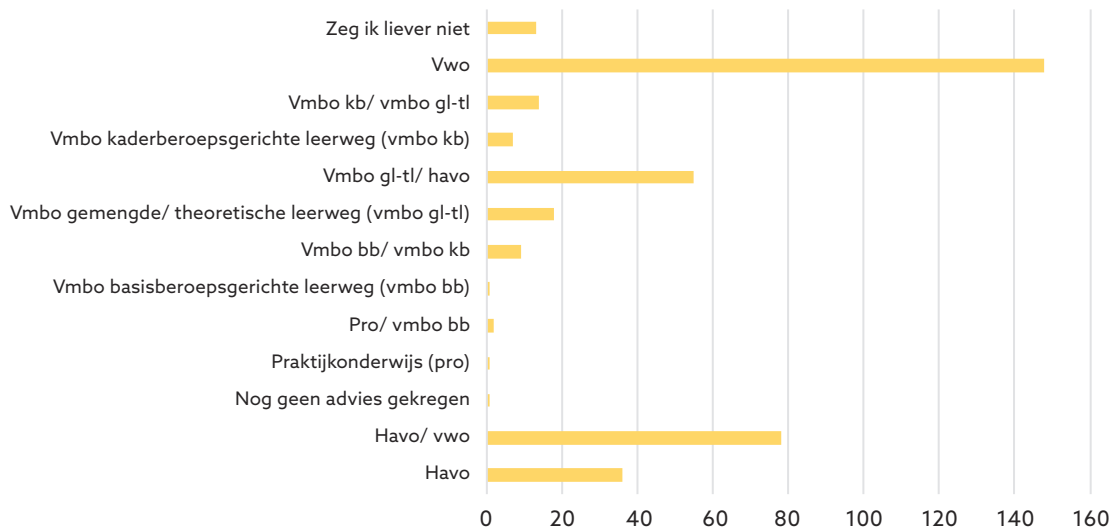
Ben jij, of één van je ouders, in het buitenland geboren?

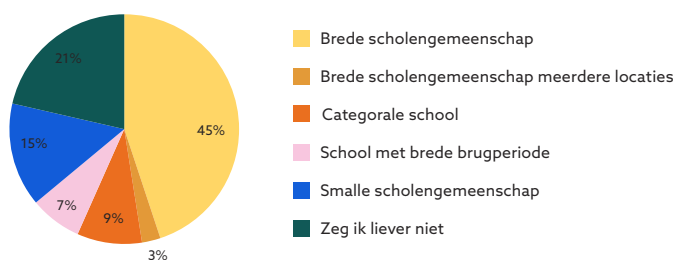
Ben je gelovig?

Welk advies heb je gekregen?

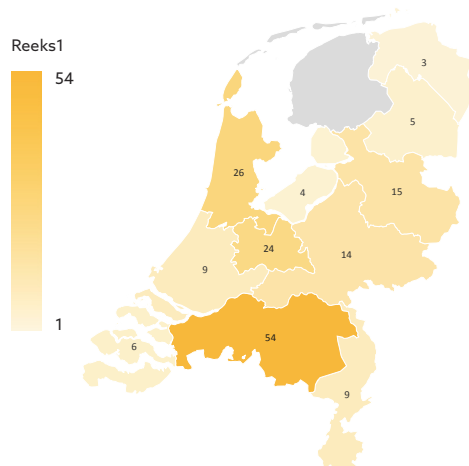

Voor welk type school heb je gekozen?

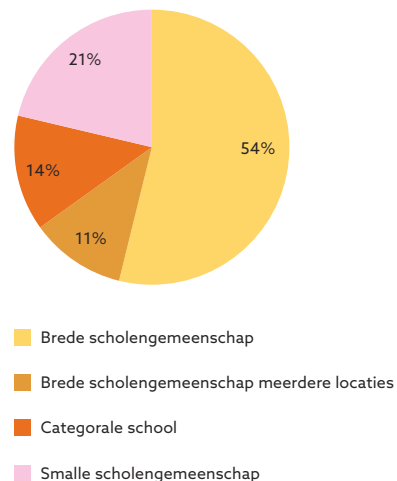

Demografische gegevens medewerkers VO

In welke provincie woont u?

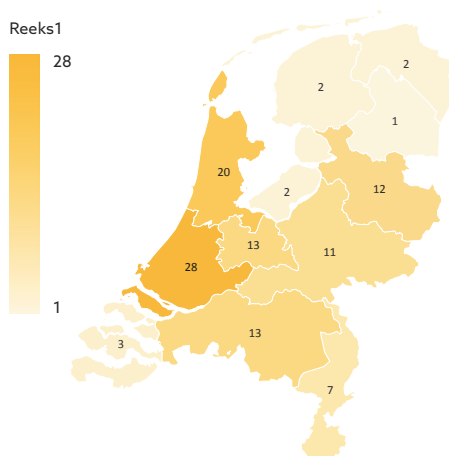

Type school waar ze op werken

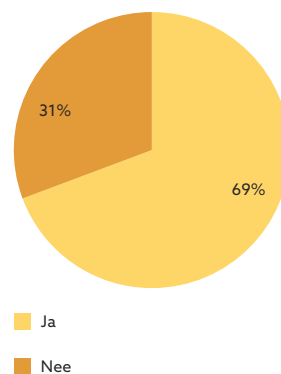

Demografische gegevens groep 8-docenten

In welke provincie woont u?

Neemt u overwegingen omtrent schooltypen (brede, smalle of categoriele scholen) mee in uw advisering aan ouders en leerlingen?

Totaaloverzicht keuzefactoren

Deze bijlage bevat een overzicht van demografische gegevens per enquête en van het totaal aan uitgevraagde keuzefactoren per enquête.

Keuzemotieven enquête ouders

1. De afstand tussen huis en school is kort
2. Eindexamenleerlingen op deze school behalen goede resultaten
3. De leerlingen die instromen op deze school hebben een hoge score op de eindtoets/ doorstroomtoets
4. Er heerst een fijne sfeer op school
5. De school is goed bereikbaar
6. De vrienden van mijn kind gaan ook naar deze school
7. De school heeft een bijzonder onderwijsaanbod (bijvoorbeeld extra vakken in techniek, taal, kunst, sport, etc.)
8. De geadviseerde onderwijsrichting van uw kind is de hoogste richting op deze school
9. De geadviseerde onderwijsrichting van uw kind is de laagste richting op deze school
10. Ik voel me thuis bij de ouders van de leerlingen op deze school
11. Mijn kind kan op deze school leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen ontmoeten
12. Mijn kind kan van onderwijsrichting veranderen zonder van schoollocatie te veranderen
13. De school wordt goed beoordeeld door de Onderwijsinspectie
14. De school beschikt over ondersteuningsmogelijkheden voor leerlingen die extra hulp nodig hebben (denk aan hulp bij leren, faalangst, medische- en/of gedragsproblemen)
15. De religieuze grondslag van de school komt overeen met mijn geloofsovertuiging
16. het onderwijsconcept van de school komt overeen met mijn visie op onderwijs (denk aan Montessorionderwijs, vrije school, dalton, etc.)
17. Mijn kind gaat naar dezelfde school als een oudere broer/zus
18. Anders, namelijk

Keuzemotieven enquête leerlingen

1. De school is dichtbij mijn huis.
2. Leerlingen op deze school slagen met goede cijfers.
3. De nieuwe leerlingen op deze school hebben een hoge score op de eindtoets/ doorstroomtoets gehaald.
4. De sfeer op school is fijn.
5. De school is makkelijk te bereiken (bijvoorbeeld met de fiets of het openbaar vervoer).
6. Mijn vrienden gaan ook naar deze school.
7. De school geeft speciale vakken (zoals techniek, topsport, tweetalig onderwijs, en meer).
8. De onderwijsrichting die mij is geadviseerd, is de hoogste richting van de school.
9. De onderwijsrichting die mij is geadviseerd, is de laagste richting van de school.
10. Op deze school kom ik leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen tegen.
11. Ik kan op deze school van onderwijsrichting wisselen zonder van school te hoeven veranderen.
12. De school biedt hulp en ondersteuning aan leerlingen die dat nodig hebben (bijvoorbeeld als je moeite hebt met lezen, of je hebt faalangst, of je hebt problemen met je gezondheid waardoor je niet de hele dag naar school kan).
13. Het geloof dat de school uitdraagt is hetzelfde als mijn geloof.
14. De vorm van onderwijs van de school, past bij wat ik belangrijk vind in onderwijs (zoals bijvoorbeeld Montessori, Vrije School, Dalton, enzovoort).
15. Ik voel me thuis bij de leerlingen op deze school.
16. Anders, namelijk

Factoren advisering groep 8-docenten

1. De leerling kan van onderwijsrichting veranderen zonder van schoollocatie te veranderen.
2. De geadviseerde onderwijsrichting van de leerling is de hoogst aangeboden richting.
3. De geadviseerde onderwijsrichting van de leerling is de laagst aangeboden richting.
4. De eindexamenleerlingen op deze school behalen goede resultaten.
5. De leerlingen die instromen op deze school haalden een hoge score op de eindtoets/ doorstroomtoets.
6. De school biedt een bijzonder onderwijsaanbod aan (bijvoorbeeld vakken in techniek, topsport, tweetalig, etc.).
7. De school wordt goed beoordeeld door de onderwijsinspectie.
8. De school beschikt over ondersteuningsmogelijkheden voor leerlingen die extra hulp nodig hebben (denk aan hulp bij leren, faalangst, medische- en/of gedragsproblemen).
9. Het onderwijsconcept van de school past goed bij de leerling (denk bijvoorbeeld aan Montessorionderwijs, vrije school, Dalton, etc.).
10. De leerling kan op deze school leerlingen van verschillende onderwijsrichtingen ontmoeten.
11. De afstand naar school voor de leerling is kort.
12. Er heerst een fijne sfeer op school.
13. De leerling heeft vrienden die naar dezelfde school gaan.
14. De leerling heeft een oudere broer/zus die naar dezelfde school gaat.
15. De religieuze grondslag van de school komt overeen met de geloofsovertuiging van de leerling/ ouders.
16. Anders, namelijk.

Keuzemotieven onderwijsmedewerkers VO

1. Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen binnen één onderwijsrichting.
2. Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen uit verschillende onderwijsrichtingen.
3. Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen die de onderwijsrichting praktijkonderwijs volgen.
4. Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen die de richting basisberoepsgerichte leerweg (bb) volgen.
5. Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen die de richting vmbo gemengde/ theoretische leerweg (vmbo gl-tl) volgen.
6. Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen die de richting havo volgen.

7. Op deze school kan ik lesgeven aan leerlingen die de richting vwo (atheneum/gymnasium) volgen.
8. De school is categoriaal.
9. De school is een smalle scholengemeenschap.
10. De school is een brede scholengemeenschap.
11. De afstand tussen huis en werk is kort.
12. Ik voel me gesteund door mijn leidinggevende.
13. Ik voel me gesteund door mijn collega's.
14. Er heerst een fijne sfeer op werk.
15. Er is ruimte voor het geven en ontvangen van feedback.
16. Er zijn voldoende ontwikkelmogelijkheden (denk aan trainingen, doorgroefuncties, etc.).
17. Er is voldoende ruimte om nieuwe dingen te leren.
18. Ik krijg veel vrijheid om zelf te bedenken hoe ik mijn werk doe.
19. De leerlingen op deze school behalen goede resultaten.
20. De leerlingen op deze school zijn respectvol naar elkaar en hun docenten.
21. De school biedt goede arbeidsvoorwaarden aan.
22. De werkdruk op deze school ligt niet te hoog.
23. Er wordt ingezet op het ontlasten van docenten (bijv. door ondersteunend- en administratief personeel aan te nemen).
24. Het onderwijsconcept (denk aan Dalton, Montessori, vrije school, etc.) van de school sluit aan bij mijn visie op onderwijs.
25. De leerlingen op deze school hebben diverse achtergronden (sociaaleconomisch, cultureel, religieus, etc.).
26. Ik herken mijzelf in de leerlingen van deze school.
27. Deze school levert een belangrijke bijdrage aan kansengelijkheid.
28. Anders, namelijk.

Keuzefactoren →

Overzicht →

Opzet casestudies

- Voorstellen aan de hand van een associatiekaart, met een eerste open vraag. De associatiekaarten tonen afbeeldingen en foto's zonder begeleidende tekst of uitleg. Ze helpen bij het verbinden van het gevoel met het verstand en stimuleren deelnemers om onderliggende gedachten en gevoelens naar boven te halen. De vraag die gesteld werd per doelgroep is als volgt:
 - o Leerlingen: pak een kaart die past bij hoe je je voelt hier op school.
 - o Ouders: Pak een kaart die past bij hoe het keuzeprocess voor deze school is geweest.
 - o Onderwijsmedewerkers: pak een kaart die past bij werken op deze school.
- De keuzemotieven uit de literatuur, die ook in de enquête zijn bevraagd, zijn afgedrukt op kaartjes. De groep wordt gevraagd deze keuzemotieven gezamenlijk te rangschikken op een lijn van 'heel onbelangrijk' tot 'belangrijk'. Daarnaast waren er lege kaartjes waarop deelnemers extra keuzemotieven konden opschrijven die voor hen een rol hadden gespeeld. Er is nadrukkelijk benoemd dat het vooral gaat om het gesprek dat op gang komt, en minder om het eindresultaat van de rangschikking. Deelnemers werden uitgenodigd om zich uit te spreken als ze het niet eens waren met anderen in de groep.
 - o In de uiteindelijke analyse zijn de input uit de gevoerde gesprekken en de rangschikking van de kaartjes meegenomen als datapunt, met de absolute nadruk op het gesprek en in mindere mate de rangschikking.
- In het laatste onderdeel van de focusgroep werd gevraagd naar ervaren voor- en nadelen van verschillende schooltypen. De aanpak verschilde per doelgroep:
 - o Leerlingen werd gevraagd op post-its te noteren wat zij leuk en minder leuk vinden aan hun school. Vervolgens kregen zij de ruimte om hun antwoorden toe te lichten. Waar relevant werd doorgevraagd of deze voor- en nadelen volgens hen samenhangen met het type school, en waarom dat wel of niet het geval is.
 - o Ouders werd gevraagd welke voor- en nadelen zij ervaren aan het schooltype (breed, smal of categoriaal) waarvoor is gekozen, en in hoeverre dit overeenkomt met de verwachtingen die zij vooraf hadden of met opvattingen uit hun omgeving.
 - o Onderwijsmedewerkers werd gevraagd welke voor- en nadelen zij als professional ervaren van het type school waar zij werken.

Goed
geschied

Denkers en doeners

